

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Nástěnné malby v historických objektech na území města Hradce Králové

BcA. Kamila Hamáková

**Diplomová práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **BcA. Kamila HAMÁKOVÁ**

Studijní program: **N7105 Historické vědy**

Studijní obor: **Kulturní dějiny**

Název tématu: **Nástěnné malby v historických objektech na území města
Hradce Králové**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Stručná osnova:

1. Význam a obliba nástěnných maleb v městském prostředí
2. Členění maleb podle výtvarných slohů
3. Umístění nástěnných maleb v dispozicích budov (důvody umístění, technika)
4. Soupis budov s nálezy nástěnných maleb, obrazová příloha

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Škabrada, Jiří. Konstrukce historických staveb. Argo, Praha 2003**
Poche, Emanuel a spol. autorů. Umělecké památky Čech I. Academia, Praha 1977
Kuča, Karel. Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Libri, Praha 1977
Herout, Jaroslav. Staletí kolem nás. Paseka, Praha - Litomyšl 2002
Slánský, Bohuslav. Technika malby, díl I. malířský a konzervační materiál. Paseka 2003
Soukup, Josef. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém. Praha 1910
Průzkumové a nálezové restaurátorské práce

Vedoucí diplomové práce:

prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc.
Katedra historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2008**

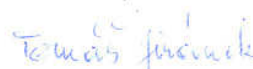
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 3. 2010

BcA. Kamila Hamáková

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu práce prof. Ing. arch. Jiřímu Škabradovi, Csc.

Dále bych chtěla poděkovat za pomoc při vyhledávání pramenů zaměstnancům archivu územního odborného pracoviště NPÚ v Josefově a BcA. Karolíně Myšákové z odboru památkové péče v Hradci Králové.

Mé poděkování za podporu patří také rodině a Robertu R. Šimkovi.

ANOTACE

Práce poskytuje přehled v současné době prezentovaných nástěnných maleb v historických objektech na území města Hradce Králové. Malby jsou řazeny formou katalogu podle výtvarných slohů, respektive slohových období jejich vzniku. Jsou sledovány souvislosti vzniku maleb, stavebního vývoje „hostitelských“ budov, použité techniky a společenské postavení iniciátorů vzniku těchto maleb.

Informace o výtvarných technikách provedení maleb a jejich dataci jsou čerpány z průzkumových a restaurátorských dokumentací přístupných v archivech Národního památkového ústavu (pracoviště v Josefově) a odboru památkové péče v Hradci Králové.

KLÍČOVÁ SLOVA

Nástěnné malby; historické objekty; Hradec Králové; katalog; techniky nástěnných maleb

TITLE

Wall Paintings in Historical Buildings in Hradec Králové City Area

ANNOTATION

This document provides an overview of currently presented wall paintings in architecture of historic buildings in the city of Hradec Králové. Individual paintings are in the catalogue associated with the artificial style eventually artistic period of their origin. Document is focused to relationship between painting origin, development of the "host buildings", used technics and status of paintings origination initiator.

Information about the implementation of arts and paintings dating are taken from research and restoration documentations available in the archives of the National Heritage Institute (branch in Josefov) and Monuments Care Department in Hradec Králové.

KEYWORDS

Wall paintings; historical objects; Hradec Králové; catalogue; technics of wall paintings

---

Obsah

Úvod.....	10
Techniky nástěnných maleb.....	12
Stručná historie a urbanistický vývoj Hradce Králové.....	17
Katalog nástěnných maleb.....	25
Katedrála svatého Ducha.....	27
Popis interiéru se zaměřením na nástěnné malby.....	30
Gotické nástěnné malby v děkanské sakristii.....	33
Barokní nástěnné malby v kapli sv. Michala.....	35
Nástěnné malby z roku 1898.....	35
Nástěnné malby z 20. století.....	37
Kostel Nanebevzetí Panny Marie.....	38
Barokní nástěnné malby.....	39
Nové Adalbertinum (bývalá Jezuitská kolej, čp. 32)	44
Barokní a rokokové malby, malby z 19. století.....	45
Dům čp. 11 na Malém náměstí.....	47
Barokní malby na dřevěných trámových záklopových střepech.....	47
Dům čp. 27 na Velkém náměstí.....	49
Fragmenty nástěnné malby.....	49
Dům čp. 34 „U Špuláků“ na Velkém náměstí.....	50
Raně barokní malby na dřevěných trámových záklopových střepech.....	51
Fragmenty raně barokních dekorativních maleb	51
Fragmenty dekorativních maleb z 19. století.....	51
Malba z 20. století.....	52
Dům čp. 35 - biskupská rezidence.....	53
Barokní nástěnné malby v kapli sv. Karla Boromejského.....	55
Dům čp. 36 na Velkém náměstí.....	57
Barokní malby na dřevěných trámových záklopových střepech.....	58
Dům čp. 37 na Velkém náměstí.....	60
Barokní malby na dřevěných trámových záklopových střepech.....	60
Dům čp. 46 v Tomanově ulici.....	62
Renesanční (?) nástěnné malby.....	64

Raně barokní malby na dřevěných trámových záklopových stropěch.....	64
Klasicistní nástěnné malby	65
19. století.....	66
Kaple Sv. Klimenta.....	67
Barokní nástěnná malba – 12 konsekračních křížů.....	69
Dům čp. 61 v ulici Rokitanského.....	70
Nástěnné malby v Beuronském stylu.....	71
Bývalý kostel Jana Nepomuckého (dnes hudební síň)	74
Nástěnné malby v beuronském stylu.....	74
Dům čp. 90 v ulici Na Hradě.....	77
Nálezy nástěnných maleb s dekorativními motivy.....	78
Dům čp. 177 v Tomkově ulici (dnes Okresní knihovna)	80
Secesní nástěnné malby.....	80
Radnice.....	82
Fragmenty dekorativních nástěnných maleb z 19. století	83
Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech.....	84
Pozdně gotické (?) malby na trámech a stropěch.....	86
Okresní dům.....	88
Secesní nástěnná malba - dekorativní výzdoba restaurace.....	88
Nástěnná malba – kopie obrazu „Jaro“ od J. Preislera.....	89
Muzeum.....	92
Secesní nástěnné malby.....	93
Dům čp. 264 v ulici Komenského (Komenium).....	94
Secesní nástěnné malby.....	94
Dům čp. 311 na Pospíšilově třídě.....	95
Nástěnné malby z roku 1898.....	95
Dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků.....	97
Nástěnné malby z počátku 20. stol.	97
Dům čp. 297 v ulici Chelčického.....	99
Secesní nástěnné malby.....	99
Zaniklé nebo neprezentované nástěnné malby.....	100
Závěr.....	103

Resumé.....	111
Seznam použité literatury.....	112
Seznam použitých pramenů.....	114
Použité a upravené mapy a plány z následujících zdrojů:.....	117
Použité fotografie v obrazové příloze z těchto zdrojů:.....	119
Obrazové přílohy I – X.....	120
Obrazová příloha XI: Seznam historických budov s nástěnnými malbami a malovanými dřevěnými záklopovými stropy na území města Hradce Králové dle ochranného pásma.....	156
Textová příloha I. : Stručný přehled – tabulka.....	159

Úvod

Tato práce se věnuje užití specifické výtvarné techniky, nástěnné malby, v architektuře historických objektů na území města Hradce Králové. Přestože je Hradec Králové město, které vyniká především architekturou 20. století, najdeme (nejen) v jeho historickém centru objekty, součástí jejichž interiérů jsou nástěnné malby, které připomínají minulost a jistě stojí za povšimnutí.

Cílem práce je především poskytnout přehled v současné době prezentovaných nástěnných maleb na území tohoto města. Jedná se o výtvarná díla z různých slohových období umístěná v jednotlivých budovách na území města, proto byla pro přehlednost zvolena forma katalogu. Pro snadnější orientaci v dokumentu jsou katalogové listy řazeny na začátku a jednotlivé položky jsou poté šířeji popsány v textu následujícím za katalogem.

Jednotlivé malby jsou v katalogu přiřazeny k výtvarným slohům, respektive slohovým obdobím. Nejsou řazeny podle architektonických slohů „hostitelských“ budov, protože je zřejmé, že stáří výzdoby nemusí odpovídat stáří budovy – některé objekty prošly v minulosti bohatými přestavbami nebo adaptacemi¹, případně více či méně citlivými opravami či rekonstrukcemi².

V textu následujícím za katalogem je připomenuta také historie budov, která mnohdy objasní důvody vzniku a iniciátora, případně autora malířské výzdoby. Budovy jsou v této části práce řazeny dle jejich důležitosti a umístění. Proto je jako první uveden chrám Sv. Ducha a následují další současné a bývalé církevní objekty umístěné v historické části města, tedy v lokalitě Velkého náměstí.

V příloze je zařazen seznam budov s nástěnnými malbami a jejich umístění v mapě města Hradce Králové s ohledem na administrativně správní rozdělení památkové ochrany.

Jak bylo již výše naznačeno, v souvislosti s opravami budov prošla také většina maleb v nich umístěných restaurátorským zásahem (na některých z nich jsem měla možnost se podílet), proto máme možnost díky odborným průzkumům a dokumentacím sledovat jejich existenci v širším kontextu a v některých případech i jejich objevení a záchranu během stavebních prací v objektech.

---

1 Adaptací je myšlena úprava budovy nebo prostorů pro jiné použití, obvykle tak, že se zachová její půdorys, obvodové zdivo a podobně.

2 Rekonstrukcí je myšlen fyzický návrat ke staršímu nedochovanému stavu.

Informace o výtvarných technikách provedení maleb a jejich dataci jsou čerpány z průzkumových a restaurátorských dokumentací přístupných v archivech Národního památkového ústavu (pracoviště v Josefově) a odboru památkové péče v Hradci Králové. Některé dostupné restaurátorské dokumentace však neposkytují dostatek technologických informací k přesnému vyřešení těchto otázek. Především dokumentace starší 90. let 20. století často neobsahují požadované laboratorní analýzy použitých pigmentů a pojiva. Bez těchto analýz nelze v některých případech určit přesnou techniku provedení malby, především nelze s jistotou říci, zda se jedná o techniku pravé fresky nebo o fresco-secco (přehled jednotlivých technik je přiblížen v další části úvodního textu). Podobný problém nastává při určení datace, kdy může ve sporných případech pomoci analýza použitých pigmentů (pro určitá období bylo příznačné používání určitých pigmentů). V případě, kdy nebude možné s jistotou techniku malby nebo její dataci vzniku určit, bude v katalogových listech zaznamenána hypotetická domněnka s otazníkem.

Zabýváme-li se nástěnnou malbou, je příhodné si nejdříve objasnit, o jaký jev se jedná. Nástěnnou malbou souhrnně nazýváme malby, jejichž podložku tvoří nepřenosné silikátové materiály, tedy omítka na stěnách a stropech. Do této práce jsou zařazené i malby na dřevěných konstrukcích budov (záklonové stropy, roubené stěny). Právě ona „nepřenositelnost“ (pomineme-li možnost transferu na přenosnou podložku) tyto malby zásadně odlišuje od obrazů závěsných, provedených na dřevěné, plátěné nebo papírové podložce.

Vzhledem k menší odolnosti vůči klimatickým podmínkám, byla většina nástěnných maleb vytvořena spíše v interiérech budov. Obecně existují také nástěnné malby v exteriérech, v Hradci Králové však taková díla v současné době prezentována nejsou ani nebyla nalezena při dosavadních restaurátorských průzkumech. Tato práce se tedy zabývá nástěnnými malbami vytvořenými v interiérech hradeckých architektonických objektů.

Jak již bylo uvedeno, cílem této práce je především poskytnout přehled v současné době prezentovaných nástěnných maleb. Jsou však známy i případy maleb, které jsou v současné době zakonzervované a zakryté monochromním nátěrem nebo zcela zanikly společně s „hostitelskou“ budovou, případně při její rekonstrukci. Tyto případy budou zmíněny v kapitolách zabývajících se jednotlivými objekty a v kapitole „Zaniklé nebo neprezentované nástěnné malby“.

Na pomezí malby a sochařství stojí technika sgrafita. Díla vytvořená touto technikou v této práci zařazena nejsou, protože se jedná (až na výjimky, které v Hradci Králové nalezeny

nebyly) o specifickou techniku používanou pro výtvarné pojednání exteriéru budov, převážně fasád.

Vzhledem k „nepřenosnosti“ těchto výtvarných děl je důležité se zamyslet nad souvislostmi jejich vzniku a existence v konkrétních budovách. Vznikaly tyto malby pouze pro konkrétní budovu nebo mohly být namalovány v jakémkoliv objektu? Jaká byla míra oblíbenosti této výtvarné techniky v jednotlivých historických (stavebních) obdobích v městském prostředí? Jaké byly důvody umístění těchto maleb v dispozicích budov? Jaké bylo společenské postavení a ideje objednavatelů těchto zakázek?

Samotných technik provedení nástěnných maleb je poměrně mnoho. Mezi laiky se velmi často vyskytuje nesprávná domněnka, že jakákoliv malba na zdi je freska. Proto je stručnému přehledu technik nástěnných maleb věnována následující kapitola.

Pro lepší orientaci v historických souvislostech je po přehledu technik nástěnných maleb v následujícím textu zařazena také stručná historie a urbanistický vývoj Hradce Králové.

Techniky nástěnných maleb

Pomineme-li malby nebo kresby čistými pigmenty (uhlem, křídou, hlínkou) a současnou tvorbu sprejovými barvami, můžeme rozlišovat tyto základní techniky:

- pravá freska (Buono fresco),
- malba vápennými barvami (Fresco-secco),
freska s vápenným nátěrem,
fresková technika, při které se k barvám přidává vápenné mléko (Mezzo-fresco),
fresková technika, při které se k barvám přidává kasein,
freska kombinovaná s temperou,
vápenné secco,
- seko (Secco),
- tempera,
- olejomalba,
- silikátové barvy,
- akrylátové barvy.

Někdy se mezi techniky nástěnných maleb řadí také

- sgrafito,
- mozaika,
- imitace mramoru (štuko-lustro, umělý mramor).

Jak bylo již v první části úvodu řečeno, díla vytvořená technikami mozaiky a sgrafita do katalogu této práce zařazena nejsou, protože se jedná o výtvořky na pomezí malby a sochařství, která mají svá specifika.

Pravá freska

Technika fresky byla známa již v antice a ve středověku, nejstarší nálezy pocházejí z vykopávek v Knossu na Krétě z Minojského období (cca 1500 př. n. l.). S názvem „freska“ se však setkáváme až od 14. století, kdy se stala nejoblíbenější technikou nástěnných maleb pro svoji kvalitu a výbornou trvanlivost.

Pod pojmem „freska“ si dnes spousta lidí nesprávně vybaví jakoukoliv nástěnnou malbu. Princip pravé fresky však spočívá v malbě na čerstvou, ještě vlhkou omítku barvami utřenými a ředěnými vodou. Důležitý je chemický proces karbonatace vápna při tvrdnutí omítky: $\text{Ca (OH)}_2 + \text{CO}_2 \rightarrow \text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O}$. Tímto způsobem se pigmenty stanou součástí omítky, jsou stmeleny mikrokrystalickým průhledným vápencem a tím se malba stává nerozpustnou.³

Nejvhodnějším podkladem pro fresky je cihlová zeď, která dobře absorbuje vodu a umožňuje tak dlouhodobé schnutí omítky s malbou, aby se zabránilo jejímu popraskání. Klasická starověká římská omítka pro fresku vynikala svojí tloušťkou a třívrstevnatým složením. První vrstva se nazývá „jádrová omítka“ a jejím úkolem je vyrovnat nerovnosti zdiva (poměr omítky je 1 díl vápna : 3 díly písku). Na tuto hrubou vrstvu se nanášely tři vrstvy jemnější omítky z vápna a písku (poměr omítky je 1 díl vápna : 2 díly písku přesátého v odstupňované hrubosti, tedy nejhrubší písek ve spodní vrstvě a nejjemnější ve vrchní). Tyto tři vrstvy se souhrnně nazývají „arriccio“. Pro poslední (nejsvrchnější) vrstvu je vžitý název „intonaco“ a skládá se z vápna a mramorové moučky (v poměru 1:1).⁴

3 SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby díl I.* 2. vydání. Paseka v Praze a Litomyšli, 2003. str. 240

4 Poznámka k termínu „intonaco“ v ročence *Technologia artis* č. 4: Cennini např. užívá „intonaco“ jak pro vrchní, tak i pro spodní omítkovou vrstvu, nahozená vrstva je „smalto“ (smalto bene arricciato). Také další autoři uvádí, že v Itálii bylo intonaco obecně rozuměno ve smyslu „nahozená omítka“, sloveso „intonacare“ znamená „nanášet, upravovat omítku“.

URL: < <http://www.technologiaartis.org/czech.html> > [cit. 2009-03-10]

Intonaco se hladilo hladítky a poté se do něj za mokra malovalo minerálními pigmenty rozmíchanými s vodou na kaši. Malíři však nemohli stihnout namalovat velké plochy včas, proto si kompozici navrhli již při tvorbě *arriccia* a předkreslili si linkou (nejdříve uhlím, potom precizována červenou linkou) díly, tzv. *Sinopie*⁵, tak, aby je stihli později pojednat za jeden den. Těmto denním dílům se říká „*giornata*“ (nebo „*pontata*“, pokud díly souvisí s posouváním pater lešení v horizontálním směru) a můžeme je vidět u fresek při pohledu z blízka běžně nebo při razantním bočním osvětlení.⁶

Vedle pravé fresky se setkáváme s několika technikami, které jsou od ní přímo odvozeny nebo s ní souvisí okrajově a tvoří spíše přechod mezi freskou a temperou.

Malba vápennými barvami (fresco-secco)

Pro následující techniky je společné hlavní pojivo barev – vápno. Rozdílná je „čerstvost“ podkladové omítky. Většina středověkých maleb na našem území je malována touto technikou na vápenném nátěru. Často však není snadné rozpoznat, zda se jedná o vápenný nátěr suchý nebo vlhký. S největší jistotou lze určit tuto techniku až po prozkoumání vzorku v laboratoři: u suchého vápenného nátěru je v tzv. nábrusu vidět ostré rozhraní mezi vrstvou vápna a barevnou vrstvou.

Freska s vápenným nátěrem

Při užití této techniky nemaluje malíř na čerstvé *intonako*, ale na den předem připravenou omítku. Přes noc vznikne na této omítce vrstvička uhličitanu vápenatého, kterou musí malíř před započítím práce odstranit. Vybraná část omítky se pak natře vápenným nátěrem pomocí velkého štětce. Na tento nátěr, který se při schnutí s podkladem dokonale spojí, se pak maluje stejným způsobem jako na *intonako* při pravé fresce.

Vápenné secco

Od fresky s vápenným nátěrem se odlišuje tím, že se vápenný nátěr nanáší na omítku zcela zatvrdlou. Vápenný nátěr se pak nanáší těsně před započítím malby a maluje se do něj za vlhka barvami třenými ve vodě, ke kterým se přimíchává hašené vápno, které slouží zároveň jako běloba. Někdy bývá přidáno i trochu kaseinu, klihu nebo jiného pojiva, ale

---

5 Červený pigment se ve starověku dovážel z přístavu města Sinope.

6 VANĚČEK, Ivan. *Nástěnné malby*. Praha, STOP 2000. str. 6-7

pouze v malé míře, protože velké množství by mohlo způsobit popraskání malby. Tento typ malby je více náchylný k odprýskávání od podkladu, což závisí také na délce vysychání malby.⁷

Po vyschnutí, které by mělo být pozvolné a dlouhodobé, malba značně zesvětlí a nabyde pastelového charakteru.

Fresková technika, při které se k barvám přidává vápenné mléko (mezzo-fresco)

Jedná se o techniku, při níž se maluje na čerstvé intonako jako při pravé fresce, ale pigmenty jsou utřeny ve vodě a následně již ředěny pouze vápenným mlékem (1 díl vápenné kaše ku 2 až 3 dílům vody). Na rozdíl od pravé fresky tak získají barvy na krycí mohutnosti a po uschnutí zesvětlí. Tato technika umožňuje pastóznější nánosy barev a následné dokončení lazurami (ty se už ředí pouze vodou, aby zůstala zachována čistota a hloubka spodních vrstev barev).

Fresková technika, při které se k barvám přidává kasein

Tato varianta fresky se vyvinula v období baroka. Zásadní změna je ta, že se barvy ředí slabým kaseinovým roztokem místo vodou⁸. Jinak je postup stejný jako u pravé fresky. Kasein se s vápnem váže na velmi stálou látku, která je velmi odolná. Proto se tato technika doporučovala pro malbu na vnější omítky pro lepší stálost než freska pravá. Později však bylo zjištěno, že po narušení malby kyselinou (např. kyselinou solnou) dojde k rychlému zčernání, čemuž odpovídá degradace těchto maleb působením ovzduší a kyselých dešťů.

Freska kombinovaná s temperou

Během 14. století období trecenta používali italští malíři techniku, při níž si své malby čistě freskovou technikou pouze podkládali a dokončovali je vaječnou temperou.

Secco

Při technice secco se na rozdíl od fresky maluje na zatvrdlou vápennou omítku pigmenty s vodorozpustným pojivem (klič, žloutek, bílek). Malba se musí provádět v tenké

⁷ VANĚČEK, Ivan. *Nástěnné malby*. Praha, STOP 2000. str. 8

⁸ SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby díl I. 2.* vydání. Paseka v Praze a Litomyšli, 2003. str. 251:

Kaseinový roztok připravíme z tvarohu, který utřeme se dvěma díly hašeného vápna na hustý roztok, který dále zředíme vodou a lehce emulgujeme s nepatrným množstvím kafru rozpuštěného v xylenu. Přebytečné vápno se vyloučí a usadí na dně přibližně do druhého dne.

vrstvě, aby se neloupala. Volba barev pro nástěnné secco se musí přizpůsobit povaze pojidla. Například u kaseinu lze použít pouze freskové pigmenty, ostatní by podlely degradaci. Seznam pigmentů vhodných pro fresku najdeme například v příručkách Bohuslava Slánského.⁹

Tempera

Běžnými temperovými barvami (vodou ředitelná emulze pigmentů a arabské gumy) je možné malovat na zcela proschlou vápennou omítku nebo na stěnu opatřenou kliho-křídovým nebo sádrovým podkladem. Na sádrové omítce jsou provedeny i nejstarší egyptské nástěnné malby, tempera byla také převládající technikou v deskové malbě až do 16. století, kdy byla pozvolna vytlačena olejomalbou. Oblíbenou technikou závěsných obrazů i nástěnných maleb se stala opět v 19. století. V nástěnném malířství bývá často používána její mastná varianta, kdy je k běžným temperovým barvám přidáván olej. Přídavkem oleje je dosaženo některých vlastností olejomalby.

Olejomalba

Zed' je v zásadě podklad pro olejomalbu zcela nevhodný. Aby se na ní dalo malovat olejem, musí se připravit podklad, postup jeho přípravy se během staletí měnil.

V 19. století byl znám tento postup: povrch omítky byl vyrovnán broušením, poté polepen novinami, na které byl nanesen kliho-křídový podklad a nakonec povrch zbroušen. Takto byl vlastně vytvořen podklad srovnatelný s podkladem pro deskové olejomalby.

Nejobvyklejší je postup, při kterém se nejprve musí snížit savost zdi penetrací šelakem v lihu nebo vodným roztokem kaseinu, poté natřít několika vrstvami bílé olejové barvy (olovnatou bělobou nebo emailem) a nakonec přebrousit. Na takto připravený podklad se maluje olejovými barvami.

Silikátové barvy

Tento typ barev je pojen vodním sklem a jejich hlavní užití je v oblasti průmyslových fasádních barev, přesto nástěnné malby jimi provedené také existují.

Vodní sklo objevil v roce 1820 německý chemik Fuchs a brzy je začal používat jako pojivo pro nástěnnou malbu. Jeho metoda spočívala v malbě na stěnu suspenzí pigmentů

---

9 SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby díl I.* 2. vydání. Paseka v Praze a Litomyšli, 2003. str. 49-50

třených ve vodě a následným zafixováním celé malby vodním sklem. Tuto metodu v roce 1878 zdokonalil A Keim a začal vyrábět dekorační barvy, které byly suspenzí pigmentů v draselném vodním skle s přísadami látek napomáhajících tvrdnutí. Tyto barvy byly původně dvousložkové. Podmínkou pro použití těchto barev je zcela vyzrálý omítkový podklad.¹⁰

Akryl

Malba akrylovými barvami je moderní výtvarná technika, která se stala velmi oblíbenou na závěsných obrazech i v nástěnné malbě během 1. poloviny 20. století. Jedná se o disperzní barvu na bázi polyakrylové pryskyřice, která je v čerstvém stavu ředitelná vodou, v zaschlém stavu naopak voděodolná.

Vyžaduje obdobnou přípravu podkladu jako nástěnná olejomalba nebo tempera.

Stručná historie a urbanistický vývoj Hradce Králové

Pro své výhodné přírodní podmínky bylo území Hradce osídleno již v dobách prehistorických o čemž svědčí archeologická naleziště v nejbližším okolí města, v Plotištích (dnes součást Hradce Králové) a Lochenicích. V období 12. až 9. století př. n. l. bylo lidem lužické kultury na hradeckém návrší vybudováno hradiště opevněné valem, které plnilo funkci významného centra. Je zajímavé, že poté, od 9. století př. n. l. až do příchodu Slovanů, pravděpodobně nebylo návrší osídleno.

První stopy slovanského osídlování pochází z 8. – 10. století n. l. Slovanské hrady z tohoto období se nedochovaly, existuje pouze jejich hypotetická rekonstrukce.¹¹

Stavební vývoj Hradce Králové byl tedy zahájen v průběhu 10. století. V té době byl Hradec důležitou obchodní tepnou mezi Čechy (Prahou), Kladskem a Slezskem.

Když roku 995 došlo ke sjednocení českých kmenů pod vládou Přemyslovců, stal se Hradec Králové sídlem knížecí správy a od 12. století centrem rozsáhlého území severovýchodních Čech po obou stranách Labe podle jeho toku od Dvora Králové až k Pardubicím. Ve 12. století zaujímá Hradecko již několik správních okrsků, spojených v celou provincii se čtyřmi hrady, purkrabským soudem a arcijáhenstvím.

Existují také domněnky (autoři stavebního průzkumu z roku 1956), že na hradeckém návrší mohly před založením města stát dokonce hrady dva. Zkoumání tehdejšího osídlení

10 VANĚČEK, Ivan. *Nástěnné malby*. Praha, STOP 2000. str. 11

11 KRÁTKÝ, Jiří. *Urbanistická kompozice Hradce Králové*. Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1990. str. 21

komplikuje především fakt, že terén tohoto území byl zásadně změněn během 2. poloviny 18. století, kdy byl Hradec přestavěn v tereziánskou pevnost.

Osudový význam pro vývoj městského osídlení mělo 13. století, kdy se za Přemysla Otakara I. roku 1225 stal hrad s tržním předhradím svobodným královským městem. Ještě ve 13. století byl postaven nový gotický královský hrad, kde často přebývali Přemysl Otakar I., Václav I., Přemysl Otakar II. i Václav II.

Václav II. ustanovil Hradec za část věna českým královnám, které na hradě žily jako vdovy. Založení města bylo zprvu hospodářským a právním aktem, urbanistický dosah městského založení se dostavil později, teprve na přelomu 13. a 14. století. Nedostatek historických zpráv nám nedovoluje, abychom si představili město do roku 1240, protože převážná část architektury byla dřevěná. Víme pouze, že hustota tehdejšího zastavění byla poměrně silná, stavební parceny byly úzké a hluboké, soustředěné v dosti nepravidelných blocích.¹²

Na rozvoji města se podíleli němečtí kolonisté a početná vrstva kupců a řemeslníků, kteří osídlili ostroh v celém rozsahu. Tehdy se vytvořila i půdorysná osnova městské fortifikace, vedené při úpatí návrší kolem celého jeho obvodu, ale cihlové opevnění ještě město nemělo. Jádrem města již nebyla celá plocha původně slovanského hradiště, ale jen severovýchodní část. Prostor na jihu tvořily dřevěné budovy hospodářského účelu a tržiště. Usedlosti měšťanů byly postaveny jako polozemnice, převážně ze dřeva, výjimečně se objevily cihly. Dřevo bylo tedy běžným stavebním materiálem v celém hradišti i samotném hradu až do konce 14. století.

Ve 14. století získával Hradec podobně jako jiná města privilegia, která posilovala jeho hospodářský život a sociální diferenciaci obyvatel. Hlavou města byl královský rychtář, městská rada a obecní starší. Ti spravovali městskou pečeť s českým lvem, kterou známe již od roku 1362. Hospodářskou základnu města posílily výhody a dary, které městu potvrdili čeští panovníci Jan Lucemburský, Karel IV. i Václav IV. Došlo ke kodifikaci městského zřízení; monopolní postavení městských řemesel a tím i výsadní postavení hradeckých cechů bylo zaručeno právem mílovým, příjmy měšťanů zaručovalo zase právo várečné.

Od poloviny 14. století jsou jasné tendence ke změně použití stavebního materiálu ode dřeva ke kameni a cihle. V tomto období můžeme hledat počátky tradice používání pálené

---

12 KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. str. 17

cihly, charakteristické pro město až do současnosti. Důvodem k této změně bylo zamezení požárů, které sužovaly město poměrně často (velké požáry 1290, 1321, 1339, 1407, 1536).¹³

V té době byl Hradec Králové svým významem, rozlohou a počtem obyvatel velmi významným českým městem, což se projevilo také v tehdejší stavebnictví církevním i světském. Hmotným dokladem bohatství města v době na přelomu 13. a 14. století, kdy v Hradci sídlil dvůr královny Elišky Rejčky (vdova po Václavovi I. a Rudolfovi I.), je chrám sv. Ducha. Nejpozději za Jana Lucemburského se mění opevnění města, staré valy byly nahrazeny cihlovými hradbami.

Ze 14. století pocházejí také sklepy pod domy na starém náměstí. Dochované měšťanské domy mají jasnou gotickou dipozici a sklepy, ale nadzemní stavby pocházejí převážně až ze 2. poloviny 16. století. Průzkumy nasvědčují tomu, že při stavbě středověkých měšťanských domů se uplatňoval trojtrakt, přičemž parcely tu měly maximální šířku kolem 12 m, najdeme však i parcely 4 m široké, které svědčí o výrazné nedostatku stavební plochy. Ve 2. polovině 14. století se začaly stavět vznosnější, pravděpodobně dvouposchod'ové domy.¹⁴

Velký stavební ruch se vyvinul také v obou předměstích, v západním Pražském u Labe a ve východním Mýtském u Orlice. Jejich území tvořila bohatá spleť patnácti ostrovů mezi rameny obou řek, které spojovalo šestnáct mostů. Na předměstích bylo sedm farních kostelů, dva kláštery (od 1230 dominikánský, mužský a ženský a německých rytířů) a tři špitály pro chudé a nemocné, při nichž byly také kostely.

V době husitské revoluce byl Hradec jeho významným střediskem. Více než husitské nepokoje však poškodil architekturu města oheň, který v roce 1407 zničil celou západní část města včetně hradu, kláštera a kostelů.

Průzkumy naznačují, že během závěru 15. a počátku 16. století se nové myšlenky ve stavebnictví uplatňovaly pouze v obnově trosek. K obnově města přispěl Jiří z Poděbrad a Vladislav Jagellonský. Za vlády Jiřího z Poděbrad byl opraven chrám sv. Ducha, pořízena nová kruchta a postavena honosná kašna na náměstí (stržena roku 1782). Uvnitř města stálo v té době pravděpodobně velké množství staveb dřevěných a hrázděných. Jiří z Poděbrad i Vladislav Jagellonský potvrdili městu stará privilegia a tak se Hradec Králové mohl znovu zařadit mezi nejbohatší města.

---

13 Tamtéž, str. 22-23

14 KRÁTKÝ, Jiří. *Urbanistická kompozice Hradce Králové*. Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1990. str. 30-31

Již počátkem 16. století byla předměstí rozdělena na 14 hejtmanství, z nichž mělo každé městem dosazeného dozorce. Městské jádro mělo 4 čtvrti s obdobnou správou.

Hradec Králové se zapojil do odboje českých královských měst proti císaři Ferdinandovi I., který usiloval o mocenskou politiku svého rodu. Odpovědí byla roku 1547 konfiskace majetku města a ztráta politických práv dosazením královského rychtáře, ochuzení půjčkami, daněmi a pokutami. Část majetku byla sice roku 1562 městu vrácena, ale vůdčí postavení v kraji město ztratilo. K rozvoji města přispěl až primas Martin Cejp z Peclince. Jeho zásluhou byla velkorysá renesanční přestavba města, nové dláždění, úpravy radnice, opevnění, stavba školy, Pražské brány a Bílé věže, která je od té doby typickou hradeckou dominantou. Kolem roku 1568 proniká do Hradce, po vzoru Pardubic, snaha o jednotnou úpravu domovních průčelí. Městská rada vyzvala občany k budování štítů, na které jim poskytla zdarma cihly z městské cihelny.¹⁵

Po polovině 16. století se v Hradci začalo stavět novým slohem inspirovaným florentskou renesancí. Celková hmota města si držela středověký ráz až do nástupu baroka, jak dokládají dobové kresby výtvarníka Willenberga. Z jeho kreseb je zřetelné, že stavby byly převážně z tvrdého materiálu, tedy kamene a cihel, omítky byly hladké zdobené sgrafity. Dřevěné stavby byly spíše v podměstí.¹⁶

Přerod renesančního města v barokní měl v Hradci obdobný průběh jako v dalších českých městech. Období třicetileté války bylo pro město pohromou. Město bylo sužováno umístěním císařské posádky, švédskou okupací, příchodem jezuitů a nucením ke katolické víře. Mír v roce 1648 nepřinesl Hradci úlevu, spousta domů zůstala neobydlených.

Stavebního vývoje se postupně ujala katolická církev a jezuitský řád. Kolem poloviny 17. století byla ještě převážná část staveb renesančních, tento poměr se však během následujícího století obrátil ve prospěch baroka. Ze středověkého vzhladu domů podržel barok vedle štítu také motiv podloubí¹⁷, které si udrželo tradici do 19. století.¹⁸

V roce 1664 bylo v Hradci Králové zřízeno biskupství. Farní kostel sv. Ducha se stal katedrálním chrámem, při kterém byla zřízena šestičlenná kanovnická kapitula. Jezuité již

---

15 KRÁTKÝ, Jiří. *Urbanistická kompozice Hradce Králové*. Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1990. str. 38-39

16 KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. str. 40

17 Ivo Kořán v článku *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. *Umění XIX/1971*. str. 47: „*Santini s neobyčejným citem provedl adaptaci renesančních měšťanských domů, jimž ponechal prostorovou svébytnost, zevně demonstrovanou štíty a střechami.*“

18 Tamtéž, str. 58

v roce 1634 skoupili jedenáct měšťanských domů na náměstí, kde pak vyrostla monumentální stavba chrámu Nanebevzetí Panny Marie s kolejí. Mezi stavební počiny iniciované biskupstvím po roce 1709 patří biskupská rezidence, vzosná kaple sv. Klimenta, nový morový sloup, kostel sv. Jana Nepomuckého v místech bývalého hradu a kanovnické domy v nynější Tomanově ulici.

Leta 1710-1721 byla obdobím stavebního rozmachu pod vedením tehdejšího biskupa Jana Adama Vratislava hraběte z Mitrovic, který vnesl do výstavby církevní i světské architektury zcela nový umělecký duch. Vznikaly stavby souměřitelné se soudobou středoevropskou produkcí, v čele architektů stál Jan Blažej Santini.¹⁹

Tehdejší švédské opevnění bylo v roce 1756 zesíleno pro účely obrany v sedmileté válce. Když se sedmiletá válka schylovala ke konci, byl Hradec společně s Jaroměří napaden sborem pruských kozáků. Město bylo vypleněno a zapáleno. Oheň zasáhl kolej s kostelem a zničil 160 domů vnitřního města.²⁰ Poté následovala léta stagnace, během kterých bylo rekonstruováno tehdejší opevnění pod vedením inženýra Jana Ferdinanda Schora. Po sedmileté válce v roce 1762 bylo zřejmé, že dosavadní opevnění není dostačující.²¹

K dalšímu zásadnímu stavebnímu vývoji došlo v letech 1766 až 1789, kdy proběhla výstavba opevnění nového pod vedením podpl. Václava Pavlovského z Rosenfeldu a inženýra Spalarda. Stavbě pevnosti musela ustoupit okolní předměstí, zničeno bylo i několik kostelů včetně kostela sv. Antonína vystavěného dle návrhu Jana Blažeje Santiniho, kláštera minoritů a gotického chrámu sv. Anny. Druhá etapa výstavby pevnosti proběhla v letech 1780 až 1789 pod vedením Mikuláše z Kleindorfu, který zvolil koncepci osmi bastionů na konci pomyslných osmi paprsků vycházejících ze středu starého města.²²

Obyvatelstvo bylo vystěhováno za vnější okraj oblasti pevnosti, do nově založených obcí Nového Hradce Králové, Kuklen, Farářství a Pouchova. Jádrem pevnosti zůstalo město na návrší, soustavu hradeb doplňovaly vojenské účelové budovy, z nichž některé se zachovaly dodnes.

Stavební činnost se soustředila především na historické jádro uvnitř hradeb, které pak bylo koncem 18. století natolik přeplněné, že byl vydán zákaz dalších staveb.

---

19 POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové - architektura a urbanismus 1895-2009*. str. 7

20 Tamtéž, str. 49

21 Tamtéž

22 Tamtéž

Roku 1851 byl Hradec Králové prohlášen samostatným městem, a zvolen jeho první starosta, profesor hospodářství Ignác Lhotský. V první polovině 19. století probíhala stavební činnost ve městě poklidně. V roce 1810 bylo vybudováno empírové schodiště „Bono publico“ v místě středověké fortny. Pevnost však patřila stále ministerstvu války, pokusy o bezplatné převedení pozemků pevnosti do majetku města byly neúspěšné, protože zastupitelům města se zdály náklady na údržbu příliš vysoké.²³ Roku 1857 bylo spojeno se světem železnicí, později založilo cukrovar, strojírnou, plynárnu, záložnu a spořitelnu. Roku 1864 vznikla světoznámá továrna na piana firmy Antonín Petrof.

Po prusko-rakouské válce v roce 1866 se ukázala další existence pevnosti bezúčelnou. Hradby se staly brzdou dalšího rozvoje. O zrušení pevnosti, zbourání hradeb a odprodej vojenských pevnostních objektů a pozemků městu se zasloužil starostův náměstek Ladislav Jan Pospíšil, který byl členem tzv. pevnostní komise. Vleklé jednání skončilo až roku 1893 osnovou zákona o prodeji fortifikačních objektů a pozemků městu. Když tuto zprávu šťastný, ale vyčerpaný Pospíšil oznamoval obecnímu zastupitelstvu, byl stížen mozkovou mrtvicí a krátce nato skonal.

Koncem 19. století se ve městě projevil bohatý kulturní život, o který se v mnohých oblastech zasloužil také Ladislav Jan Pospíšil. V 80. letech bylo postaveno Klicperovo divadlo a založeno muzeum. Na hradeckém gymnáziu studovaly velké osobnosti, např. v 60. letech Alois Jirásek a na počátku 20. stol. Karel Čapek a Emil Vachek.

Již v roce 1882 bylo zřejmé, že likvidace opevnění umožní novou etapu výstavby, kterou je potřeba včas regulovat, aby nedošlo k živelnému nekontrolovatelnému rozvoji. Proto byla 22. července 1884 vypsána mezinárodní veřejná soutěž na regulační plán města. Důležitými podmínkami bylo zachování původního centra a rozvržení nové výstavby podle funkčních zón (obytných, průmyslových, obchodních, veřejné plochy s městskou zelení).²⁴

Výtěžné návrhy shodně obsahovaly obdobné návrhy na okružní třídu probíhající kolem historického centra. Představitelům města se však žádný z návrhů nezalíbil natolik, aby byl zcela realizován. V 90. letech vypracoval ing. Josef Zámečník regulační plán Hradce Králové na popud náměstka Jana Ladislava Pospíšila. Tento plán byl poté ještě několikrát aktualizován v letech 1896-1908 (nejpodnětnější aktualizaci provedl v roce 1904 Tomáš Suhrada, který navrhoval hvězdicový půdorys domovních bloků kolem okružní třídy).²⁵

---

23 POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové - architektura a urbanismus 1895-2009*. str. 9

24 Tamtéž, str. 11

25 Tamtéž, str. 12

V roce 1895 byl starostou zvolen JUDr. František Ulrich, který po 30 let svého funkčního období svědomitě organizoval budování moderní metropole. Již na přelomu století byli do Hradce Králové pozváni architekti z Vídně a Prahy vyznávající zásady moderní architektury. Dokladem jejich působení je např. budova Obchodní akademie na nám. Svobody (dnes Univerzita Hradec Králové), Okresní dům v Palackého ul. (přístavba Grandhotelu) a mnohé další. Stávající regulační plány se však ukázaly jako nevyhovující, proto byla v roce 1909 byla vypsána soutěž na nový plán na regulaci tzv. Labské a Orliční kotliny.²⁶

Rok 1909 je dalším milníkem pro formování města. V soutěži zvítězil návrh na „Velký Hradec“ Josefa Šejny, Vladimíra Zákrejse a Václava Rejchla, druhou cenu získal návrh „Obrození“ královéhradeckých architektů Oldřicha Lisky a Otakara Klumpara.²⁷ V komisi usedl také Jan Kotěra. Vypracování definitivního regulačního plánu bylo v roce 1911 svěřeno oběma výhercům, V. Rejchlovi a O. Liskovi. V tomto období vznikají díla jako Městské muzeum (J. Kotěra), schodiště u kostela Panny Marie (J. Gočár), Labská elektrárna (F. Sander), Evangelický kostel v Nezvalově ulici (O. Liska) atd. V roce 1919 aktualizoval regulační plán O. Liska.²⁸ Město bylo proslulé moderní výstavbou, a dokonce mu bylo přisouzeno označení *Salon republiky*.

Po první světové válce si výstavba vyžádala nové tvůrčí impulsy v územním plánování v souladu s rychlým vývojem urbanismu. Regulační plán města z let 1926 až 1928 zpracoval architekt Josef Gočár, který je se svým radiálně okružním principem výstavby dodnes inspirující. Tato etapa rozvoje města bývá často nazývána „Gočárův Hradec“. Gočár společně s architektem Kotěrou se zasloužili o oživení myšlenky raně gotické tradice rezného zdiva v hradecké architektuře.

Na koncepci urbanistického budování města navázal v roce 1929 také Ulrichův nástupce, starosta Josef Václav Bohuslav Pilnáček. Na meziválečné výstavbě Hradce Králové se podíleli další významní architekti – Oldřich Liska (např. Městské lázně), Josef Fňouk (např. Novákovy garáže, dnes Palace Hradec Králové), Otakar Novotný (Palác Steinský-Sehnoutka, dnes ČSOB), Jan Rejchl (např. Sborové velitelství, dnes Lékařská fakulta UK), Václav Rejchl (např. výpravní budovy hl. nádraží, Krajský soud). Nákladem města byl v Jiráskových sadech instalován starobylý pravoslavný kostelík sv. Mikuláše. Tyto romantické tendence údajně nesl J. Gočár s nevolí.

---

26 POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové - architektura a urbanismus 1895-2009*. str. 16

27 Tamtéž

28 Tamtéž, str. 18

V roce 1936 byla vypsána soutěž na asanaci historického jádra. K soutěži byli vyzváni O. Liska, V. Placák, J. Rejchl a Bohumil Hübschmann. Žádný z předložených návrhů však nebyl vyhovující.²⁹

Rozvoj města byl násilně přerušen 2. světovou válkou. Po skončení války navázali na Gočárovo a Ulrichovo dílo architekti Josef Havlíček a František Bartoš, Gočárovi žáci.³⁰ Období socialismu ušlechtilé městské prostředí Hradce Králové naštěstí nepoznamenalo tak negativně jako jiná města, ale také tady začala výstavba v nových politických a společenských podmínkách upadat do průměru. Teprve 90. léta umožnila znovu obnovu tradičních hodnot, inspiraci světovou architekturou a individuální přístup.

---

29 POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové - architektura a urbanismus 1895-2009*. str. 61-62

30 Tamtéž, str. 4

Katalog nástěnných maleb

Gotika

- List č. 1 katedrála sv. Ducha – děkanská sakristie
List č. 2 kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech

Renesance

- List č. 3 dům čp. 46 v ulici Tomanově

Baroko

- List č. 4 katedrála sv. Ducha – kaple sv. Michala
List č. 5 Kaple sv. Klimenta
List č. 6 kostel Nanebevzetí Panny Marie
List č. 7 Nové Adalbertinum (jezuitská kolej, čp. 32)
List č. 8 dům čp. 11 na Malém náměstí – záklopové stropy
List č. 9 dům čp. 34 „U Špuláků“ - zákł. strop (neprezentováno)
List č. 10 dům čp. 35 - biskupská rezidence
List č. 11 dům čp. 36 na Velkém náměstí – záklopové stropy
List č. 12 dům čp. 37 na Velkém náměstí – záklopové stropy
List č. 13 dům čp. 46 v ulici Tomanově – záklopové stropy
List č. 14 dům čp. 90 v ulici Na Hradě (neprezentováno)

Klasicismus

- List č. 15 dům čp. 46 v ulici Tomanově
List č. 16 dům čp. 90 v ulici Na Hradě (neprezentováno)

19. století

- List č. 17 chrám sv. Ducha – presbytář
List č. 18 bývalý kostel Jana Nepomuckého (hudební síň)
List č. 19 Nové Adalbertinum (neprezentováno)

List č. 20	dům čp. 27 na Velkém náměstí (restaurace Bedna)
List č. 21	dům čp. 34 „U Špuláků“ na V. nám. (neprezentováno)
List č. 22	dům čp. 46 v ulici Tomanově
List č. 23	dům čp. 62 v ulici Rokitanského
List č. 24	dům čp. 311 na Pospíšilově třídě

20. století

List č. 25	chrám sv. Ducha – hlavní loď
List č. 26	Radnice – malba na štukovém erbu
List č. 27	dům čp. 90 v ulici Na Hradě
List č. 28	dům čp. 177 v ulici Tomkově (Okresní knihovna)
List č. 29	Okresní dům – kopie obrazu „Jaro“
List č. 30	Okresní dům – dekorativní výzdoba
List č. 31	Muzeum východních Čech
List č. 32	dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků
List č. 33	dům čp. 297 v ulici Chelčického
List č. 34	dům čp. 264 v ulici Komenského

Gotické nástěnné malby - katedrála sv. Ducha

Adresa: Náměstí Jana Pavla II.58/4,
Hradec Králové 500 03

Majitel: Římskokatolická církev

Sloh/datace: gotika/ 1. pol. 14. stol.

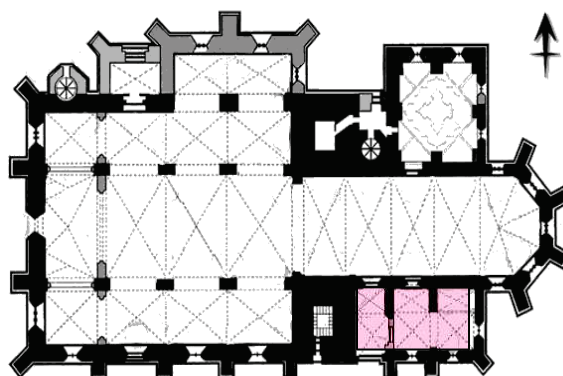
Technika: freska

Autor: neznámý

Rozměry: fragmenty na stěnách a klenbě celé kaple

Umístění v dispozici:

klenba a stěny děkanské sakristie

Popis

Fragmenty gotické nástěnné malby.

Scény v klenebních výsečích na stěnách zachycující Korunování Panny Marie se svatým Vavřincem, sv. Štěpánem (?) a dvěma donátory, Zmrtvýchvstání Krista, Křest Ježíše Krista i jednotlivé postavy - Bolestného Krista, Máří Magdalénu (?), sv. Václava a další dnes pouze částečně zachované a figury a výjevy, které nelze přesně identifikovat.

Ve spodním pásu motivy zobrazující architekturu města.

Na klenbě modrá se zlatými hvězdami, žebra klenby polychromována červeně a zeleně.

Restaurátorské zásahy

1939 - František Fišer – odkrytí a konzervace

1986 -88 – restaurování : ak. mal. K. Stretti, ak. mal. J. a V. Látalovi

Gotické (?) malby – kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech

Adresa: Jiráskovy sady,
Hradec Králové

Majitel: Město Hradec Králové

Styl/datace: pozdní gotika (?)/16. stol. (?)

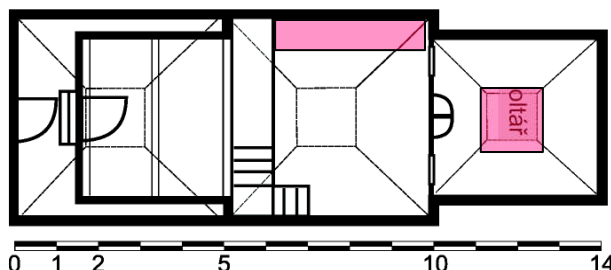
Technika: malba na dřevě

Autor: neznámý

Rozměry: různé (fragmenty)

Umístění v dispozici:

hlavní síň - trámy stěn; strop nad oltářem

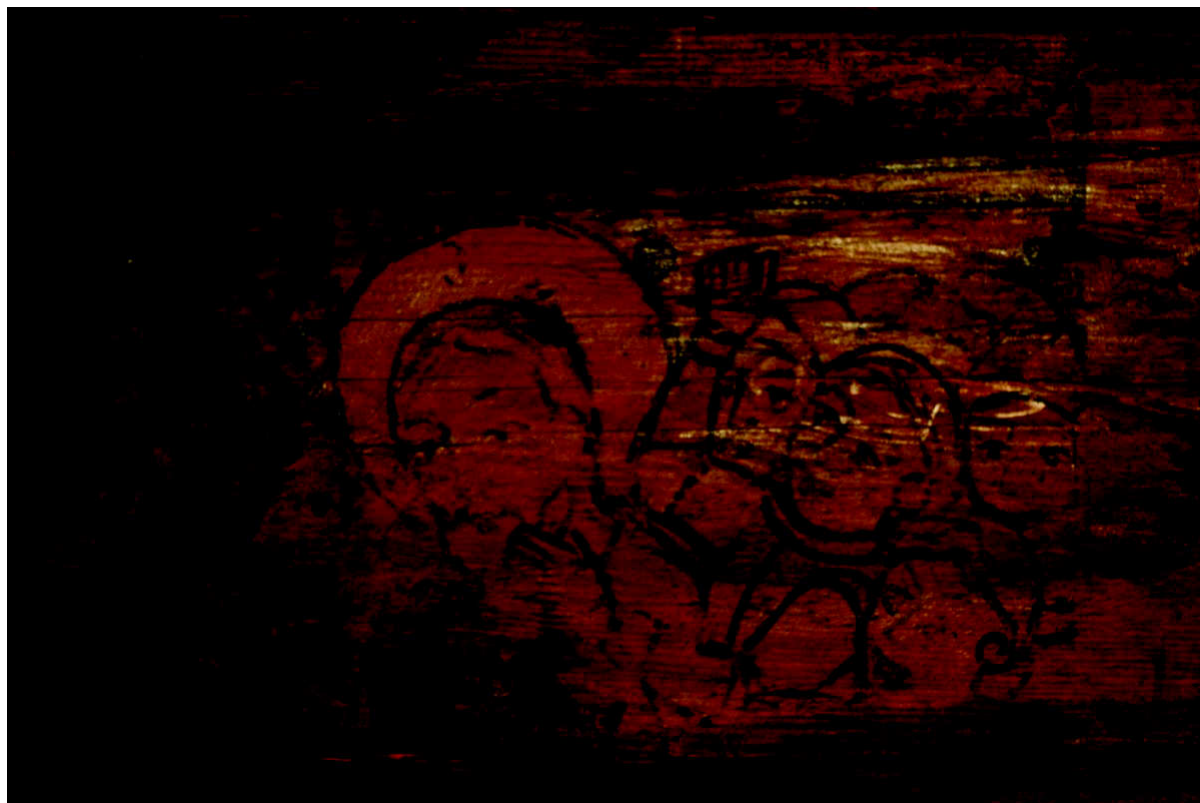
Popis

Malba černou barvou (původně pravděpodobně kolorovaná) na trámech stěn v hlavní síni – scény ze života Krista., kolorovaná malba na pohledovém záklopovém stropě nad oltářem – motiv Slunce
Malby na trámech jsou „fragmentovány“ nesprávným sestavením trámů po převozu objektu.

Restaurátorské zásahy

Nejsou známe

1934 – převoz z obce Habura, následně složení a rekonstrukce celého objektu

Renesanční (?) malby – dům čp. 46 v ulici Tomanova

Adresa: Tomanova 46,
Hradec Králové

Majitel: fa OMNITRA a. s.

Sloh/datace: renesance (?)/1. pol. 16. stol.(?)

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: fragmenty cca 2m²

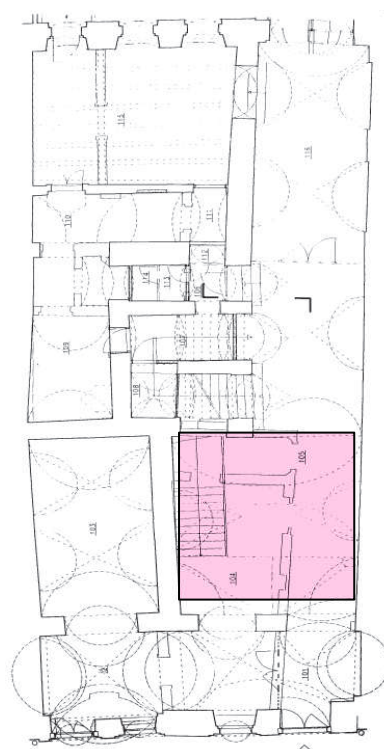
Umístění v dispozici:

valená klenba v pravé části předního traktu přízemí

Popis: rozety s fragmenty nápisů na renesanční valené klenbě s nestyčnými trojbokými výsečemi vytaženými do hřebínků, které ve vrcholu vytváří přetínavý motiv

Restaurátorské zásahy

2003 – odstranění druhotných přemalb, konsolidace a retuše – ak. mal. Pavel Kříž, ak. mal. Roman Ševčík

Barokní nástěnné malby – katedrála sv. Ducha

Adresa: Náměstí Jana Pavla II.58/4,
500 03 Hradec Králové

Majitel: Římskokatolická církev

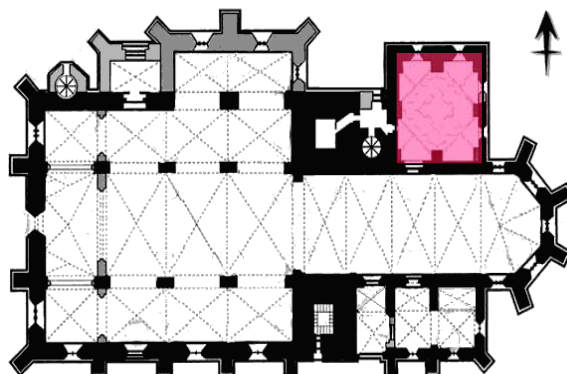
Sloh/datace: baroko/ 1736

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: cca 25 m²

Umístění v dispozici: kaple sv. Michala –
centrální zrcadlo a trojboké sdružené
výšeče barokní klášterní klenby

Popis:

Centrální zrcadlo - holubice Ducha Svatého obklopená hlavičkami andělů, nápisová páska s latinským nápisem „VENI SANCTE SPIRITUS“.

Výšeče - hlavičky andělů doplněné latinskými nápisy, které obsahují počáteční slova veršů hymnu na oslavu Panny Marie.

Restaurátorské zásahy:

1986 -88 – restaurování : ak mal. K. Stretti, ak. mal. J. a V. Látalovi

Barokní nástěnné malby – kaple sv. Klimenta

Adresa: Náměstí Jana Pavla II.58/4,
Hradec Králové 500 03

Majitel: Římskokatolická církev

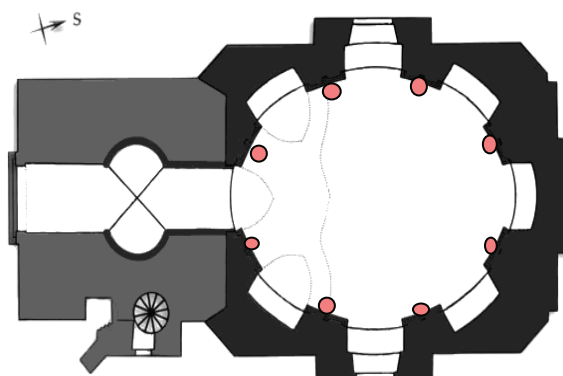
Sloh/datace: baroko/ 1717

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: 12 konsekračních křížů

Umístění v dispozici: dolní části pilastrů ve
výšce cca 2 m nad zemí

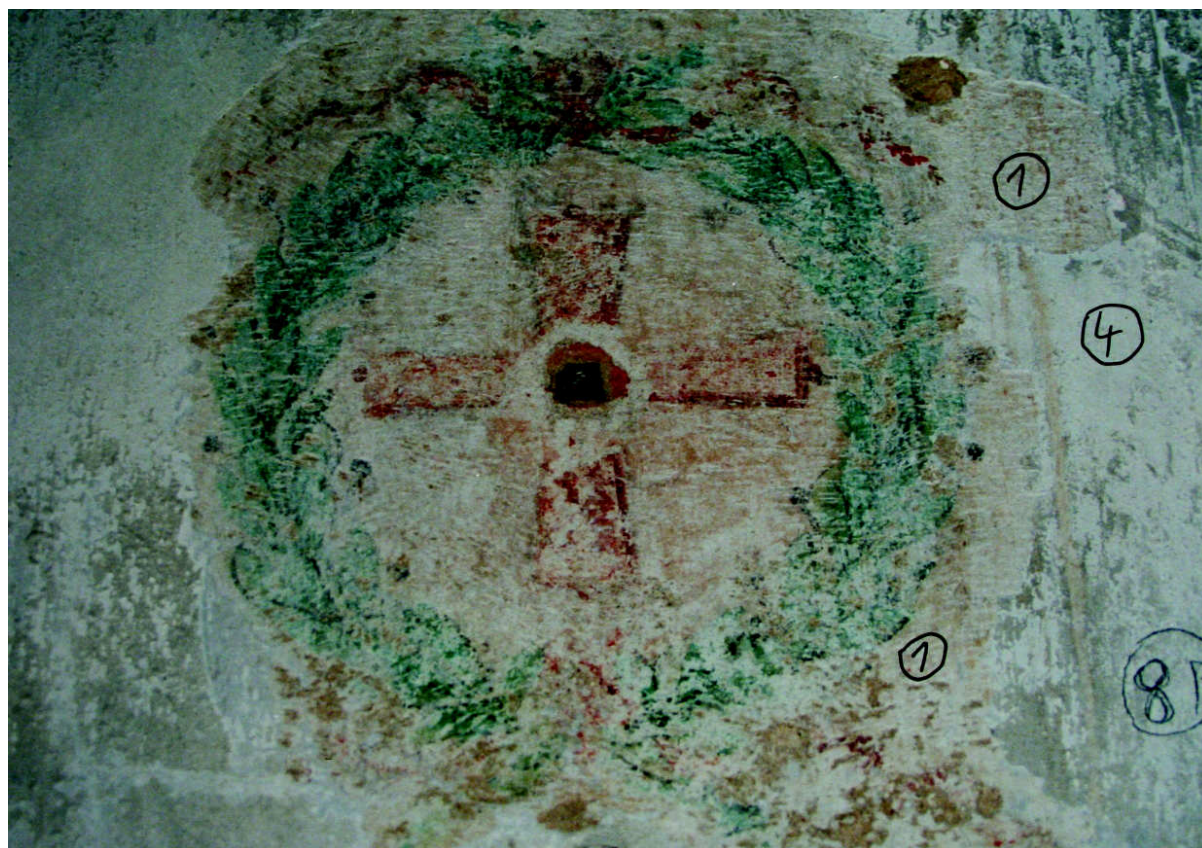

Popis:

Konsekrační kříže rámované zeleným listovým věncem s červenou mašlí malované na pilastrech v kapli

Restaurátorské zásahy:

1995 – transfer, osazení na novou omítku, retuše – ak.
mal. Josef Čoban

Barokní nástěnné malby – kostel Nanebevzetí Panny Marie

Adresa: Velké náměstí 32,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Římskokatolická církev – Biskupství
Královéhradecké

Sloh/datace: Baroko/ 1765

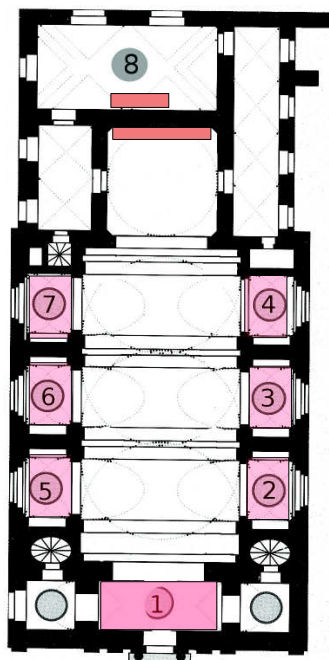
Technika: fresko-secco

Autor: Josef Kramolín – iluzivní oltáře
K. Reichel – stropní malba v kapli sv.
Ignáce
malby v kaplích: J. Kramolín (?)

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici: strop nad vstupní předsíní,
stěna za hlavním oltářem v presbytáři,
klenby a stěny v šesti bočních kaplích,

kaple sv. Josefa v zadním traktu

Popis

Klenba nad vstupní předsíní, klenby bočních kaplí a stěny bočních kaplí – fresky s náměty ze života Panny Marie a dalších svatých v iluzivních rámech zrcadel
Stěna za hlavním oltářem a oltářem v kapli sv. Josefa – iluzivní architektura se zobrazením světců a Nejsvětější Trojice

Okenní špalety v bočních kaplích a nad vstupem, pasy v obloucích mezi kaplemi a hlavní lodí – iluzivní štuková výzdoba, žlutozlatý dekor.

Restaurátorské zásahy

1767 – renovace po požáru

1988 až 1991 restaurovali ak. mal Vendula a Jiří Látalovi, ak. mal S. Klimeš, ak. mal. Jiřina a Jaroslav Altovi, ak. mal. Luděk Filipovský, ak. mal. Miloslav Marschall

Barokní nástěnné malby – Nové Adalbertinum

Adresa: Velké náměstí 32,
Hradec Králové

Majitel: Římskokatolická církev

Sloh/datace: baroko/ pol. 18. stol.

Technika: fresco-secco

Autor: neznámý

Rozměry: m. 120 – největší průměr zrcadla 2,75m,
celková plocha cca 50 m²

Umístění v dispozici: místnost 015 – malba v zrcadle se štukovým rámem ve velké místnosti v přízemí nádvorního traktu průčelního křídla místnost 120 (značeno růžově, dnes ředitelna katedry hudební vých. PdF UHK v 1. patře) – figurální malba v centrálním zrcadle se štukovým rámem doplněná dekorativní malbou na klenbě místnosti

Popis:

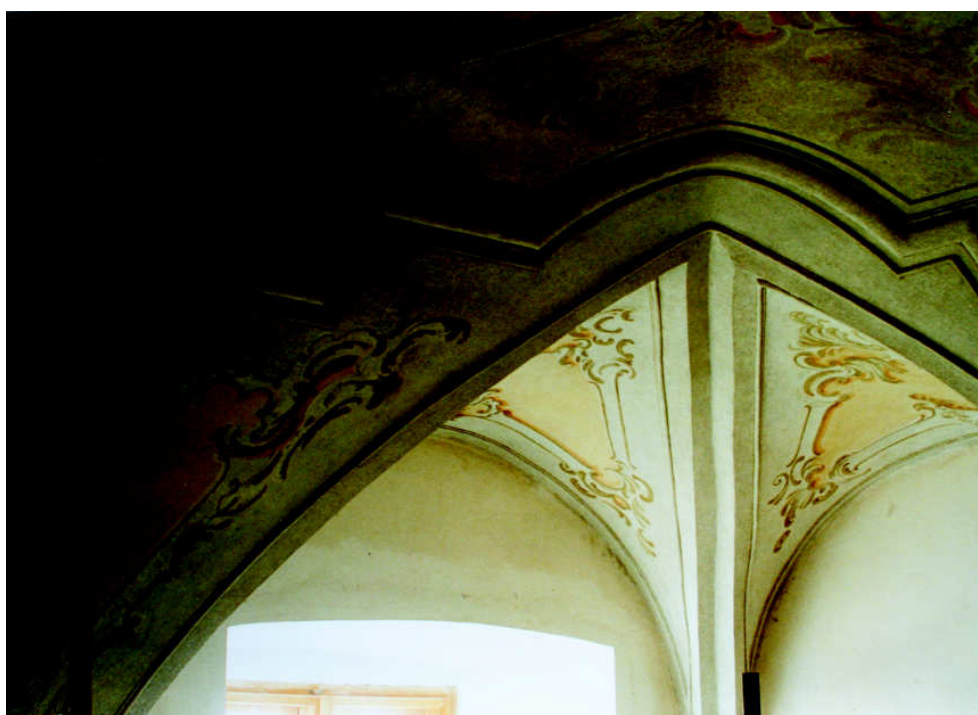
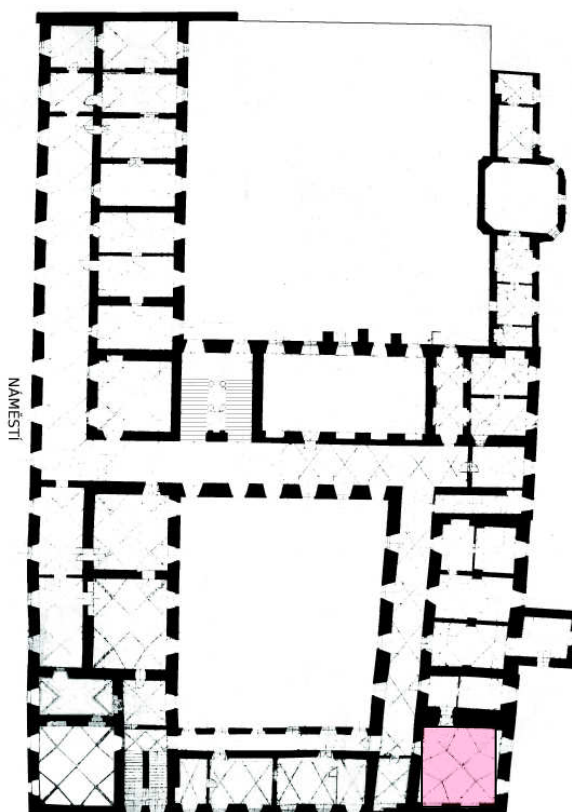
zrcadlo v m. 015 – fragmenty figurálního výjevu, v současné době není prezentováno

zrcadlo v m. 120 – v centrálním zrcadle figurální malba „Seslání 72 pomocníků“

Plocha valené klenby se čtyřmi dvojicemi sdružených trojbokých koutových lunet – dekorativní malba

Restaurátorské zásahy:

1996 – odkryv, konsolidace, rekonstrukce a retuše – ak. mal J. Čoban, ak. mal. R. Ševčík, Hana Bělinová, Magdalena Slavíková, Patricie Volková, Zdeněk Šmahel.

Barokní malby na záklopovém stropě – dům čp. 11

Adresa: Malé náměstí 11,
Hradec Králové

Majitel: pan Pešek

Sloh/datace: baroko/1. pol. 18. stol.

Technika: klišová malba/kvaš

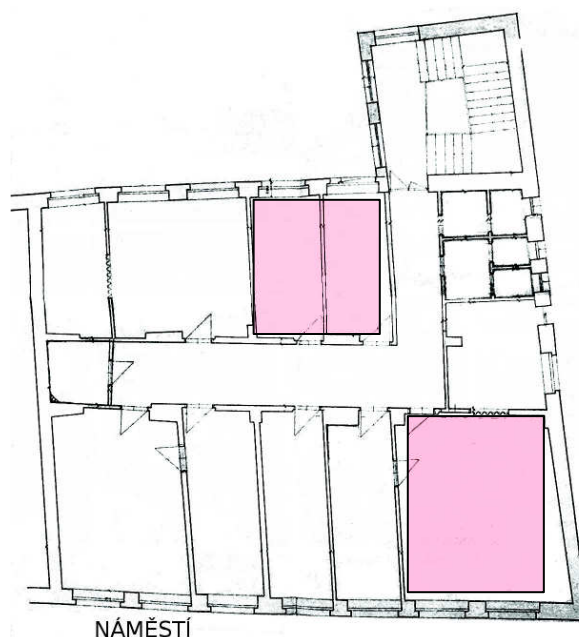
Autor: neznámý

Rozměry: 82,56 m²(severní místnost) + 30,00 m²
(jižní místnost)+ 32,30 m² (jižní m.)

Umístění v dispozici:

stropy tří obytných místností v prvním patře, jeden strop v severním traktu, další dva v jižním traktu, špalety oken směrem do náměstí (severní m.)

Popis: tři pohledové dřevěné trémové stropy s překládaným deskovým záklopem a malovanou dekorativní úpravou (květinový dekor), fragmenty malby ve špaletách oken směrem do náměstí

Restaurátorské zásahy

2003 – průzkum a restaurování ak. mal Jan Měšťan,
ak. mal. Jiří Novotný

Barokní malby na záklopovém stropě – dům „U Špuláků“ (v současné době není prezentováno)

Adresa: Velké náměstí 34,
Hradec Králové

Majitel: Město Hradec Králové

Sloh/datace: rané baroko/ 17. stol. (?)

Technika: tempera na křídovém podkladě (?)/
secco

Autor: neznámý

Rozměry: cca 25 m²

Umístění v dispozici:

trámový strop - místnost 2.01 v 1. patře
rizalitu (značeno růžově), malba secco -
místnost č. 3 v přízemí

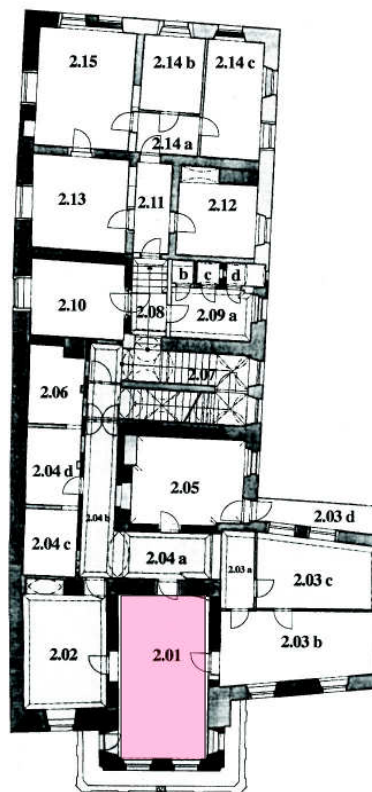
Popis

Pohledový dřevěný trámový strop se záklopem
s profilovanými lištami a malovanou dekorativní
úpravou.

Fragmenty černo-šedé malby u patky klenby.

Restaurátorské zásahy

2007 a 2010 – restaurátorský průzkum MgA. Jiří
Suchan, BcA. Barbora Glombová, BcA. Helena
Veselá

Barokní nástěnná malba – Biskupská rezidence (čp. 35)

Adresa: Velké náměstí 35,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Římskokatolická církev

Sloh/datace: baroko/ kolem 1730

Technika: freska (?)

Autor: neznámý

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici:

kaple sv. Karla Boromejského, severovýchodní část
1. patra (místnost č. 210) – nástropní zrcadlo, oválné
medailony na stěnách, medailonek na vrcholu oltáře

Popis:

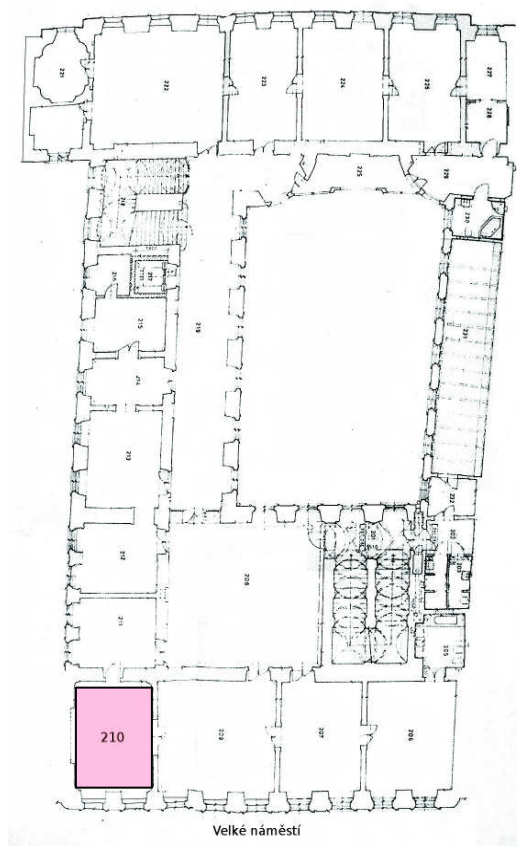
Ústřední nástropní zrcadlo – Apoteóza sv. Karla
Boromejského.

Medailony na stěnách – polopostavy církevních Otců
a sv. Petra a sv. Pavla.

Medailonek na vrcholu oltáře – hlavičky dvou andělů,
nad nimi holubice sv. Ducha

Restaurátorské zásahy:

Nejsou známe

Barokní malby na záklopovém stropě – dům čp. 36 na Velkém náměstí

Adresa: Velké náměstí 36,
Hradec Králové

Majitel: Diecéze Hradec Králové

Sloh/datace: baroko/30. léta 18. stol.

Technika: tempera na křídovém podkladě

Autor: neznámý

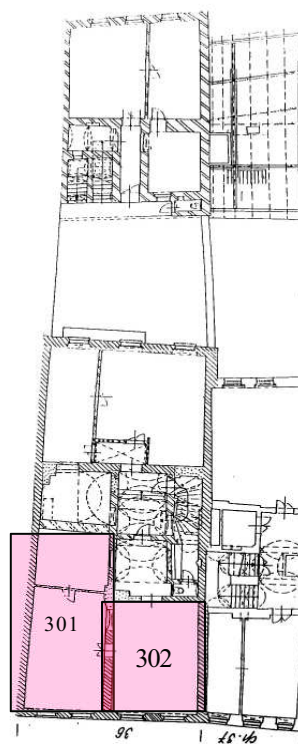
Rozměry: cca 97 m² celkem

Umístění v dispozici: stropy dvou obytných místností
v předním traktu 2. patra:
jedna místnost s alkovnou značená
č. 301, druhá místnost č. 302

Popis: dva pohledové trámové stropy se záklopem
s lištami a malovanou dekorativní úpravou
(květinový dekor)

Restaurátorské zásahy

2001 – konzervace a restaurování - ak. mal. Roman
Ševčík, ak. mal. Jana Cibulková, ak. mal.
Milena Šoltészová

Barokní malby na záklopovém stropě – dům čp. 37 (v současné době není prezentováno)

Adresa: Velké náměstí 37,
Hradec Králové

Majitel: Diecéze Hradec Králové

Sloh/datace: baroko/pol. 18. stol.

Technika: tempera na křídovém podkladě,
fragmenty mal. vlysu na stěně - secco

Autor: neznámý

Rozměry: cca 40 m²(místnost J) + 44 m² (místnost S), fragmenty malovaného vlysu 1,25m²

Umístění v dispozici:

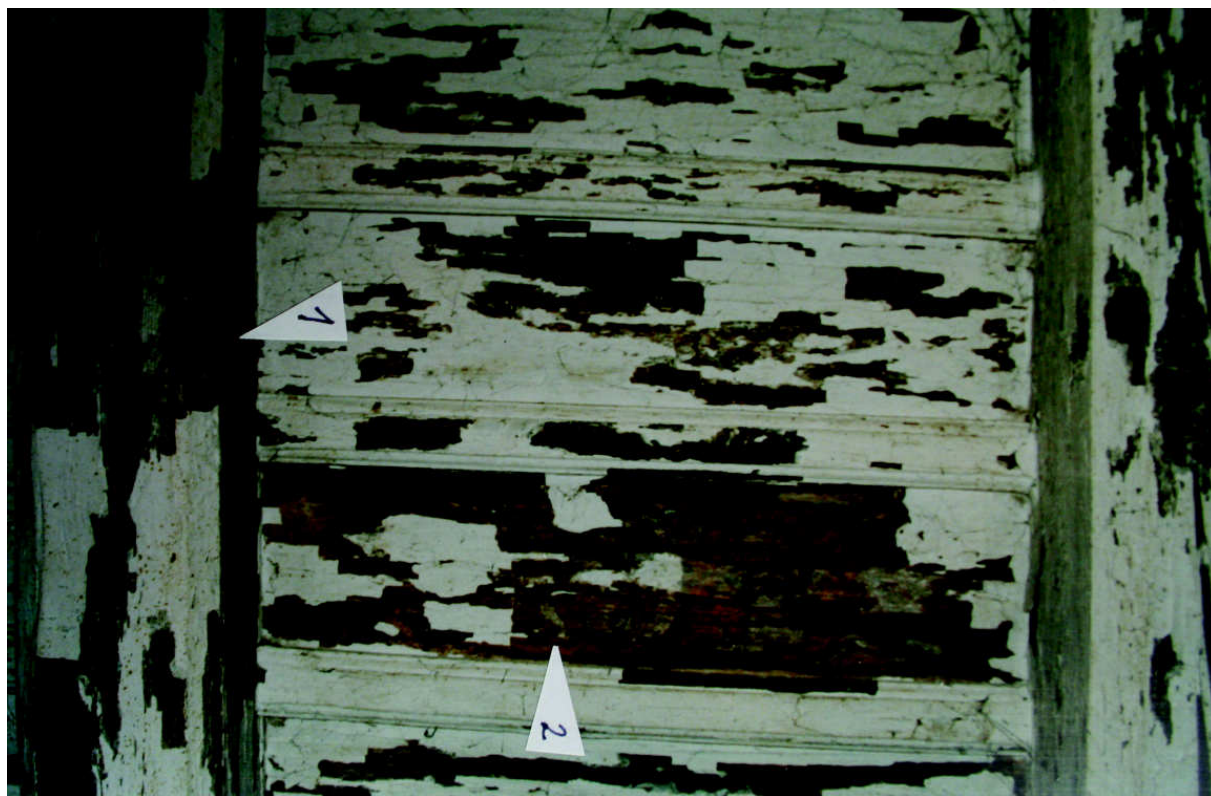
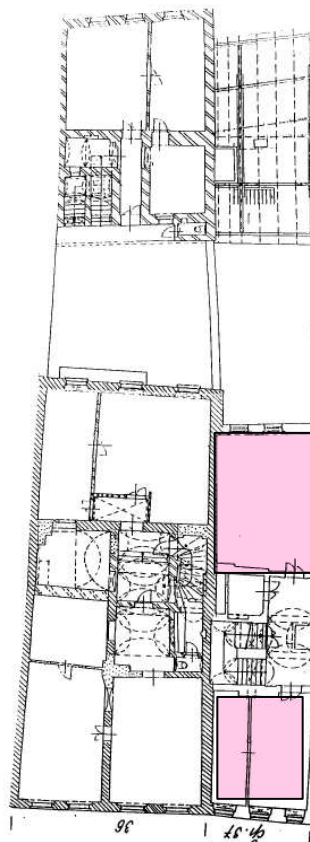
2. patro – stropy obytné místnosti do náměstí (S) a obytné místnosti do dvora (J)

Popis: dva pohledové trémové stropy se záklopem s profilovanými lištami a fragmenty malované dekorativní úpravy (květinový dekor), fragmenty malovaného vlysu na stěnách

Restaurátorské zásahy

2003 – průzkum ak. mal Josef Čoban, BcA. Luboš Machačko

2004 – demontáž stropu a trémové konstrukce, transfer fragmentů nástěnné malby, Jiří Laštovička, Jan Hendrych, Jakub Berdych

Barokní malby na zákloповých stropěch – dům čp. 46 v ulici Tomanova

Adresa: Tomanova 46,
Hradec Králové

Majitel: fa OMNITRA a. s.

Sloh/datace: rané baroko/1685

Technika: tempera na křídovém podkladě

Autor: neznámý

Rozměry: cca á 25 m²

Umístění v dispozici:

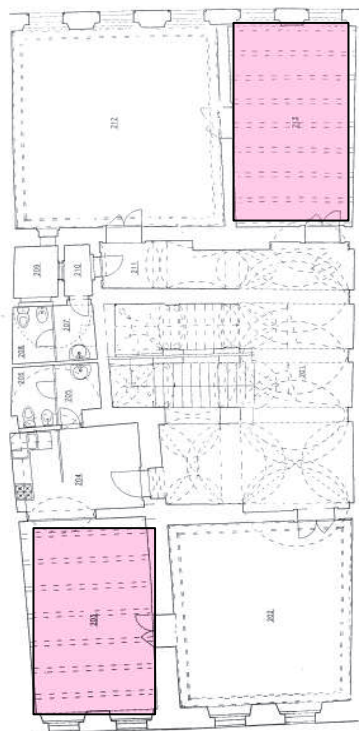
stropy dvou obytných místností ve 2. patře

Popis

Dva pohledové trémové stropy se záklopem s lištami a malovanou dekorativní úpravou, v jedné místnosti okrovo-hnědé pojednání (okna do náměstí), ve druhé zeleno-hnědé (okna do dvora).

Restaurátorské zásahy

2003? – ak. mal. Roman Ševčík

Barokní nástěnné malby – dům čp. 90 v ulici Na Hradě (v současné době není prezentováno)

Adresa: Na Hradě čp 90,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Biskupství královéhradecké

Sloh/datace: baroko (?)/
1. pol. 18. stol.(?)

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: MI cca 90m², MIV cca
60 m²

Umístění v dispozici:

stěny obytných místnosti MI
(v současné době herna MŠ) a MIV
(v současné době ložnice MŠ) v 1.
patře

Popis

Dekoratивní malba s vegetativními
motivy vytvořená štětcovou technikou kombinovanou
se šablonovým způsobem sahá do výšky cca 230 cm
nad zemí.

V současné době je tato barevná vrstva v obou
místnostech překryta silnou vrstvou omítky (2-4 cm
silná dvouvrstvá omítka z první pol. 19. stol.)

Restaurátorské zásahy

Restaurátorský průzkum provedla BcA. Kamila
Hamáková v květnu – červnu 2009.

Klasicistní malby – dům čp. 46 v ulici Tomanova

Adresa: Tomanova 46,
Hradec Králové

Majitel: fa OMNITRA a. s.

Sloh/datace: klasicismus/1760-1780

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici:

stěny dvou obytných místností ve 2. patře

Popis

Místnost s okny směrem do dvora (v nákresu vyznačena růžově) – stěny s malbou iluzivní architektury - plochy mramoru v šedém tónu, rámy s rostlinným dekorem vyplněné plošně mramorem v zeleném tónu, nade dveřmi štuky a medailonky.

Místnost s oknem do náměstí (s malovaným záklopovým stropem, vyznačena v nákresu zeleně) – iluzivní tapety s pruhy a rostlinný dekorem, ve spodní části stěn iluzivní sokl šedé barvy s barevnými výplněmi.

Restaurátorské zásahy

2004? – odstranění druhotných přemaleb, konsolidace, retuše a rekonstrukce – ak. mal. Pavel Kříž, ak. mal. Roman Ševčík

Klasicistní nástěnné malby – dům čp. 90 v ulici Na Hradě (v současné době není prezentováno)

Adresa: Na Hradě čp. 90,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Biskupství královéhradecké

Sloh/datace: klasicismus / 1. pol. 19. stol.

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: MI cca 145 m², MIV cca 60 m²

Umístění v dispozici: stěny a strop místnosti MI (v současné době herna MŠ) a MIV (v současné době ložnice MŠ) v 1. patře

Popis

Dekoratивní malba s vegetativními motivy pokrývala stěny i strop obou místností.

V současné době je tato barevná vrstva v místnosti MI překryta tenkou vrstvou nové štukové omítky, v místnosti MIV je překryta silnou vrstvou novějších omítek a dalších barevných vrstev.

Restaurátorské zásahy

Restaurátorský průzkum provedla BcA. Kamila Hamáková v květnu – červnu 2009.

Nástěnné malby z 19. století – chrám sv. Ducha

Adresa: Náměstí Jana Pavla II.58/4,
Hradec Králové 500 03

Majitel: Římskokatolická církev

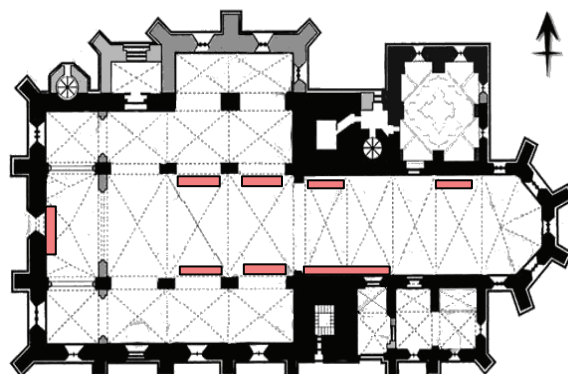
Sloh/datace: symbolismus/1898

Technika: secco

Autor: J. Heřman, spolupráce K. Špillar a
V. Preissig nebo J. Preisler (?)

Rozměry: obrazy v presbytáři cca 550 × 330 cm,
v hlavní lodi cca 400 × 300 cm

Umístění v dispozici: stěny presbytáře, stěny
hlavní lodi, stěna pod kruchtou

Popis

Presbytář – čtyři pole: Zvěstování, Nanebevstoupení,
Klanění tří králů, Zmrtvýchvstání.

Hlavní loď – na stěnách v horní části: sv. Kliment,
sv. Vít, sv. Vavřinec, sv. Eduard

Fragment pod kruchtou – sv. Alois

Restaurátorské zásahy:

1939 – restauroval malíř J. Zelenka

1986 – 88 restaurovali malby ak mal. K. Stretti a
manželé ak. mal. J. a V. Látalovi.

Nástěnné malby z 19. stol. - bývalý kostel Jana Nepomuckého

Adresa: Zieglerova 91,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Statutární město Hradec Králové

Sloh/datace: Beuronská škola/kolem 1887

Technika: secco

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici:

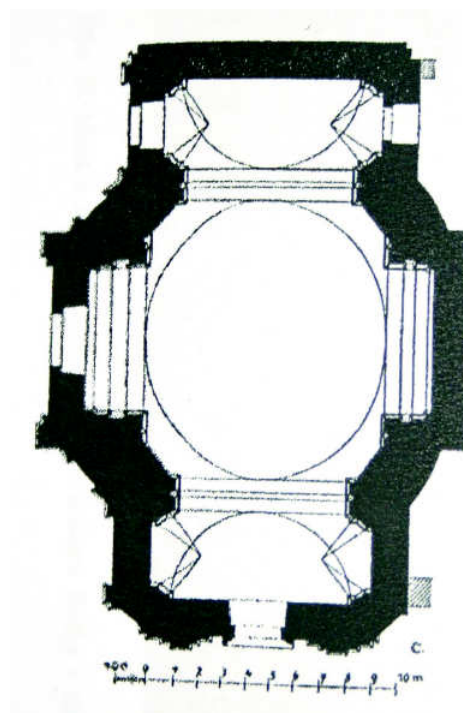
klenba a stěny hlavního prostoru

Popis:

Centrální motiv v kopuli – ve středu beránek, figury čtyř evangelistů a osm andělů hrajících na harfy. Na pandantivech figury čtyř církevních otců. Na svislých stěnách výjevy z Bible- např. Korunování Panny Marie, Smrt svatého Josefa. Okolní plochy vyplněné dekorativními geometrickými vzory.

Restaurátorské zásahy:

Blíže nezjištěný restaurátorský zásah pravděpodobně ve druhé polovině 20. století.

Nástěnné malby z 19. století – Nové Adalbertinum

Adresa: Velké náměstí 32,
Hradec Králové

Majitel: Římskokatolická církev

Sloh/datace: novorenesance/ 19. stol.

Technika: secco - hlinková malba

Autor: neznámý

Rozměry: neměřeno

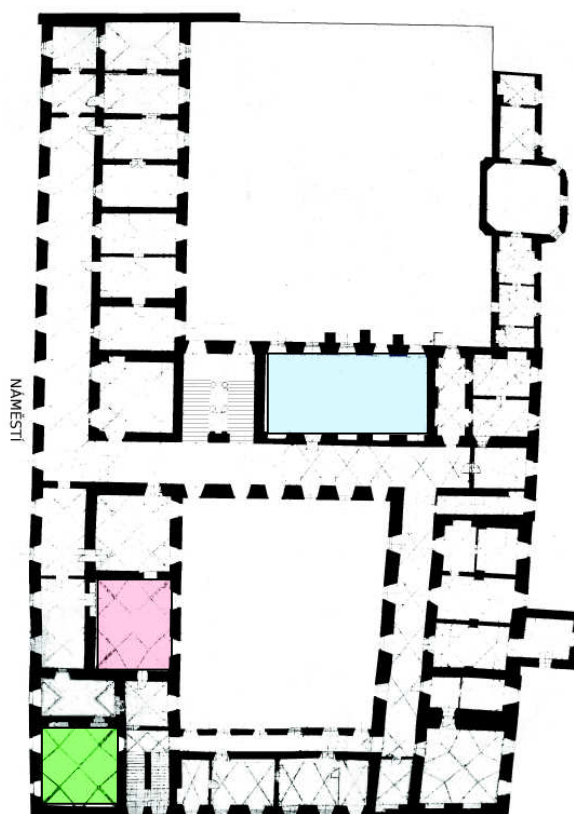
Umístění v dispozici: 1. patro - velký sál (značeno modře); místnosti 115 (značeno růžově) a 137 (značeno zeleně) v nádvořním traktu průčelního křídla - klášterní klenba s trojbokým výsečemi, stěny

Popis:

Sytě barevná malba s domalovávaným šablonovým rostlinným dekorem, na stěnách iluzivně malované sloupky s hlavicemi. V současné době není prezentováno.

Restaurátorské zásahy:

1995 – odkryv a transfer rozet ve velkém sále - ak. mal. J. Čoban, Jáchym Krejča, David Zeman
průzkum v míst. 115 a 137 – J. Čoban

Nástěnná malba z 19. století – dům čp. 27 na Velkém náměstí

Adresa: Velké náměstí 27,
Hradec Králové
(restaurace Bedna)

Majitel: fa LOPO s.r.o.

Sloh/datace: klasicismus?/ pol. 19. stol.(?)

Technika: secco

Autor: neznámý

Rozměry: fragmenty cca 6 m²

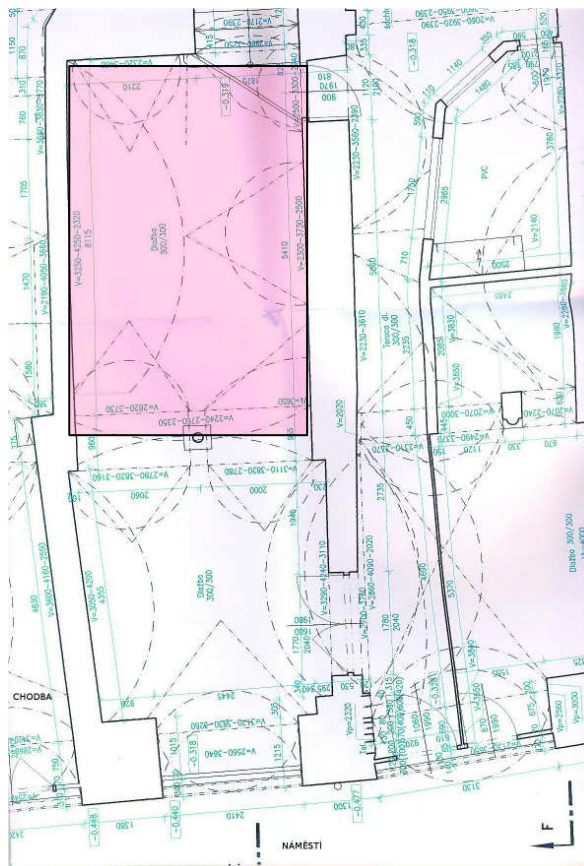
Umístění v dispozici:
lunety v zadní části restaurace v přízemí

Popis

Fragmenty pravděpodobně dekorativní nástěnné malby v lunetách klenby (klášterní klenba, která se přiklání ke třem ze čtyř stěn místnosti, doplněná trojbokými nestyčnými výsečemi vytaženými do hřebínků). Fragmenty jsou silně poškozené pekováním a vodo- a elektroinstalací.

Restaurátorské zásahy

Odkryto během stavebních prací v roce 2006 až 2007

Nástěnné malby z 19. století – dům „U Špuláků“

Adresa: Velké náměstí 34,
Hradec Králové

Majitel: Město Hradec Králové

Sloh/datace: novorenesance ?/ 19. stol.

Technika: kličová malba

Autor: neznámý

Rozměry: neměřeno

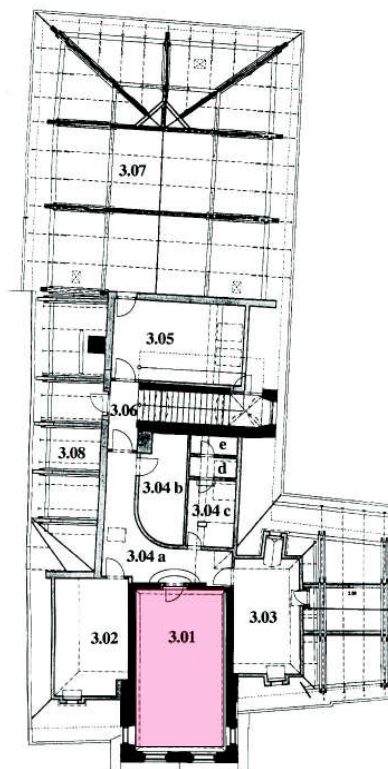
Umístění v dispozici: strop a stěny obytné místnost
3.01 v rizalitu ve 2. patře

Popis

Lineární dekory doplněné šablonou s rostlinnými motivy. Malba je v současné době zakrytá silnou vrstvou druhotných nátěrů.

Restaurátorské zásahy

2010 – restaurátorský průzkum MgA. Jiří Suchan,
BcA. Helena Veselá

Nástěnné malby z 19. století – dům čp. 46 v ulici Tomanova

Adresa: Tomanova 46,
Hradec Králové

Majitel: fa OMNITRA a. s.

Sloh/datace: novorenesance/1882

Technika: klišová malba

Autor: neznámý

Rozměry: cca 95 m²

Umístění v dispozici: klenba obchodu (vyznačeno zeleně) a klenba chodby (vyznačeno modře) ve středním traktu přízemí, klenby nad schodištěm a halou v 1. patře

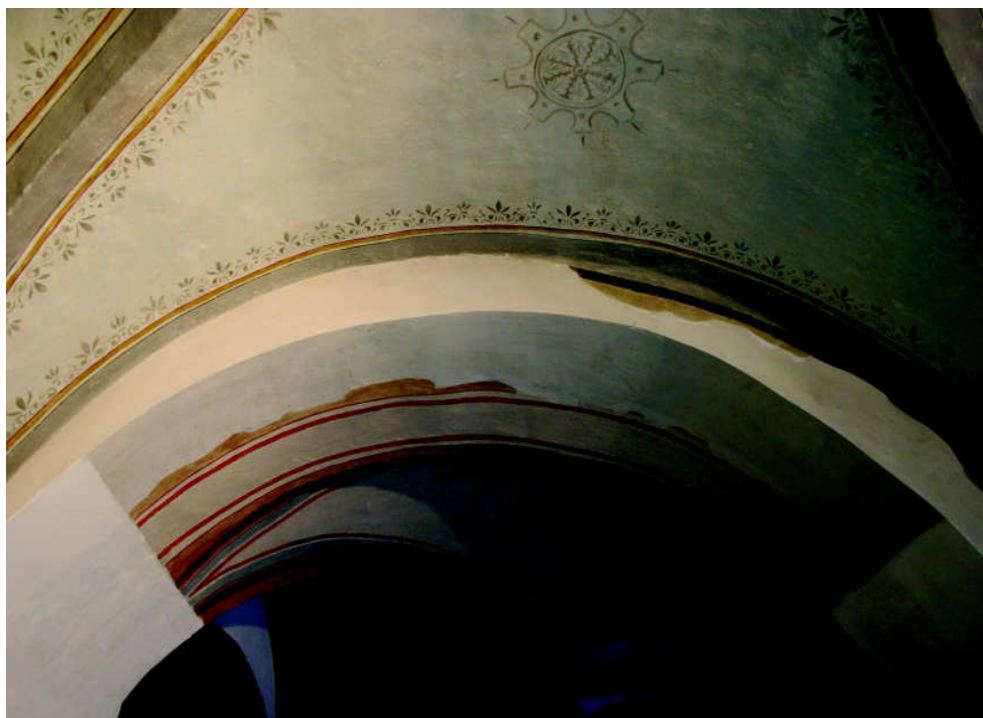
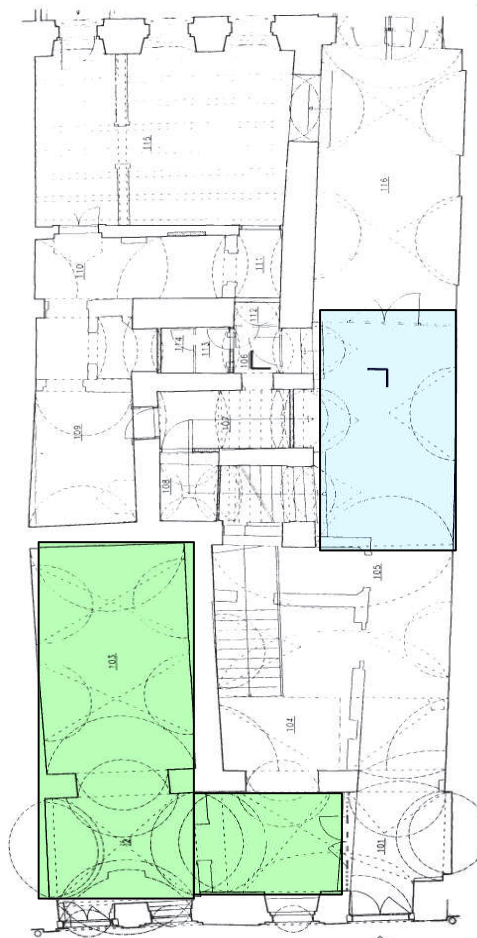
Popis

Lineární dekory doplněné šablonou s rostlinnými motivy jsou soustředěny na hřebících stlačené křížové klenby. Ve středech klenebních výsečí na klenbě místnosti obchodu v přízemí jsou ornamentální rozety. V zadním traktu této místnosti je dekor jednodušší, lineární s malými geometrickými rozetami ve středech klenebních výsečí.

Na klenbách nad schodištěm a v hale jsou klenební výseče rámovány barevnými pruhy a linkami.

Restaurátorské zásahy

2006 – odstranění druhotných přemalob, konsolidace, retuše a rekonstrukce – ak. mal. Pavel Kříž

Nástěnné malby z 19. stol. – dům čp. 62 v ulici Rokitanského

Adresa: Rokitanského 62
Hradec Králové 500 03

Majitel: Univerzita Hradec Králové

Sloh/datece: Beuronská škola/ konec 19. stol.

Technika: secco/hlinka

Rozměry: cca 50 m²

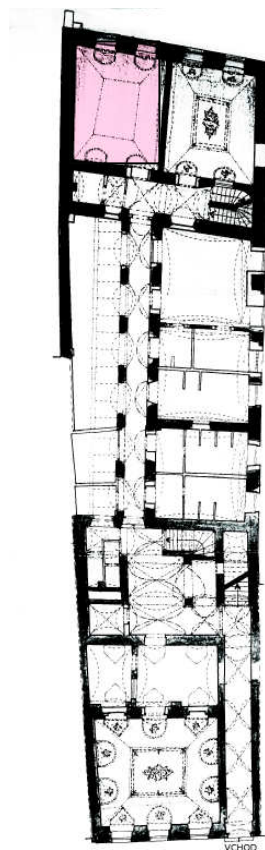
Umístění v dispozici:
strop místnosti č. 120 v zadním traktu přízemí

Popis

Dekoratивní nástěnná malba. Na fabionu zlacené hvězdičky a rozety, v lunetových záklencích poprsí evangelistů, iluzivní lunety s latinskými texty z Bible a Evangelia

Restaurátorské zásahy:

2004 - objeveno během rekonstrukcí budovy
2006 – odkryv a restaurování (restaurátoři: MgA. Petr Hampl, MgA. Patrik Hábl, BcA. Kamila Hamáková)

Nástěnné malby z 19. stol. - dům čp. 311 na Pospíšilově třídě

Adresa: Pospíšilova třída 10,
Hradec Králové

Majitel: p. Petránková

Sloh/datece: symbolismus?/ 1898

Technika: mastná tempera

Autor: neznámý

Rozměry: 6 polí á 150 x 220 cm

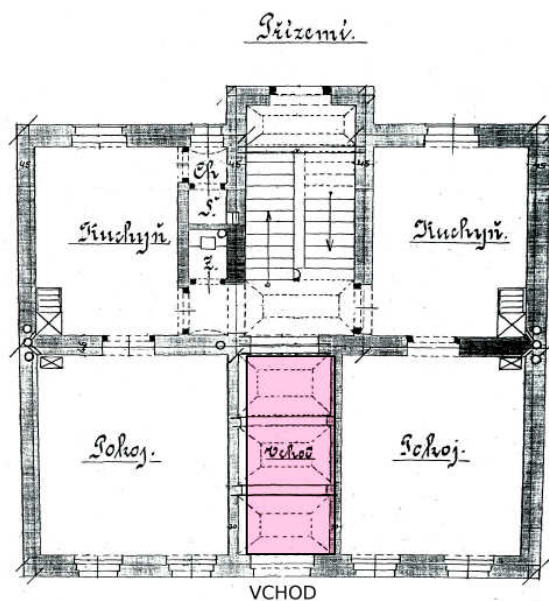
Umístění v dispozici: na zdech vstupního vestibulu v přízemí

Popis

Malby jsou umístěny na stěnách průchodu mezi pilastry v šesti polích rámovaných slepými arkádami.

Na pravé stěně (pohled od vchodových dveří): pohled na hrad-zříceninu; pohled na skálu s Kamzíkem – motiv Karlovy Vary; pohled na město (?).

Na levé stěně: Karlštějn, panna na skále – Loreley nad Rýnem; pohled na hrad (?)

Restaurátorské zásahy

opravoval manžel majitelky – p. Petránek

Nástěnné malby z 20. století – chrám sv. Ducha

Adresa: Náměstí Jana Pavla II.58/4,
Hradec Králové 500 03

Majitel: Římskokatolická církev

Sloh/datace: realismus/1940-2008

Technika: akryl?

Autor: malby na svornících – B. Dvořák, H.
Doskočil, V. Doležal, Š. Bašta

Rozměry: 135 × 150 cm (pamětní deska)

Umístění v dispozici:

klenba presbytáře, svorníky na klenbě, západní stěna
severní boční lodi

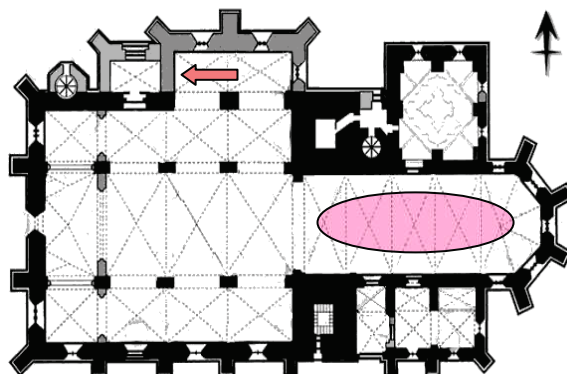
Popis:

Na svornících - symboly vztahující se k městu a katedrále

Iluzivně malovaná pamětní deska s nápisem připomínajícím opravy chrámu v letech 1985 – 1988 a další v letech 2006 – 2008, nad deskou erb papeže Benedikta XVI., dole erb biskupa Dominika Duky

Restaurátorské zásahy:

1986 – 88 restaurovali erby, malby na svornících a žebrech ak. mal. K. Stretti a manželé ak. mal. J. a V. Látalovi.

Barokní nástěnné malby - Radnice

Adresa: Velké náměstí,
Hradec Králové

Majitel: Statutární město Hradec Králové

Sloh/datace: baroko/1742

Rozměry: á 2,0 m²

Technika: polychromie

Autor: neznámý

Umístění v dispozici:

ve štukovém oválném rámu na klenbách dvou
místností v průčelním křídle 1. patra

Popis

dva polychromované štukové reliéfy městského znaku

Restaurátorské zásahy

restaurátorský průzkum v 80. letech 20. století

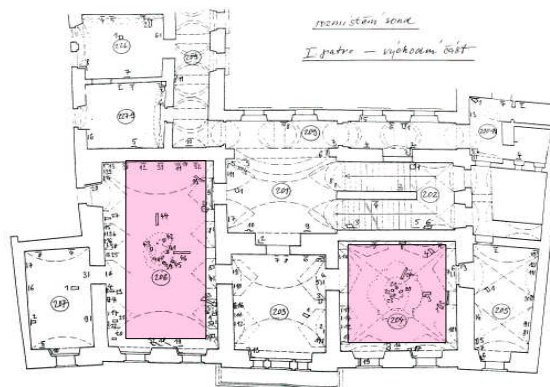

Foto převzaté z knihy: HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří.
Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času. Hradec
Králové, 2008. str. 226-227

Nástěnné malby z 20. století – dům čp. 90 v ulici Na Hradě

- Adresa:** Na Hradě čp 90,
500 01 Hradec Králové
- Majitel:** Biskupství královéhradecké
- Sloh/datace:** secese /art-deco/počátek 20. stol.
- Technika:** šablonová malba akrylovými barvami
- Autor:** původní malba – autor neznámý
obnovená malba:
BcA. Kamila Hamáková
- Rozměry:** cca 3 m²
- Umístění v dispozici:** obytná místnost MV v 1. patře

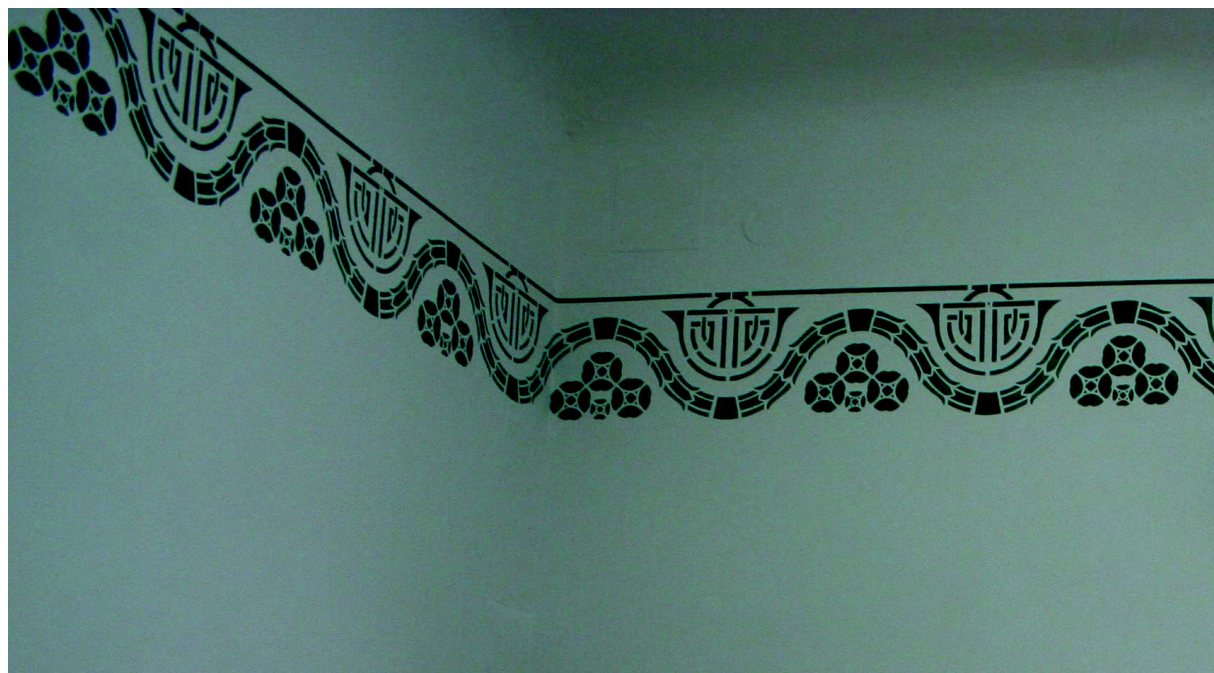

Popis:

Šablonový monochromní dekor, geometricky stylizovaný rostlinný motiv tvořící cca 30 cm širokou borduru v horní části stěn místnosti.

Restaurátorské zásahy

2009 – obnova na základě nalezených fragmentů původních dekorů, provedla BcA. Kamila Hamáková

Nástěnné malby z 20. století – dům č. p. 177 v Tomkově ulici

Adresa: Tomkova 177,
Hradec Králové

Majitel: Městská knihovna Hradec Králové

Sluh/datace: secese/1903-1904

Technika: mastná tempera

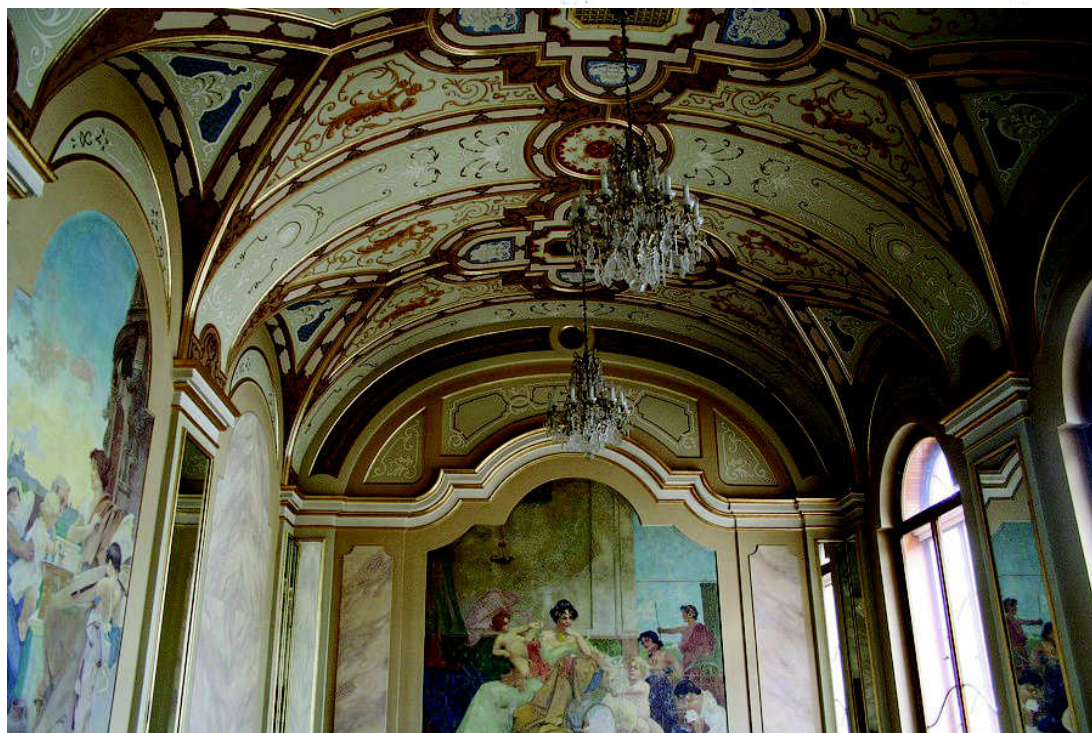
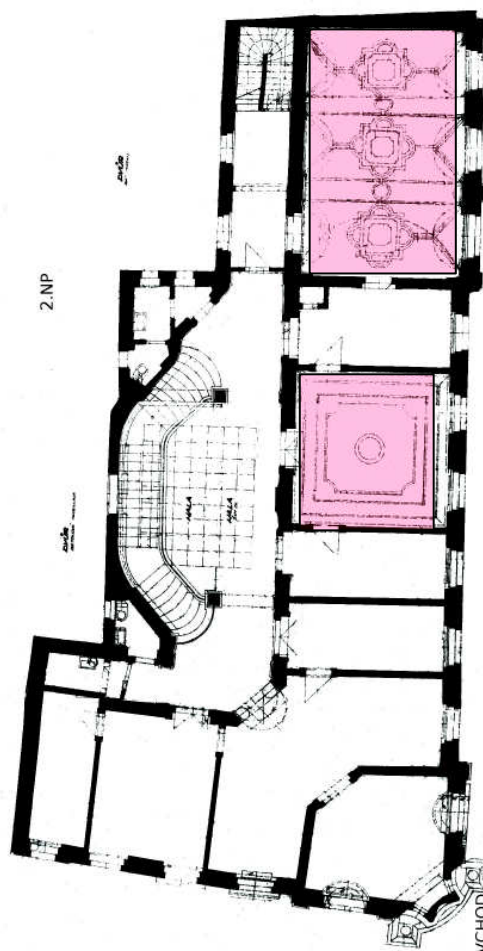
Autor: ak. Mal. Josef Douba (1866-1928)

Umístění v dispozici: klenba vstupní místnosti, stropy chodeb v přízemí a v 1. patře, klenba a stěny sálu v 1. patře, strop ředitelny v 1. patře

Popis: Nástěnná dekorativní malba s rostlinnými motivy na stropě chodeb přízemí a 1. patra. V iluzivních štukových rámech na stropě chodby v přízemí dvě pole s figurální malbou zobrazující anděly. V 1. patře (značeno růžově) ve velkém sále na valené klenbě s pasy a nestyčnými stoupajícími výsečemi dekorativní rostlinné a figurální motivy, na severní a západní stěně figurální obrazy s motivy vztahujícími se k budově záložny (původní účel budovy), Na stropě místnosti dnešní ředitelny v 1. patře (značeno růžově) dekorativní figurální motivy.

Restaurátorské zásahy:

1985 - odkryv, konsolidace, retuše obrazů ve velkém sále - ak. mal. V. Halounová, ak. mal. J. Hruška

Nástěnná malba z 20. století - bývalý Okresní dům

Adresa: Palackého 409,
Hradec Králové

Majitel: Michalis Dzikos, fi. Bohemiareal

Styl/datace: symbolismus/1923 (?)

Technika: masná tempera?

Autor: signováno, podpis nečitelný

Rozměry: cca 12,5 m²

Umístění v dispozici: průčelní (severní, vstupní) stěna
restaurace v přízemí

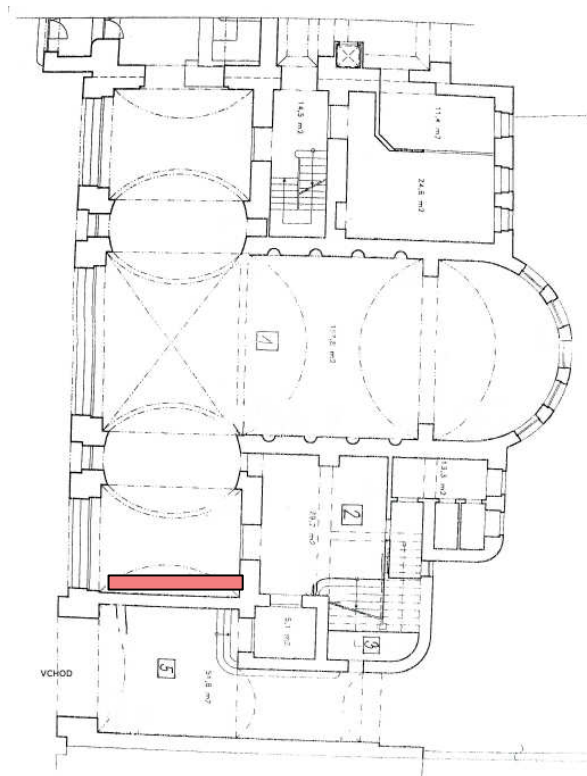
Popis

Kopie obrazu „Jaro“ s figurálním motivem. Originál obrazu od J. Preislera visí v galerii moderního umění Hradec Králové.

Restaurátorské zásahy

70. léta 20. století – blíže neznámý rest. Zásah provedli pravděpodobně malíři pokojů při běžné výmalbě prostoru restaurace.

2007 – čištění, konsolidace, retuše – restaurátoři: Miroslav Bodanský Dis., Magda Pichová Dis., BcA. Kamila Hamáková.

Nástěnné malby z 20. století – bývalý Okresní dům

Adresa: Palackého 409,
Hradec Králové

Majitel: Michalis Dzikos, fa Bohemiareal

Sloh/datace: secese/ 1904-1905?

Technika: šablonová malba akrylovými barvami

Autor: původní malba – dle návrhu Fr. Kysely
autoři obnovené malby:

MgA. Petr Hampl, MgA. Patrik Hábl,
BcA. Kamila Hamáková, Miroslav
Bodanský Dis., Magda Pichová Dis.

Rozměry: neměřeno

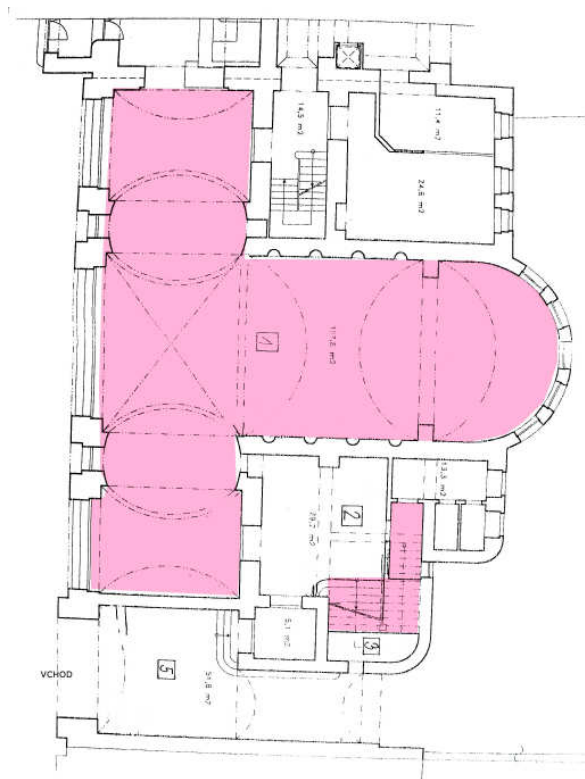
Umístění v dispozici: klenba a stěny prostoru
restaurace v přízemí, stěny nad schodištěm do 1. patra.

Popis:

Obnova původní značně poškozené dekorativní malby s motivy spirál, pruhů a geometrických tvarů se zlacenými prvky.

Restaurátorské zásahy:

Žádné, původní dekorativní výzdoba byla několikrát přemalována jinými dekory. Obnova byla provedena na základě nalezených fragmentů původních dekorů a dochovaných fotografií původního stavu restaurace.

Nástěnná malba z 20. stol. - Muzeum východních Čech

Adresa: Eliščino nábřeží 465,
500 01 Hradec Králové

Majitel: Magistrát Hradce Králové?

Sloh/datace: secese/1912

Technika: šablonová malba akrylovými barvami

Autor: původní provedení – František Kysela
obnovená malba – Hana Vítová (?)

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici: horní část stěn místnosti bývalé ředitelny, severní křídlo přízemí

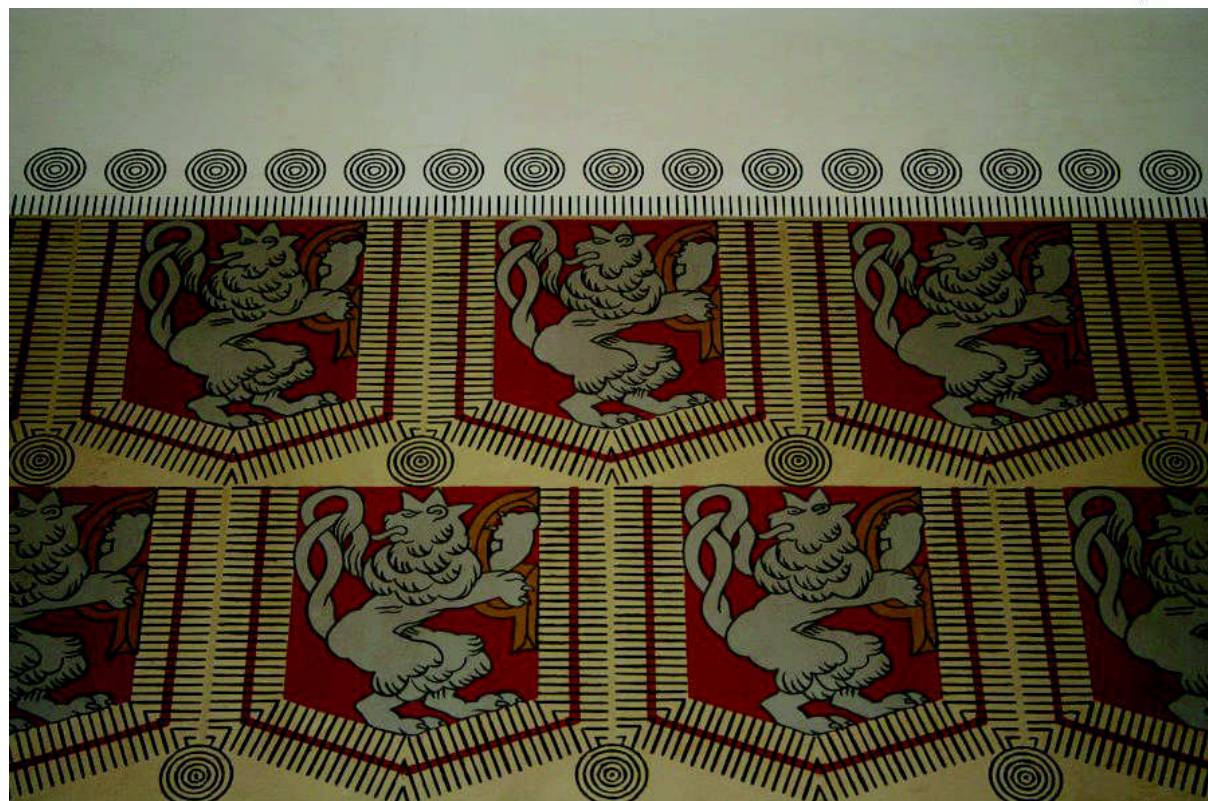
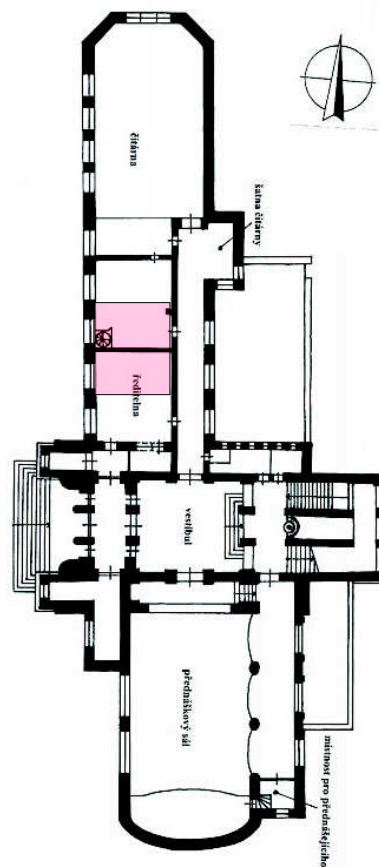
Popis

Obnovený původní velkoplošný šablonový dekor s motivem hradeckého lva.

Restaurátorské zásahy

1999 - restaurátorský průzkum Hana Vítová

2000(?) - obnovu původního dekoru dle průzkumových nálezů a dochovaných fotografií provedla Hana Vítová (?)

Nástěnné malby z 20. stol.- dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků

Adresa: Bratří Čapků 407,
Hradec Králové

Majitel: Miloslav Hofman (Severní 750/4,
500 03 Hradec Králové 3)

Sloh/datace: romantismus?/1904-1905

Technika: mastná tempera?

Autor: neznámý

Rozměry: 6 polí á 150 x 220 cm,
3 pole á 100 x 50cm

Umístění v dispozici:

na zdech a stropě vstupního vestibulu

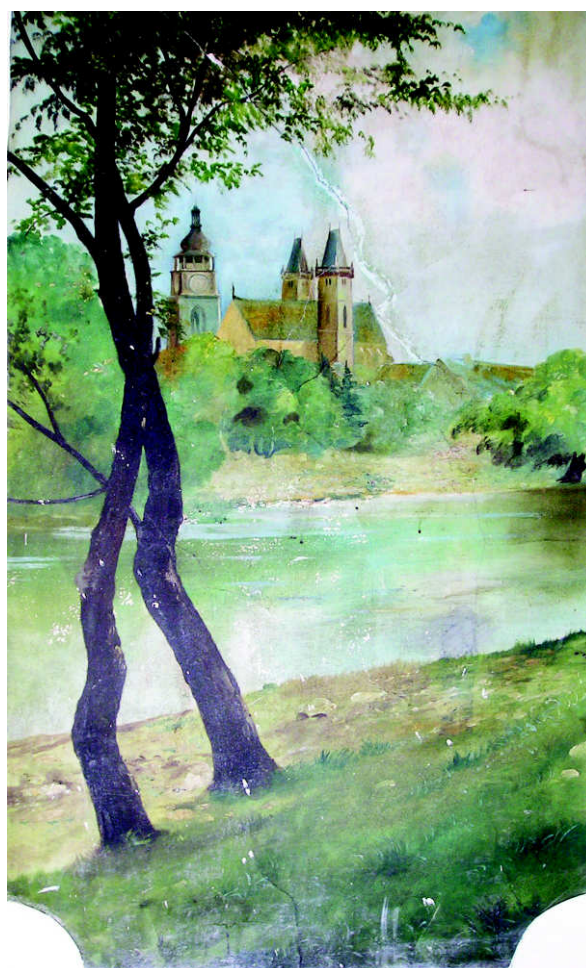
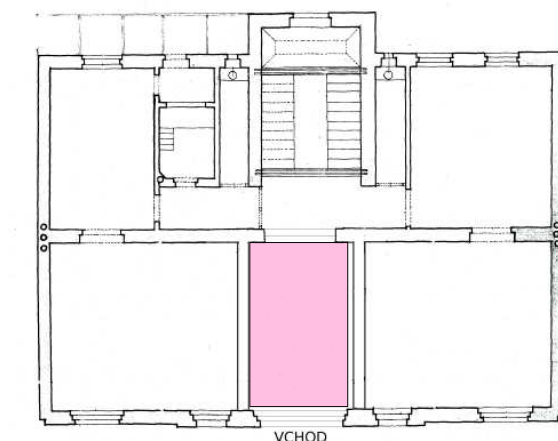
Popis

Malby jsou umístěny na stěnách a stropě průchodu mezi pilastry v šesti polích mírně vystupujících nad povrch.

Motivem maleb v jednotlivých polích jsou pohledy na staré město Hradce Králové a romantické krajiny, na stropě vlašťovky.

Restaurátorské zásahy

restaurováno, podrobnosti neznámé

Nástěnné malby z 20. století – dům čp. 297 v ul. Chelčického

Adresa: Chelčického 297,
Hradec Králové, Pražské Předměstí

Majitel: manželé Šurovi

Sloh/datace: secese/ 1910

Technika: šablonová malba, hlinkové barvy

Autor: neznámý

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici:

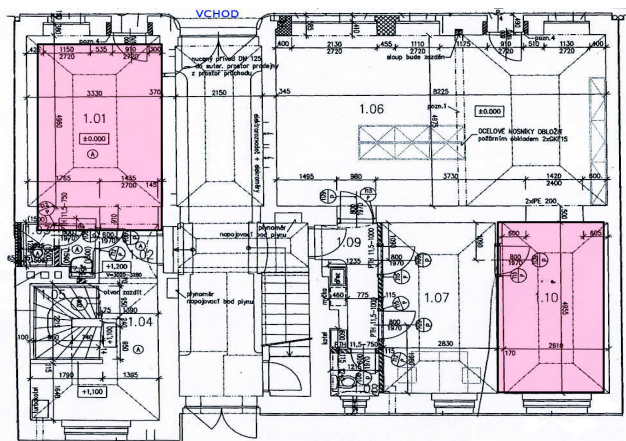
stěny a stropy dvou místností bytu v přízemí
(m. 1.01 s oknem do ulice, m. 1.10 s oknem do dvora)

Popis:

Dekoratивní malba s rostlinnými motivy tvořící
borduru po obvodu horní části stěn a rozetu na stropě.

Restaurátorské zásahy:

2008 – odkryv a restaurování – BcA. Lukáš Hrynda

Nástěnné malby z 20. století - Komenium

Adresa: Komenského 264,
500 03 Hradec Králové

Majitel: Róbert Nemeček

Sloh/datace: inspirace secesí/2008

Technika: akrylové barvy

Autor: Soňa Hájková

Rozměry: neměřeno

Umístění v dispozici:

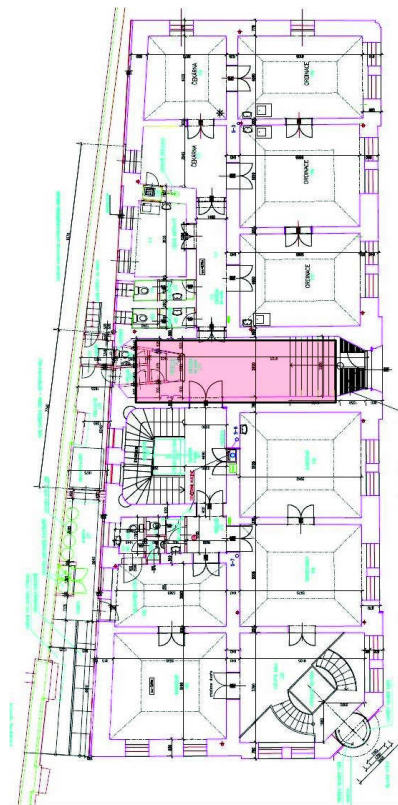
klenba vstupního vestibulu v přízemí, stropy pokojů

Popis:

Rekonstrukce původní značně poškozené dekorativní malby s rostlinnými a geometrickými motivy ve vstupním vestibulu. Nová dekorativní výzdoba v pokojích dle vzorníku dobových dekorů.

Restaurátorské zásahy:

2007-2008 průzkum, odkryv a rekonstrukce Soňa Hájková

Katedrála svatého Ducha

Katedrála Sv. Ducha je již po staletí výraznou dominantou Hradce Králové, jediným dochovaným středověkým gotickým kostelem v celém městě i předměstí. O její historii a stavebním vývoji bylo napsáno již několik publikací, nejnovější a velmi obsáhlou zpracovali v roce 2008 PhDr. Jiří Němeček a PhDr. Vladimír Hrubý pod názvem *Chrám Svatého Ducha v životě města a v proměnách času, katedrála a její sousedé*. Historie a vývoj katedrály je v této diplomové práci zmíněna pouze stručněji pro lepší orientaci v historických souvislostech.

Katedrála Sv. Ducha je na první pohled zajímavá svou osobitou cihlovou architekturou, kdy kontrast červeného neomítaného zdiva a světlého pískovce portálů vytváří neobyčejně působivý estetický dojem. Některé názory připisují užití cihel slohové inspiraci architekturou a území Slezska, ale tyto názory nelze jednoznačně potvrdit. Užití cihel namísto tradičního pískovce má pravděpodobně prozaičtější důvod: pískovce, který byl v té době nejběžnějším stavebním materiálem, byl v blízkém okolí Hradce značný nedostatek.

Také zasvěcení katedrály sv. Duchu nepatřilo v té době k nejobvyklejším patrociniím. Zvláštní kult svatého Ducha byl charakteristický spíše pro německé oblasti.

Samotný počátek stavby kostela Sv. Ducha je obestřen tajemstvím, neboť zakládací listina se nedochovala. Obecně se traduje, že jej nechala postavit česká královna Eliška Rejčka, která získala Hradec Králové jako věnné město v roce 1307 a pobývala v něm od roku 1308 do roku 1318. Výsledky historických bádání však uvádějí počátky stavby v místě pozdější katedrály Sv. Ducha do druhé poloviny 13. století. Tomu nasvědčují nálezy raně gotických architektonických článků, které učinil L. Domečka v roce 1935. První písemné prameny zmiňují výstavbu nového farního kostela v letech 1267-1271 na místě předchozího přemyslovského hradištního kostela zasvěceného pravděpodobně sv. Janu Křtiteli. Výsledky dendrochronologického průzkumu v nejstarší části krovu (dubová konzola v severní boční lodi) již odkazují na období 1305 – 1309.³¹

Podobu tehdejšího raně gotického kostela s pseudobazilikálním trojlodím, dvěma věžemi a vnějším opěrným systémem se však zřejmě nepodaří již nikdy zrekonstruovat. V roce 1339 město postihl velký požár, který výrazně poškodil i kostel. Ten byl poté obnoven,

---

31 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 30 - 32

ale v roce 1407 vyhořel znovu a opravy tohoto požáru byly dokončeny až v roce 1463. Oheň, velmi častý nepřítel staveb, poškodil kostel znovu v roce 1484. V té době mu padly za oběť obě věže, které byly při následných opravách zvýšeny o horní patra a byly pořízeny nové zvony, které jsou chloubou chrámu dodnes.

Stavební vývoj ve městě silně ovlivňovaly osobnosti královen, kterým Hradec připadl jako věnné město.

V roce 1363 získala Hradec Králové jako věnné město královna Alžběta Pomořanská (poslední manželka Karla IV.), která zde jako jediná královna prožila mnoho let a nakonec zde také zemřela. Přestože se za její přítomnosti dostalo město do dluhů, kostel Sv. Ducha byl dokončen a obohacen o mnoho gotických prvků.

Od roku 1400 vlastnila město královna Žofie Bavorská, druhá manželka Václava IV. Právě ona byla objednavatelkou tzv. královské předsíně, která se vyznačuje vysokou estetickou hodnotou. Pro využití netypického zaklenutí je její vznik spojován se jménem architekta Michala Parlěře, bratra Petra Parlěře. Po smrti královny Žofie získala město Barbora Celská, manželka Zikmunda Lucemburského. Za její „vlády“ však nedošlo ve městě k žádnému zásadnímu rozvoji.

O značném významu kostela v období husitství svědčí legenda o pohřbu proslulého husitského vojevůdce Jana Žižky z Trocnova, jehož tělesné ostatky byly údajně uloženy v roce 1424 v kostele Sv. Ducha. Jan Žižka měl být pohřben v jedné ze čtyř krypt pod katedrálou. Zdali tomu tak skutečně bylo, nelze jednoznačně prokázat, protože jeho tělo bylo později přeneseno do Čáslavi. Přes dvě stě let byla zdejší farnost podřízena utrakvistické církvi a poté luteránství. Katolické bohoslužby se vrátily do chrámu až v roce 1623 pod vedením Jana Václava Celestýna z Kronfeldu.³²

V roce 1639 byl děkanský kostel sv. Ducha silně poškozen Švédy³³, k jeho obnově pomohlo až jeho povýšení na katedrálu v roce 1664. Důležitým mezníkem v dějinách chrámu bylo tedy založení biskupství v Hradci Králové v roce 1664 bulou papeže Alexandra VII. Prvním biskupem této nově vzniklé samostatné diecéze byl jmenován člen benediktinského řádu, Matouš Ferdinand Sobek z Bilenberka. Při této příležitosti byl farní kostel Sv. Ducha povýšen na katedrálu a byla při ní zřízena kapitula se šesti kanovníky. Krátce nato se začaly provádět rozsáhlé barokní úpravy interiéru kostela, jejichž převážná část později bohužel

---

32 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_katedrala/historie_katedrala.htm> [cit. 2009-03-15]

33 KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. str. 56

padla za obět' klasicistním a pseudogotickým adaptacím. V barokní podobě se dochovala pouze kapitulní sakristie – dnes kaple sv. Michala, postavená v roce 1736.

Do podoby katedrály silně zasáhly reformy za vlády císaře Josefa II., kdy v čele zdejší diecéze stál biskup Josef Leopold Hay (1780-1794). V duchu dobových osvíceneckých tendencí se odstraňovaly mnohé staré oltáře a další vybavení chrámu. Nad jižní sakristií nechal biskup Hay vystavět biskupskou oratoř.³⁴

Vlivem josefínských reforem byl také v roce 1793 zrušen hřbitov, který přiléhal těsně ke kostelu sv. Ducha. Toto vrcholně středověké a raně novověké pohřebiště bývalo obeháno ohradní zdí.³⁵

Další zásadní úpravy samotné katedrály probíhaly v letech 1864 – 1876 u příležitosti jejího dvoustého výročí na objednávku tehdejšího biskupa Karla Boromejského Hanla. Podle návrhu a pod vedením architekta Františka Schmoranze ze Slatiňan, architekta a císařského královského konzervátora Centrální komise ve Vídni, probíhala regotizace kostela. Myšlenkou této úpravy bylo navrácení architektury do „původního slohu“ a „očistění“ od nepůvodních, přesně řečeno negotických prvků dle tehdejších puristických teorií.

Teorie nepřipouštěla přirozený vývoj památky, na kterou působí různá slohová období během jejího trvání. Falešná představa o „čistotě“ architektury vedla k odstraňování všech jejích pozdějších přestaveb a cenných částí. Tyto puristické zásahy se velice silně dotkly interiéru chrámu, kam byly začleněny nové pseudogotické prvky odpovídající více *duchu doby*. Nástěnné malby nalezené při tomto zásahu byly zničeny.³⁶

V roce 1901 bylo přikročeno k regotizaci věží podle projektu L. Láblera. Ze dvou předložených variant na sedlový a jehlancový³⁷ tvar střechy zvítězil druhý z návrhů, který se také uskutečnil a zásadně změnil siluetu chrámu.³⁸

Další rozsáhlé úpravy katedrály a konzervační práce probíhaly v letech 1935-1941 za biskupa Mořice Píchy, zásluhy měli také prelát Hugo Doskočil, kapitulní probošt František Rejl a tehdejší starosta Josef Pilnáček. Těmto pracím předcházela rozsáhlá technická průzkum katedrály, který provedla v roce 1934 firma Robert Schmidt z Hradce Králové. Průzkum potvrdil obavy z poškození katedrály vlivem činností blízkého pivovaru. Provozem těžké

34 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_katedrala/historie_katedrala.htm> [cit. 2009-03-15]

35 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 13

36 KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. str. 82

37 V tomto bodě se zdroj pravděpodobně mýlí, jde spíše o valbový tvar.

38 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_katedrala/historie_katedrala.htm> [cit. 2009-03-15]

dopravy byla poškozena statika objektu. Dalším problémem byla vlhkost zasahující celý interiér.³⁹

V roce 1939 byl proveden průzkum omítkových vrstev pod dohledem dr. Václava Wagnera. Přestože průzkum prokázal novodobý původ všech omítek klenby (baroko a 19. století), přinesl také nové poznatky o původní pozdně gotické barevnosti chrámu. Všechny kamenické prvky byly původně polychromovány červenou a modrou barvou. Na doporučení V. Wágnera byla tato polychromie obnovena.⁴⁰

V. Wagner prosazoval při restaurování interiéru nové syntetické pojetí, které usiluje o sjednocení barevnosti historického prostoru, zároveň uplatnil konzervační metody respektující předchozí vývojové etapy. Ve snaze o sjednocení prostoru a obnovení původní barevnosti žeber byly všechny mladší omítky a malby stěn a klenby v hlavní lodi a presbytáři zakonzervovány a zaslepeny. Tak byla zakryta i výzdoba z roku 1898, která byla vyhodnocena jako tmavá a nevyhovující. V roce 1940 byla provedena nová výmalba, která byla ve stejné podobě obnovena v roce 1986.⁴¹

Poslední velká oprava katedrály probíhala v letech 1980 až 1990, při níž byly restaurovány interiéry, prejzová krytina střechy byla nahrazena měděným plechem, konzervovalo se zdivo a kamenné články, narušené části byly vyměněny.

Pro celou diecézi a také pro katedrálu se významným datem stal 26. duben 1997, kdy Hradec Králové navštívil papež Jan Pavel II. u příležitosti tisíciletého výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha. K této příležitosti byla upravena kaple sv. Michala, která po dobu papežovy návštěvy plnila funkci sakristie.

V roce 2008 dosáhlo trvání katedrály 700 let od jejího založení.⁴²

Popis interiéru se zaměřením na nástěnné malby

Rozměry vnější architektury chrámu Sv. Ducha dosahují délky téměř 56 m, šířky 25 m a k makovicím věží výšky 48 m. Vnitřní délka chrámu činí 50 m. Síla zdiva kolísá podle

---

39 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 124

40 Tamtéž, str. 129

41 Tamtéž, str. 129

42 Zřejmě počítáno od pobytu Elišky Rejčky od r. 1308 – viz strana 27.

konstrukce jednotlivých částí kostela od 1, 12 m v lodích do 2, 12 m u věží.⁴³ Hlavní vstupní portál se nachází západní stěně, hlavní oltář na východní, kostel je tedy orientovaný.

Pod kruchtou nad vstupními dveřmi se nachází fragment nástěnné malby zobrazující poprsí sv. Aloise.

Architektura přestavěná radikálně po požáru v roce 1339 doznala dalších úprav v pozdně gotickém slohu a o několik staletí později při regotizaci prováděné F. Schmoranzem, který obnovil okna s ostěním a kružbami a změnil ukončení žeber na stěnách, protáhl je až k zemi a odstranil přitom konzoly. Pozdně gotické období dokládá kručta se zajímavou síťovou klenbou na středním poli a bohatým krajkovým kružbových motivů zdobícím žebra v podkruchtí. Práce vedl kameník Jiří Mánek a výmalbu prováděl malíř Vavřinec, jejichž jména uvádí nápis nad kruchtou na zdi hlavní lodi z roku 1463.

Malovaná poprsí v horní části stěn hlavní lodi zobrazují sv. Klimenta, ochránce diecéze, sv. Víta, nejstaršího českého zemského patrona, sv. Vavřince, ochránce města, sv. Eduarda, který byl patronem objednavatele maleb biskupa Eduarda Brynycha. Společně s pátým, dnes již fragmentálním, poprsím sv. Aloise pod kruchtou vytvořil medailony v roce 1898 J. Heřman.

V presbytáři každého jistě zaujme monumentální pískovcové pastoforium o celkové výšce 8,20 m, datované do roku 1497 a připisované Matěji Rejskovi, vsazené do zdi na levé straně. Pastoforium je zdobené rozmanitými motivy provázenými nápisy vztahujícími se k Nejsvětější svátosti. Významným prvkem je monogram „W“ krále Vladislava Jagellonského. Z původní plastické výzdoby zasluží pozornost zejména hlavy sv. Petra a Pavla, andělů a reliéfy se symboly evangelistů. V roce 1865 vznikly čtyři postavy evangelistů, vytvořené až po přenesení pastoforia ze severní lodi a jeho restaurování.⁴⁴ Další restaurování pastoforia proběhlo v roce 1939 pod vedením V. Wagnera.⁴⁵

Nad pastoforiem vystupuje ze stěny kněžiště pseudogotická biskupská oratoř vytvořená v roce 1864-5 F. Schmoranzem. Plochu mezi oratoří a vítězným obloukem pokrývají čtyři rozměrné figurální nástěnné malby od J. Heřmana za spolupráce K. Špillara a V. Preissiga nebo J. Preislera⁴⁶ vytvořené v roce 1898. Tyto malby společně se zobrazenými

---

43 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_katedrala/historie_katedrala_interier.htm> [cit. 2009-03-20]

44 Tamtéž

45 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 129

46 Vysvětlení viz kapitola Nástěnné malby z roku 1898

poprsími zemských patronů jsou jen částí tehdejší Schmoranzovy nové malířské výzdoby interiéru katedrály (podrobněji v předchozí kapitole), která zahrnovala také dekorativní výmalbu stěn a klenby.

Dnes již zapomenutá výmalba klenby kombinovala tmavě zelené, modré a červené plochy na stěnách s bohatým ornamentálním brokátovým vzorem, květinovými motivy a hojným zlacením.⁴⁷ Dokladem této výzdoby je dnes pouze černobílá fotografie z roku 1898.⁴⁸ Dobový tisk o tehdejší výzdobě katedrály uvádí: „... *Celý vnitřek jest skvostně a velebně té budovy důstojně polychromován. Presbytěři věnována zvláštní péče. Vysoká klenba jeho jest blankytná a poseta zlatými hvězdami, zdi jsou tmavě zelené a drobná pole jejich zdobena jsou malými hvězdicemi. Široký frýz tmavomodrý odděluje zeď hořejší od dolejší tmavočervené. Prázdné plochy stěn jsou vyplněny velezdařilými obrazy freskovými, jež působí na diváka mocným dojmem. Jsou to výjevy ze života Kristova, z nichž na straně evangelijní nalézá se Zvěstování Panně Marii a Nanebevstoupení Páně a na straně epištolní Narození Páně a Vzkříšení Páně. Obrazy tyto jsou mistrné dílo akademického malíře pana Heřmana, jemuž pomáhali akad. malíři pp. Špilar a Preisler.* ⁴⁹ *Nádherně vyzdoben jest oblouk vítězný, dělicí presbyterium od lodí. Klenba hlavní lodi má půdu oranžovou, a jest ve více velkých polí, vyplněných arabeskami, rozdělena. Žebra jsou modře vroubena a bohatě zlacena. Zde nalézají se také fresková poprsí sv. Klimenta a Vita a sv. Vavřince a Eduarda. Lodi poboční mají klenbu zelenavou, arabeskami kráslenou a zlatem zdobenou. Zdi jsou drženy v téže barvě jako v presbyteři. Sloupy natřené zelení kamennou a bohatě zlacené činí dojem mohutný.*“⁵⁰

Tato výzdoba však byla v roce 1940 vyhodnocena jako příliš tmavá a rušivá a byla zakryta v rámci syntetického restaurování V. Wagnera.

Klenbě kněžiště dnes dominují malované erby připomínající hradecké biskupy, doplňuje je erb města. Hlavní a boční lodi jsou sklenuty křížovou klenbou. Na kruhových svornících v každém křížení žeber jsou malované symboly vztahující se k městu a katedrále, které spolu s erby vznikly během rozsáhlých oprav katedrály v letech 1935 až 1941 pod dohledem V. Wágnera.⁵¹

---

47 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 122

48 Tamtéž, str. 127

49 Viz poznámka č. 43

50 *Ratibor*, č. 42/1898. str. 618-619

51 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_katedrala/historie_katedrala_interier.htm> [cit. 2009-04-05]

Děkanská sakristie na protější straně kněžiště skrývá cenné gotické nástěnné malby z doby před polovinou 14. století. Objevují se na nich scény Korunování Panny Marie se sv. Vavřincem, sv. Štěpánem a dvěma donátory, Zmrtvýchvstání Krista, Křest Ježíše Krista i jednotlivé postavy – Bolestný Kristus, Máří Magdaléna (?), sv. Václav a další dnes pouze částečně zachované a neidentifikovatelné figury a výjevy. Výzdoba sakristie nám poskytuje základní představu o původním vzhledu interiéru chrámu ve středověku. Zůstává ojedinělým a vzácným dokladem bohaté výmalby, o níž dnes máme zprávy pouze z druhé poloviny 19. století (nález v presbytáři z roku 1855⁵²). Tehdy při opravách lodi a kněžiště vzácné nálezy gotických maleb zničili.

Pod kněžištěm je vchod do kapitulní sakristie – kaple svatého Michala – jehož klenba je bohatě zdobena barokními štuky a nástěnnými malbami. Sakristie byla dostavěna v roce 1736 na přání kapitulního děkana Michala Sardagnana. Vznikla rozšířením stávající sakristie o polovinu původního půdorysu, přičemž byl s úctou k tradici zachován historizující pozdně gotický či renesanční styl. Prostor je zaklenut klášterní klenbou s koutovými trojbokými výsečemi a ve stylu baroka opatřen bohatou štukovou dekorací doplněnou nástěnnými malbami. Renesanční prvky klenby se zde projevují v přímém kontaktu dvojice koutových výsečí (v obdobných barokních klenbách je tento kontakt složitější, viz klenba v místnosti 120 v Novém Adalbertinu, obr. příloha č. I, obr. I/4).

Následující kapitoly jsou zaměřeny na v současné době prezentované nástěnné malby, jejich bližší popis, okolnosti vzniku a známé restaurátorské zásahy.

Gotické nástěnné malby v děkanské sakristii

Jak bylo již výše popsáno, děkanská sakristie skrývá fragmenty cenných gotických nástěnných maleb z doby před polovinou 14. století a jedná se o nejzachovalejší středověký prostor v katedrále. Prostor je zaklenut čtyřmi poli křížové žebrové klenby, dvě pole na severní straně jsou užší než na jižní.

Malířská výzdoba technikou fresky (viz. obr. příloha č. I, obr. I/1-3) pravděpodobně vznikala postupně jako projev devoce od různých donátorů. Tomu nasvědčuje rozdílné provedení a pojetí ikonografie. Donátoři jsou zobrazeni v některých scénách jako účastníci děje nebo je zobrazen jejich erb, což odpovídá dobové formě zbožnosti a osobní prezentaci

---

52 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 129

donátorů. Dva donátoři jsou zobrazeni v ústředním výjevu na severní stěně sakristie „Korunování Panny Marie se sv. Vavřincem a sv. Štěpánem“. Nápisové (mluvící) pásy, které jsou u těchto výjevů běžné, jsou v tomto případě bohužel nečitelné. Toto téma pravděpodobně souviselo s úlohou chrámu věnného města českých královen, odkazuje na analogii k světským korunovacím. Ženská postava na pravé straně bývá interpretována jako královna Eliška Rejčka.⁵³

Na vedlejší východní stěně je zobrazen soudobý tradiční devoční motiv „Bolestný Kristus“. V pozadí jsou opět dva donátoři s páskami, kteří se zde prezentují ve dvou rovinách, jako spoluúčastníci s utrpením Krista a jako prosebníci milosti. Ani u tohoto výjevu nejsou pásy čitelné.

Pod výjevem bolestného Krista je fragment scény, která se odehrává v symbolické architektuře města. Pravděpodobně se jedná o téma Boží milosti v jiné podobě. Zřejmě odkazuje k evangeliu sv. Lukáše, k zázračnému vzkříšení mrtvého syna naimské vdovy Ježíšem Krista. Analogický význam by mohl mít i výjev na protější stěně, který lze interpretovat jako „Vzkříšení Lazara“.⁵⁴

Ve spodním páse jsou fragmenty motivu zobrazujícího pohledy na gotické město. Stejný motiv pokračuje na protější jižní stěně a ve vedlejších severním poli.

Na jižní stěně můžeme v silně poškozené malbě rozpoznat scénu „Vzkříšení Krista“. Postava Krista s korouhví v ruce vystupuje z otevřeného hrobu. Sousední výjevy jsou velmi těžko čitelné, ve spodním páse pod „Vzkříšením“ jsou medailony s motivem „Zvěstování Panně Marii“ ve vegetabilní široké borduře.

Na meziokenním pilíři jižní stěny se nachází fragment malby (dochovaná levá polovina těla) zobrazující sv. Václava, který stylem provedení malby nepatří k žádné z předchozích maleb. Tento výjev s byzantskými rysy pravděpodobně vznikl samostatně.

Klenba celé sakristie byla pojednána jasně modře se zlacenými hvězdami, kamenné prvky (ostění oken a žebra) byly polychromovány červeně a zeleně.

Tato gotická výzdoba spolu s nedochovanou gotickou výzdobou v presbytáři byla podle zpráv ze druhé poloviny 19. století nalezena při průzkumech v roce 1855. Nejstarší dochované zprávy o restaurování pocházejí z roku 1939, kdy malby objevil sochař Sommer a ve stejném roce pak provedl odkryv a konzervační práce František Fišer. V roce 1986 – 88

---

53 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 45

54 Tamtéž

restaurovali gotické malby ak. mal. K. Stretti a ak. mal. J. a V. Látalovi.⁵⁵ Podrobnosti restaurátorských zákroků nejsou známe, dokumentace jsou v době psaní této práce nedostupné.

Barokní nástěnné malby v kapli sv. Michala

Při regotizaci po roce 1864 bylo F. Schmoranzem veškeré barokní zařízení z katedrály odstraněno. Barokní nástropní výzdoba v kapli sv. Michala (viz. obr. příloha č. I, obr. I/4-8) zůstala pravděpodobně zachována dílem díky své „nepřenosnosti“.

Malby jsou vytvořeny pravděpodobně technikou secco. Ústřední zrcadlo zobrazuje holubici Ducha Svatého obklopenou hlavičkami andílků a nápisovou páskou s latinským nápisem „VENI SANCTE SPIRITUS“. V polích ve sdružených trojbokých výsečích jsou hlavičky andílků doplněné latinskými nápisy, které obsahují počáteční slova veršů hymnu na oslavu Panny Marie.

První známé restaurování maleb, o kterém však nemáme podrobnější záznamy, proběhlo krátce po první světové válce.⁵⁶ Další restaurování je doloženo v letech 1986 – 88, kdy na malbách pracovali ak. mal. K. Stretti a manželé ak. mal. J. a V. Látalovi.⁵⁷

Nástěnné malby z roku 1898

Nástěnné malby v hlavní lodi a presbytáři z konce 19. století jsou dílem J. Heřmana za spolupráce K. Špillara a V. Preissiga nebo J. Preislera a původně doplňovaly rozsáhlou Schmoranzovu koncepci dekorativní výzdoby stěn a klenby.

Není zcela jasné, zda spolupracovníkem J. Heřmana byl kromě K. Špillara ještě V. Preissig nebo J. Preisler. Běžně dostupná literatura uvádí jako spoluautora V. Preissiga, dobový článek v Ratiboru (viz citace výše, poznámka č. 47) se však zmiňuje o J. Preislerovi. Oba dva umělci mohli v té době v Hradci působit. Z životopisných publikací je zřejmé, že blíže k nástěnné malbě měl v té době Jan Preisler, který v roce 1898 vytvořil nástropní malbu

---

55 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 129

56 Tamtéž, str. 122

57 Tamtéž, str. 138

nad hlavním oltářem kostela Nanebevzetí Panny Marie v Přešticích.⁵⁸ Vojtěch Preissig se v tomto období zabýval spíše grafikou a v roce 1898 byl na studijní cestě v Paříži.⁵⁹

Heřmanovy figurální malby jsou provedeny technikou secco, pravděpodobně mastnou temperou. Přesné určení techniky je možné na základě laboratorního vyhodnocení vzorků, které by měla obsahovat restaurátorská průzkumová zpráva. Restaurátorský průzkum bohužel není v současné době dostupný.

Na čtyřech rozměrných figurálních obrazech v presbytáři skupina umělců znázornila výjevy „Zvěstování“ a „Nanebevstoupení“ na severní stěně, „Klanění tří králů“ a „Zmrtvýchvstání“ na stěně jižní (viz. obr. příloha č. I, obr. I/10-13). Malby jsou vytvořeny pravděpodobně technikou secco (pravděpodobně mastná tempera) v symbolistním až akademickém duchu, tomu nasvědčuje jejich „dokončenost a hladkost“.

Malovaná poprsí v horní části stěn hlavní lodi jsou připisována pouze J. Heřmanovi a zobrazují sv. Klimenta, ochránce diecéze, sv. Víta, nejstaršího českého zemského patrona, sv. Vavřince, ochránce města, sv. Eduarda, který byl patronem objednavatele maleb biskupa Eduarda Brynychy. Do jejich „společnosti“ řadí V. Hrubý také dnes již fragmentální poprsí sv. Aloise pod kruchtou (viz. obr. příloha č. I, obr. I/9).

V roce 1939 restauroval malby v presbytáři malíř J. Zelenka. Na přání pracovníků Státního památkového úřadu byla mírně potlačena intenzivní barevnost maleb. Důvodem k tomuto řešení byl zřejmě fakt, že původní okolí maleb bylo tmavé a bohatě dekorované (malířská výzdoba interiéru dle Schmoranzova návrhu⁶⁰) a po zakrytí těchto dekorů a nové neutrální výmalbě okolních stěn „vystoupily“ svou výraznou barevností Heřmanovy malby do popředí a příliš upoutávaly pozornost. Zde by pravděpodobně současné trendy památkové péče nesouhlasily se zakrytím dekorů, které měly s figurálními obrazy zjevnou souvislost.⁶¹

V letech 1986 – 88 restaurovali malby ak. mal. K. Stretti a manželé ak. mal. J. a V. Látalovi.⁶²

Stejně jako u restaurování výše uvedených gotických maleb a maleb z konce 19. století, nejsou ani tyto restaurátorské dokumentace v době psaní této práce dostupné.

58 Kol. autorů. *Jan Preisler 1872-1918*. Praha, 2003. str. 53

59 VLČKOVÁ, Lucie. *Vojtěch Preissig-pro republiku!* Praha, 2008. str. 21

60 Fotografie z roku 1898 v knize: HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 127

61 Viz trendy pseudobyzantské výzdoby sakrálních staveb na konci 19. století zachované např. V chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Praze – Karlíně a beuronské malby (blíže popsáno v dalších kapitolách).

62 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 138

Nástěnné malby z 20. století

Nové barevné pojednání žeber a malované symboly na kruhových svornících na klenbách (viz. obr. příloha č. I, obr. I/14) vznikly podle návrhu V. Wagnera v letech 1935 – 41. V roce 1940 vznikla také nová nástěnná malba, malovaná erbovní galerie na klenbě kněžiště, podle návrhu architekta Boži Dvořáka, Mgr. Hugo Doskočila za spolupráce Václava Doležala a Štěpána Bašty. Malba připomíná všech 22 tehdejších biskupů (každý biskup reprezentován erbem a nápisem se jménem), které doplňuje erb města Hradce Králové.⁶³

Nejnovější malbou, vytvořenou v roce 2008 pravděpodobně akrylovými barvami, je iluzivní pamětní deska na západní stěně severní lodi s nápisem připomínajícím opravy chrámu v letech 1985 – 1988 a další v letech 2006 – 2008 (viz. obr. příloha č. I, obr. I/15). Erb namalovaný u spodního okraje desky patří diecéznímu biskupu Dominiku Dukovi, který je ve funkci od roku 1998. Erb nad horním okrajem patří papeži Benediktu XVI. (ve funkci od roku 2005).

---

63 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jíří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 129

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel Nanebevzetí Panny Marie nechali postavit v letech 1664-1666 jezuité. Architektem stavby byl známý Ital Carlo Lurago, který se 30. března 1664 zavázal vystavět kostel podle jím vypracovaného návrhu během tří let.⁶⁴

Architektura stavby je pro jezuitské kostely typická: prostorné jednolodí se čtvercovým presbytářem a postranními kaplemi, nad kterými jsou umístěné galerie. Nad předsíní je kůr s varhanami. Většina jezuitských kostelů bývá přirovnávána ke zjednodušené obdobě Vignolova chrámu Il Gesú v Římě, to platí i pro tento hradecký.

Již v roce 1664 byla klenba kostela vymalována. Výmalba zahrnovala také fresky, které byly dílem řádového bratra Křištofa Reichla⁶⁵. V kupoli bylo vyobrazen „Zvěstování Panně Marii“, po stranách v osmi obrazech scény z jejího života od narození až do smrti a na nebe vstoupení. Výzdoba byla doplněna na klenbě lodi obrazy čtyř starozákonních žen: Jafele, Abigail, Judity a Ester. Tato výzdoba kupole však neměla dlouhého trvání. Již v roce 1685 bylo nutné rekonstrukci kupole nad oltářem, která hrozila zřícením. V nejbližších letech bylo provedeno ještě několik dalších oprav a rekonstrukcí budovy.⁶⁶

V důsledku častých oprav byla Reichlova výzdoba pravděpodobně brzy velmi zničená, proto byla v roce 1730 zadána nová výzdoba kostela malíři Janu Handkemu (nar. 1694, +1774), významnému baronímu malíři nástěnných maleb, který v té době působil převážně v Olomouci. O podobě a rozsahu této výzdoby nemáme dosud dostatek pramenů. Popisu výzdoby se ve své literatuře vyhýbá i L. Domečka.⁶⁷ V roce 1731 byla rozšiřována okna v bočních kaplích, ani při této příležitosti není zmiňována žádná nástěnná malířská výzdoba.⁶⁸

Během sedmileté války sloužil kostel jako skladiště vojenského chleba. V roce 1762 vypukl v kostele požár, v důsledku kterého se zřítily obě věže a interiér byl značně poškozen.⁶⁹ V následujících letech byl kostel obnoven pod vedením královéhradeckého stavitele F. Kermera, v roce 1765 nově vyzdoben nástěnnými malbami od Josefa Kramolína a roku 1766 znovu vysvěcen.

64 MIKAN, Jaroslav. *Kolejní chrám nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1940. str. 11

65 Ivo Kořán v článku *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. *Umění XIX/1971*. str. 41: „Fráter Kryštof Reiffel (psáno také Reichel), narozen v Mnichově asi r. 1640, r. 1666 je připomínán v hradecké koleji jako „pictor“, následujícího roku je již v koleji v Chomutově, +1693 v Jindřichově Hradci.“

66 Tamtéž, str. 17, 22

67 DOMEČKA, Ludvík. *Úplný průvodce po Velkém Hradci Králové*. Hradec Králové, 1910. str. 54

68 Tamtéž, str. 24

69 Tamtéž, str. 27

Jen několik let poté, v roce 1773, nechal papež Klement XV. na nátlak evropských panovníků jezuitský řád oficiálně zrušit a kostel Nanebevzetí Panny Marie se stal kostelem hradecké posádky, sousední koleje kasárnami a jezuitské gymnázium bylo přeměněno na civilní.⁷⁰

V roce 1857 kostel znovu vyhořel, nejvíce byly poškozeny obě věže a střecha. V roce 1925 proběhla větší oprava budovy nákladem 344. 000 korun.⁷¹

V roce 1814 papež Pius VII. jezuitský řád celosvětově obnovil, ale kostel v Hradci Králové byl jezuitům vrácen až v roce 1900. Jezuité zde poté působili až do násilné deportace do koncentračních táborů pro kněží a řeholníky v roce 1950.⁷²

Rozsáhlou rekonstrukci prováděla v kostele firma Nekvasil a Schmidt v roce 1925 (stejná firma v roce 1928 také v jezuitské koleji). Poslední opravy interiéru kostela včetně restaurování maleb proběhly v letech 1987 – 1988.⁷³

Kostel není orientovaný, je postaven ve směru sever – jih. Na jižní vstupní straně má dvě věže. Po vstupu do hlavní lodi (sever) na první pohled zaujme monumentální iluzivní nástěnná malba za hlavním oltářem, také klenby a stěny šesti bočních kaplí jsou bohatě zdobené nástěnnými malbami i závěsnými obrazy.

Barokní nástěnné malby

Rozměrnou iluzivní nástěnnou malbu zobrazující vrcholně barokní architekturu za hlavním oltářem z umělého mramoru namaloval roku 1765 Josef Kramolín, významný český barokní malíř, který se řadí ke generaci českých pozdně barokních umělců.

Iluzivní architektura z červeného mramoru je zde doplněna iluzivně malovanými sochami v dynamických pozicích: po levé straně sv. Petra a sv. Vojtěcha, po pravé straně sv. Pavla a sv. Prokopa, v horní části oltáře (nad závěsným obrazem Nanebevzetí Panny Marie od Kristiána Noldingera a Josefa Kramolína) Nejsvětější Trojice obklopené několika anděly.

---

70 MIKAN, Jaroslav. *Kolejní chrám nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1940. str. 29

71 Tamtéž, str. 30

72 URL:<http://zpravy.idnes.cz/domaci.asp?c=A090306_204400_domaci_jw> [cit. 2009-03-07] Čl.

„Abeceda komunistických zločinů: Internace a vojna pro vyhublého kněze“: *V dubnu 1950 byly násilně obsazeny kláštery a stovky řeholníků poslány do internace. Koncentrační tábory pro kněží a řeholníky byly zřízeny na odlehlých místech ve vybraných kláštorech. Jedním z nich byl i Želiv.*

73 Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 (EBEL-VLČEK) z roku 1992. str. 44

Obdobnou malbu iluzivního oltáře v menším měřítku s postavami Zachariáše, Simeona a několika anděli vytvořil Kramolín v kapli sv. Josefa (na plánu č. 8), která je přístupná ze sakristie nebo samostatným vchodem z ulice na Kropáčce. Iluzivní malba je opět doplněna oltářním závěsným obrazem, tentokrát se scénou Sv. Josef v zamyšlení nad malým Ježíškem, na kterém Kramolín spolupracoval s Kristiánem Noldingerem.

Malba je vytvořena technikou *pravé fresky*⁷⁴, kterou si Kramolín velmi oblíbil. Také námět iluzivního oltáře je pro Kramolínovu tvorbu poměrně typický. Jeho iluzivní oltáře jsou napodobeninou skutečné oltářní architektury a odpovídají svým tvaroslovím dobovým, vrcholně barokním oltářům. Josef Kramolín navázal na iluzionismus (fikcionalismus) A. Pozza, který byl přinesen do Čech prostřednictvím působení Pozzova žáka Kryštofa Tausche a Jana Hiebla. Kromě Tausche a Hiebla se z našich českých malířů věnovali malbě iluzivních oltářů Jan Pešina a Jakub Steinfels ze Steinfelsu, Siard Nosecký, Josef Lux, Jan Kuben, Josef Hager, Tadeáš Supper, Jan Ferdinand Schor, Jan Quirin Jahn a Josefův bratr Václav Kramolín.⁷⁵ Seznam Kramolínových iluzivních oltářů v jezuitských kostelích na našem území je poměrně bohatý. Jeho sympatie k tomuto řádu nejsou náhodné, od roku 1757 až do zrušení řádu v roce 1773 byl jeho laickým bratrem a pobýval v několika jeho klášteřích, kde zanechal svoje stopy v podobě nástěnných maleb.

Autor dalších maleb v interiéru kostela Nanebevzetí Panny Marie není v současné době s jistotou určen. Vzhledem k faktu, že se jedná o výzdobu kaplí, které nemusely být během požárů zničené, mohl by teoreticky být autorem Krištof Reichl (minimálně jeden výjev v kapli sv. Ignáce je mu připisován⁷⁶) nebo Jan Handke. Malířský styl provedení figur na stěnách kaplí se však nápadně podobá provedení figur na nástěnných malbách v refektáři bývalého profesního domu na Malé Straně v Praze, které jsou připisovány J. Kramolínovi.

Vstupní předsíň (na plánu č. 1, obr. příloha II/1) je bohatě malířsky pojednaná, umocňuje zážitek člověka ze vstupu do posvátného prostoru. Figurální malba v iluzivním zrcadle na klenbě představuje scénu Narození Panny Marie, okolní plocha je vyplněna dekorativní šablonovou malbou na okrovo-žlutém podkladě doplněná iluzivními štuky ve špaletě okna a v ploše oblouku. V nikách severní stěny jsou umístěny dvě kamenné sochy – siluety s malbami figur sv. Zikmunda (východně od vchodu) a sv. Víta (západně od vchodu) v technice fresky.

---

74 Viz strana 13.

75 URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kramol%C3%ADn> [cit. 2009-04-09]

76 Brožura *Kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Nucleus HK, 2007.

Klenba a stěny hlavní lodi jsou bez malířské výzdoby, pouze v dolní části pilastrů jsou malované *konsekrační kříže*⁷⁷. Na klenbě lucerny nad presbytářem prosvítá výmalbou předchozí výzdoba, pravděpodobně paprsky s holubicí Ducha svatého. Bohatě malířsky pojednané jsou boční kaple. Na klenbě každé kaple je tematická malba v zrcadle s iluzivním štukovým rámem. Okolí ústředních výjevů je pojednáno dekorativní šablonovou malbou na okrovo-žlutém podkladě doplněná iluzivními štuky ve špaletách oken a v plochách oblouků obdobně jako ve vstupní předsíni.

První kaple na západní straně (počítáno od vchodu, č. 2 na plánu) je kaple svatého Kříže. Na malbě klenby je scéna, ve které čtyři andělé svolávají trubkou mrtvé k poslednímu soudu.

Na severní boční stěně je výjev s bohatou symbolikou vztahující se k tématu smrti, typickému pro barokní zbožnost. Kostlivec kreslí na pomník zemřelého tři kruhy jako symbol trojjediného Boha. Vedle kostlivce stojí dlouhonohý pták jeřáb, který v jednom pařátu drží kámen, scéna symbolizující bdělost.⁷⁸ Pomíjivost lidského života symbolizují mýdlové bubliny, které vypouští ze slámky *putto*⁷⁹ stojící na levém okraji římsy pomníku. Na druhém okraji římsy sedí smutný *putto* vedle přesýpacích hodin, které odměřují čas pomíjivého lidského života. Na protější stěně není nástěnná malba, ale trojrozměrný oltář se závěsným obrazem Kristus na kříži s Matkou Bolestnou z Raabovy školy

Malba na klenbě kaple sv. Jana Nepomuckého (č. 3 na plánu), původně zasvěcené sv. Dorotě, zobrazuje svatou Doroteu posílající ovoce Theofilovi (obr. příloha II/3). Podle *Zlaté legendy*⁸⁰ byla Dorotea, žena Caesareje v Malé Asii, odsouzena k smrti, protože se odmítla zřítí své víry. Cestou na popravu ji oslovil písař jménem Theofilus a uštěpačně ji požádal, aby mu po smrti poslala růže a jablka ze zahrady svého nebeského ženicha. Po její

---

77 Při posvěcení jsou kostely označeny dvanácti konsekračními kříži.

78 Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění Jamese Halla o symbolu ptáka jeřába a bdělosti: „*Podle legendy, o níž se zmiňuje Aristoteles v Historia animalium (IX, 10) a kterou opakovaly středověké bestiáře, usne-li tento pták, kámen mu vypadne a ihned ho probudí, takže je stále bdělý*“: str 71

79 *Putto* (mn. č. *putti*) - it. děťátko nebo „amoretto“. Nahé dítě podobné andílku. Bývá zobrazován obvykle bez křídel, představuje posla světské lásky. Má původ již v antickém starověku (odvozený od Eróta, boha lásky), později ho přijali prvotní křesťané pro zobrazování andělů na malbách v katakombách. Tyto dětské postavy se poté objevily v období renesance. Často také jako dítě nosící roh hojnosti. *Putto* se stal oblíbeným protireformačním prvkem umění v období baroka, hojně se objevuje také v následujícím období rokoka i v historizujících slozích 19. století.

80 „*Zlatá legenda*“ (*Legenda aurea*) je soubor legend o o církevních světcích, které sepsal Jacobus de Voragine, narozen kolem roku 1230 ve Voragine (nyní Varazze, Janov), arcibiskup a kronikář, jeden z největších středověkých spisovatelů. Jeho dílo „*Zlatá legenda*“ bylo zachováno ve stovkách rukopisů.
URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jacobus_de_Voragine> [cit. 2009-04-13]

smrti se mu opravdu zjevilo dítě, které mu předalo košík růží a jablek. Theofil se poté také obrátil na křesťanskou víru a sám byl později popraven.

Tato kaple je zdobena nástěnnými malbami na dvou stěnách. Na severní boční stěně této kaple je stojící figura biskupa sv. Libora s typickými biskupskými atributy (knihou a biskupskou berlou) v iluzivní nice na barokním podstavci s nápisem LIBORIUS EPISCOPUS. O životě tohoto biskupa není mnoho zpráv, v roce 348 byl Libor zvolen na místo zemřelého sv. biskupa Pavacia v Le Mans ve Francii. Považoval zahálku za příčinu mnoha hříchů, proto byl příkladem píce a horlivosti.⁸¹

V iluzivní nice na barokním podstavci na protější stěně je zobrazena stojící figura svaté Tekly, křesťanské mučednice s charakteristickými atributy: palmovou ratolestí v pravé ruce, latinským křížem v ruce levé a lvem u nohou. Na podstavci je nápis S. THECLA VIRGO ET PROTO: MARTYR.

Třetí kaplí v západní části kostela je zasvěcena sv. Františku Xaverskému (č. 4 na plánu). Na fresce klenby je zobrazen sv. František křtící pohany, na severní boční stěně v iluzivní nice kající se David na barokním podstavci s nápisem S. DAVID REX ISRAEL. U protější stěny stojí trojrozměrný oltář se závěsným obrazem „Smrt sv. Františka“ od Ignáce Raaba.

První z řady kaplí na východní straně (počítáno od vchodu, č. 5 na plánu) je kaple sv. Barbory. Také v této kapli je nástěnnou malbou pojednána pouze jedna stěna, u jižní stěny stojí trojrozměrný oltář s obrazem „Stětí sv. Barbory“ od Ignáce Raaba. Nástěnná malba na severní stěně zobrazuje postavu sv. Voršily s palmovou ratolestí a atributem jejího umučení (šíp) v iluzivní nice na barokním podstavci. Na klenbě je zachycena scéna „Sv. Barbora s anděly“.

Prostřední z východních kaplí, kaple sv. Anny (č. 6 na plánu) má dvě stěny pojednané nástěnnými malbami, jako prostřední kaple na protější západní straně. Malba na klenbě zobrazuje Pannu Marii jako záchránkyni města před morovou epidemií v roce 1650 s vyobrazením města Hradce Králové (viz. obr. příloha č. II, obr. II/2). Na fresce pokrývající jižní stěnu je zobrazena postava sv. Apolonie s palmovou ratolestí a atributy jejího umučení: kleštěmi s vytrženým zubem, oheň u nohou. Iluzivní barokní podstavec pod figurou dekoruje nápis S. APOLLONIA VIRGO ET MARTYR. Na protější stěně, opět v iluzivní nice na barokním podstavci s nápisem S. PEREGRINUS ORDINIS SERUORUM MARIE, je

---

81 URL: <<http://catholica.cz/?id=1118>> [cit. 2009-04-11]

zobrazen sv. Peregrinus ukazující na svoji pravou nohu. Tento světec se po výzvě při motlitbě před obrazem Matky Boží připojil ke Služebníkům Mariiným a vstoupil do kláštera Servitů. Váže se k němu legenda o zázračném uzdravení jeho oteklé nohy, kterou mu lékaři chtěli amputovat, ale po motlitbě před obrazem Spasitele se Peregrinus zázračně vyléčil.⁸²

Poslední na východní straně je kaple sv. Ignáce (č. 7 na plánu), která je výjimečná dochovanou originální výzdobou z doby před velkým požárem v roce 1762, o čemž svědčí i nápis na oblouku. Klenbu zdobí původní freska zobrazující scénu „Sv. Ignác vidí Krista s Křížem“, která je připisována malíři K. Reichlovi (obr. příloha II/4). Na severní stěně naproti původnímu dřevěnému oltáři z roku 1747 s několika významnými závěsnými obrazy (hlavní oltářní obraz od Petra Brandla) je na nástěnné malbě zobrazena sv. Máří Magdalena se svými typickými atributy: u nohou váza s vonnou masťou již pomazala nohy Kristovi, v ruce hřeb jako symbol umučení Krista. Stejně jako postavy ostatních světců na stěnách předchozích kaplí stojí na iluzivním barokním podstavci s nápisem S. MARIA MAGDALENA POENIT... (další část nápisu nečitelná) v iluzivní nise.

Také tyto malby v kaplích jsou malované technikou fresky, pouze dekorativní části v okolí hlavních výjevů jsou vytvořené technikou *secco*⁸³. Dle restaurátorské zprávy z roku 1988 byl v tomto případě při technice *secco* použit jako pojivo pigmentů kliš.⁸⁴

Nejstarší zmínka o opravě maleb v kostele se objevuje k roku 1767, kdy byly malby po požáru renovovány velkoplošnými přemalbami. Dokladem těchto zásahů jsou však pouze přemalby nalezené na originálu a popisované v restaurátorské zprávě z roku 1988 a 1989.⁸⁵ V dolních částech (do výšky cca 1,5 m) byly a také v současné době opět jsou stěny silně poškozené vlhkostí. Úpornost tohoto problému dokládá restaurátorská zpráva z roku 1989, kde je zmiňované poškození vlhkostí a několik vrstev hlinkových přemaleb v těchto spodních partiích. Dochovaná písemná restaurátorská zpráva je tedy až z dalších restaurátorských prací, které proběhly ve čtyřech etapách v letech 1988 – 1991. První etapu prací provedli manželé akademičtí malíři Látalovi a S. Klimeš, na dalších etapách pracovali ak. mal. Jiřina Altová, ak. mal. Jaroslav Alt, ak. mal. Luděk Filipovský, ak. mal. Miloslav Marschall.

---

82 URL: <<http://catholica.cz/index.html?id=1326>> [cit. 2009-04-11]

83 Při technice *secco* se na rozdíl od fresky maluje na zatvrdlou vápennou omítku pigmenty s vodorozpustným pojivem (kliš, žloutek, bílek).

84 Archiv NPÚ Josefov, sig. 1016, Restaurátorská zpráva z roku 1988

85 Archiv NPÚ Josefov, sig. 4353/a, Restaurátorská zpráva z roku 1989

Nové Adalbertinum (bývalá Jezuitská kolej, čp. 32)

Ze západní strany přiléhá ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie budova bývalé jezuitské koleje založená roku 1629, barokně přestavěná v letech 1671-1710 podle návrhu jezuita P. Ignáce Bayera. Po oficiálním zrušení řádu roku 1773 byla budova opět přestavěna v letech 1810-1834 v empírovém stylu pro světské účely dle návrhu ing. J. Lauera.⁸⁶

Tato dnes dvoupatrová budova se dvěma nádvořími oddělenými příčným traktem vznikla na rozsáhlém pozemku získaném zbořením několika domů starší zástavby. Doktor Líbal se domnívá, že byl objekt postaven na místě 11 měšťanských a šlechtických domů, které byly poškozeny a opuštěny za třicetileté války.⁸⁷

Stavební historie objektu je poměrně bohatá, všechny její fáze popisují podrobně ve svém stavebně historickém průzkumu PhDr. M. Ebel a PhDr. P. Vlček.⁸⁸ Pro účely této práce je stavební vývoj koleje zestručněn s ohledy na souvislosti s nástěnnými malbami.

Původní budova byla jednopatrová, v roce 1707 bylo dokončeno průčelní křídlo, zadní křídlo potom v letech 1707-1709. Literatura uvádí, že vedle vchodu v poslední ose k východu byla umístěna seminární kaple zaklenutá klášterní klenbou, na které byl ve štukových rámech vymalován cyklus ze života sv. Václava. V roce 1762 postihl kolej velký požár, ale do roku 1766 bylo vše opraveno.⁸⁹

Nejzajímavějším prostorem byl svého času (poč. 18. stol.) letní refektář, který literatura lokalizuje „vedle hlavního vchodu“. Ten byl však poměrně brzy, pravděpodobně záhy po zrušení řádu, zničen vestavbou nových příček včetně tělesa komína.⁹⁰ Dodnes je v interiérech přízemí patrná dochovaná bohatá štuková výzdoba, která bývala v minulosti pravděpodobně doplněna nástěnnými malbami. Taková výzdoba byla obvyklá především v tehdejších refektářích. Všechny chodby jsou klenuty křížovými klenbami. Ve druhém nádvoří přiléhá k presbytáři kostela pavilonová stavba z roku 1710 dle návrhu J. Santiniho.

Od roku 1775 po zrušení jezuitského řádu užíval přízemí objektu vojenský erár (kolem roku 1860 popisovány kanceláře velitelství, pokoje majora, prostory nadporučíka, prádelna,

86 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 1*. Academia, 1977. str. 445

87 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. s. 79

88 Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 z roku 1992.

89 KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk. *Hradec Králové, město českých královen, město Ulrichovo*. Hradec Králové, 1939. str. 55

90 Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 (EBEL-VLČEK) z roku 1992. str. 82

posádkové vězení a hlavní strážnice), v západním traktu a prvním patře bylo umístěno státní gymnázium.⁹¹

Objekt prošel v minulosti množstvím více či méně citlivých stavebních úprav. V 80. a 90. letech 19. století probíhaly adaptace interiérů, které stavebně historický průzkum z roku 1992 popisuje jako dosti necitlivé. Během ní bylo odstraněno a vyměněno několik kleneb v blízkosti kostela. Další opravy prováděla v koleji fa Nekvasil a Schmidt v roce 1928.⁹²

V letech 1939-1945, kdy byl objekt zabrán německými okupanty. Po válce začala objekt kromě armády využívat také organizace Svazarmu, která zde provedla několik barbarských stavebních zásahů do interiérů. V roce 1992 kolej získala královéhradecká diecéze, která se pustila do záchrany chátrající budovy.

Při rekonstrukci budovy v letech 1993–1997 byly původní prvky architektury doplněny o nezbytnosti dnešní doby pro účely pastorační a kulturní, v oblasti ubytování pro účely hotelu. V současné době využívá první patro katedra hudební výchovy Pedagogické fakulty Hradec Králové.

Barokní a rokokové malby, malby z 19. století

Restaurátorské průzkumy omítkových a barevných vrstev z let 1995 až 1999 prokázaly značně narušené dekorativní rokokové malby (iluzivní štuková výzdoba) v místnostech 210 a 211 ve 2. patře a ve velkém sále 1. patra rozety malované technikou vápenného secca datované přibližně do počátku 19. století. Také stěny několika dalších místností 1. patra (místnosti č. 122, č. 115, č. 137) byly v minulosti opatřeny dekorativními nástěnnými malbami. V sondách provedených v místnostech 115 a 137 byla viditelná sytě barevná malba s domalovávaným šablonovým rostlinným dekorem, na stěnách iluzivně malované sloupy s hlavicemi v novorenesančním stylu (obr. příloha III/3). Tyto malby byly zdokumentovány, zakonzervovány a zaslepeny, dvě rozety nalezené ve velkém sále byly transferovány a uloženy (obr. příloha III/4-5).⁹³

V přízemí byly nalezeny fragmenty figurální malby (pravděpodobně olejomalba) ve štukovém nástrojním zrcadle v místnosti 015. Mohlo by se jednat o prostory bývalé seminární kaple nebo refektáře. Malby se však nedochovaly v takovém rozsahu a kvalitě, aby

91 Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 (EBEL-VLČEK) z roku 1992. str. 45

92 Tamtéž, str. 43-44

93 Archiv NPÚ. Restaurátorské zprávy z roku 1995 a 1999

mohly být restaurovány, proto byly fragmenty nalezené v ústředním zrcadle zakonzervovány a zakryty.⁹⁴

Nejhodnotnější a nejzachovalejší nástropní malba byla odkryta a restaurována v místnosti 120 v 1. patře (v současné době ředitelna katedry hudební výchovy Univerzity Hradec Králové). K barokní figurální malbě s tématem „Rozeslání 72 pomocníků“ v ústředním zrcadle náleží dekor vyplňující zbytek plochy barokní klášterní klenby s trojbokými koutovými výsečemi (obr. příloha III/1-2). Malby jsou vytvořeny technikou fresco-secco a byly datovány do poloviny 18. století.⁹⁵ Vznikly tedy brzy po barokní přestavbě budovy a před zrušením řádu. Tehdejší účel této místnosti není přesně znám. Víme pouze, že v tomto patře bývaly pokoje pro rektora a mistra koleje, 9 místností pro řádové bratry a muzeum s knihovnou.⁹⁶ Fragmenty nalezené dekorativní malby byly na přání pracovníka památkového úřadu doplněny rekonstrukcí.

Také v několika dalších místnostech a na chodbách prokázal průzkum výskyt dekorativní malířské výzdoby z období od baroka až po novorenesanci. Tyto malby se však nedochovaly v takovém rozsahu a kvalitě, aby mohly být restaurovány, proto byly nálezy v sondách zakonzervovány a zakryty. V pavilonové stavbě z roku 1710 dle návrhu J. Santiniho průzkum žádné nástěnné malby neodhalil.⁹⁷

---

94 Archiv NPÚ. Restaurátorská zpráva z rozšířeného průzkumu z roku 1996

95 Archiv NPÚ. Sig. 2101/a. Restaurátorská zpráva z roku 1996

96 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. s. 84

97 Archiv NPÚ. Restaurátorské zprávy z roku 1995 a 1999

Dům čp. 11 na Malém náměstí

Dům čp. 11 patřil společně s vedlejším domem čp. 10 mezi tzv. právozárečné domy. Tyto dva objekty jsou často vedeny jako dvoupatrový dvojdům s podloubím. Oba byly vystavěny renesančně. Dům čp. 11 byl poté přestavěn barokně, po roce 1816 dostaly oba klasicistní podobu, ale zachovaly si původní renesanční dispozice především v přízemí.

Dům čp. 11 patřil do roku 1623 Ludmile Činvicové ze Sobince, poté kapitánu císařského vojska Fridrichu z Oppersdorfu, který jej daroval jezuitskému řádu. Jezuité dům prodali v roce 1636 hradeckému radnímu Ondřeji Šmokovskému. Ten však údajně zemřel dřív než zaplatil a jeho příbuzní dali dům opět jezuitům. V roce 1652 byl do domu přesunut jezuitský kněžský seminář. Nedlouho poté byl dům prodán městskému písaři Janu Fišerovi. V roce 1763 byl jako majitel domu zaznamenán radní Jan Dynko, v roce 1790 vlastnili dům dědici Jiřího Janáčka. Další historie je již totožná s vedlejším domem čp. 10.⁹⁸

V době kolem roku 1807 byla zaznamenána žádost o vtělení kontraktu na hospodu Černý koníček, kterou podali manželé Petříčkovi. V roce 1837 vlastnila dvojdům Anna Hunšovská, od roku 1843 Josef Caivas a od roku 1853 je jako majitel uváděn hostinský Josef Souček. Od té doby se v domě vystřídalo několik majitelů, kteří provozovali hospodu v přízemí dvojdому. V roce 1939 vlastnil tehdy již proslavenou hospodu Černý kůň Hynek Hanke, který inicioval její rozšíření o přístavbu a nástavbu hotelových pokojů v zadním nádvorním domku. V té době se v tomto podniku scházely významné osobnosti Hradce Králové, mezi jinými také starosta dr. František Ulrich. Po roce 1948 byly hostinské pokoje zabrány okresním národním výborem jako krajské zařízení. V roce 1959 se pohostinství Černý kůň změnilo na Podnik restaurace a jídelny Hradec Králové, při přebírání objektu je v prvním poschodí uváděna klubovna a bytové prostory. V letech 1985 – 1990 byl v obytných patrech domu internát pro učně Restaurací a jídelen.⁹⁹

Barokní malby na dřevěných trámových záklopových stropěch

V 1. patře domu byly v roce 2003 restaurovány tři pohledové dřevěné trámové stropy s překládaným deskovým záklopem s malovanou dekorativní úpravou v barokním stylu

98 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 37-38

99 Tamtéž, str. 39

(obr. Příloha IV/1). Vznik těchto stropů je datován do 1. poloviny 18. století. Jeden strop v obytné místnosti s okny do dvora (severní místnost) byl pravděpodobně po požáru přeložený tak, že původní malované záklopy jsou nainstalovány ob jeden záklop nemalovaný. Toto přeložení bylo provedeno ještě před zakrytím dřevěných konstrukcí nespalnými omítanými podhledy dle tehdejšího protipožárního doporučení¹⁰⁰.

U dvou stropů umístěných v místnostech s okny směrem do náměstí (jižní místnosti) jsou dřevěné konstrukce nezměněné a malba byla zachována z velké části (restaurátorská zpráva uvádí míru zachování 80%), překrytá mladšími vápennými nátěry. Dekorativní malba se stylizovaným rostlinným dekorem nese malířův rukopis, je vytvořena bez použití šablon. Ve špaletách směrem do náměstí byly nalezeny fragmenty barokní malby, které byly po dohodě s investorem zakonzervovány a zakryty.

Malby v jižních místnostech byly odkryty a zrestaurovány, malba v severní místnosti byla analogicky zrekonstruována. Práce provedli ak. mal. Jan Měšťan a Jiří Novotný.¹⁰¹

---

100 První požární řád – patent Marie Terezie, platný pro celé Čechy – vznikl v roce 1755. Zde začal pozvolný tlak na omezení užívání dřevěných konstrukcí staveb. Teprve dokument týkající se rozpočtů veřejných zakázek staveb vydaný za panování Josefa II. z roku 1788 obsahuje doporučení o používání nespalných konstrukcí. Ani tento dokument však nenařizuje nespalné konstrukce striktně. Klenby a omítnuté rákosové podhledy byly vyžadovány především v místnostech, kde byly provozovány dílenské práce, provozovny se silným ohněm, kuchyně a stáje.

EBEL, Martin. *Dějiny českého stavebního práva*. ABF, Praha 2007. str. 32 – 39

101 Archiv NPÚ Josefov, sig. 3752. Restaurátorská zpráva z roku 2003

Dům čp. 27 na Velkém náměstí

Dvoupatrový řadový dům s gotickými základy a sklepy byl na konci 16. století přestavěn v renesančním stylu. Ve dvorním traktu a patrech byly později provedeny barokní úpravy, průčelí bylo upraveno v klasicistním stylu v polovině 18. stol. stavitelem Františkem Dobrkovským. V roce 1790 byla majitelkou domu Anna Čáповá, v roce 1806 Anna Holakovská, poté obchodník Václav Píša a v roce 1864 rodina Kemlinkových. Stejně jako mnoho domů na náměstí měl i tento původně podloubí, které bylo později zazděno a byly zde vytvořeny obchodní prostory. Majitel T. Kemlink požádal v roce 1871 o prodloužení prostoru krámu a zazdění podloubí. Další stavební úpravy v přední části domu nechal provést v roce 1932 Žid Leo Taussig, který zde provozoval bazar a obchod s galanterií od roku 1913. V roce 1940 se v obchodě usídlil německý obchodní dům, v roce 1955 přešel objekt do vlastnictví státu.¹⁰²

Při posledních úpravách byl dům provozně propojen s vedlejším domem čp. 26, v bývalých obchodních prostorech v přízemí vznikla restaurace Bedna, která je součástí restaurace a kavárny Knihomol.

Fragmenty nástěnné malby

Prostor současné restaurace Bedna se skládá ze dvou částí oddělených obloukem a kovovým sloupem, novodobější náhradou sloupu původního loubí (obr. příloha IV/3). Zadní část prostoru je zaklenut klášterní klenbou, která se přiklání ke třem ze čtyř stěn místnosti, doplněnou trojbokými nestyčnými výsečemi. V lunetách v zadní části místnosti jsou viditelné fragmenty malířské dekorativní výzdoby v zelených a okrových tónech (obr. příloha IV/4). Fragmenty byly nalezeny během stavebních úprav v roce 2006 - 2007 a zatím byly ponechány k prezentaci v hrubém odkrytém stavu. Vizuálním průzkumem byla malba časově zařazena přibližně do poloviny 19. století. Nasvědčuje tomu použitý zelený pigment, který je pravděpodobně syntetického charakteru¹⁰³. Přesná datace by byla možná po laboratorní analýze. V přední části prostoru restaurace žádné fragmenty maleb nalezeny nebyly, také odhalené viditelně novodobé cihlové zdivo je důkazem stavebních úprav v roce 1932.

102 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 64-65

103 Synteticky připravované zelené pigmenty se běžně začaly používat od počátku 19. století (chromoxid tupý objeven 1812, svinibrodská zeleň 1814, chromová zeleň 1815), přestože některé byly objeveny již koncem 18. století (kobaltová zeleň 1780)

Dům čp. 34 „U Špuláků“ na Velkém náměstí

Jednopatrový dům s gotickými základy, který ukončuje řadu reprezentativních objektů lokality nazývané „za chrámem sv. Ducha“¹⁰⁴. Jeho součástí je průchod ke schodišti Bono Publico, které vyprojektoval vojenský inženýr Lauer na počátku 19. století v místech bývalé Rybářské fortny.

Dům byl přestavěn renesančně ve druhé polovině 16. století. Dokladem je dochovaná renesanční dispozice objektu a některé architektonické prvky (hřebínková klenba). Poté byl upravován barokně ve druhé polovině 17. století.¹⁰⁵ Zásadní změny byly provedeny v polovině 18. století v pozdně barokním stylu, kdy byl objekt ve střední části zvýšen o jedno patro a byl vystavěn rizalit s balkonem na konzolách a věžičkou. Autorem této úpravy byl tehdejší královéhradecký architekt F. Kermer.¹⁰⁶

V 16. století sloužil dům *českým bratřím*¹⁰⁷, pravděpodobně zde v domě působila i českobratrská škola. Obec Českých bratří byla založena v Hradci Králové v roce 1571. V době přestavby objektu v polovině 18. stol. byl majitelem domu voskař Jan Kloffl. V letech 1790-1806 byl jako majitel uváděn Jan Myslík. Teprve v roce 1826 se v souvislosti s vlastnictvím domu objevuje jméno Jan Špulák, ke kterému se váže v současnosti používaný název Dům u Špuláků. V roce 1866 byl dům zasažen dělostřeleckým pruským granátem. V roce 1867 byla majitelkou Anna Špuláková, která pak v blíže neurčené době prodala část domu, dílnu a krám, Josefu Peřinovi. V roce 1888 koupil celý objekt Josef Pilnáček. V roce 1894 jsou uváděni dva majitelé – městský magistrát a královéhradecká diecéze (sídlil zde chlapecký seminář). V roce 1859 se v tomto domě narodil František Ulrich. Od roku 1918 sloužil dům různým městským účelům a dostal název Dům lidové osvěty. Byla zde knihovna, v přízemí muzejní sbírky, později zde sídlil například sbor leteckého modelářství.¹⁰⁸

---

104 „Za chrámem sv. Ducha“ - řada bývalých kanovníckých domů (čp. 37 – čp. 52) a Biskupská rezidence
105 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009.
str. 87

106 Ivo Kořán v článku *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. Umění XIX/1971. str. 144

107 Církev bratrská (Jednota bratrská) vznikla v Čechách v období husitských válek, těsně před nástupem Jiřího z Poděbrad na český trůn. Je to období, kdy radikální „táborské“ husitství bylo poraženo a umírněná církev podobojí vedená Janem Rokycanou hledala cestu kompromisu s katolickou církví. Ovlivněna učením Petra Chelčického, byla založena Bratrem Řehořem v Kunvaldu v severovýchodních Čechách v roce 1457.

URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ce%C5%A1t%C3%AD_brat%C5%99i> [cit. 2009-07-22]

108 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009.
str. 88 - 89

Po druhé světové válce a v 60. letech 20. století byl dům poměrně necitlivým způsobem upraven pro potřeby Městského národního výboru. V hlavním sále přízemí vznikla obřadní a slavnostní síň, která bude sloužit tomuto účelu i v budoucnu. V roce 2007 proběhly průzkumové práce a od roku 2009 probíhají v objektu rekonstrukční práce.

Raně barokní malby na dřevěných trámových zákloповých stropěch

Pohledový dřevěný trámový strop se záklopem, profilovanými lištami a malovanou dekorativní úpravou byl nalezen pode dvěma novějšími podhledy (polystyrenový a starší omítaný dřevěný s rákosovým podbitím s fabionem) v místnosti v 1. patře rizalitu.

Dekor tvoří stříkance modro-šedé a červené barvy na našedlém podkladovém nátěru. Součástí tohoto dekoru může být i malovaná výzdoba vlýsu v horní části stěn.¹⁰⁹

V současné době je raně barokní strop (datovaný do 17. stol.) zakrytý novodobějším omítaným podhledem.

Fragmenty raně barokních dekorativních maleb

V místnosti č. 3 byly na nejstarší dochované omítkové vrstvě u patky klenby nalezeny fragmenty černo-šedé malby, které mohlo znázorňovat iluzivní mramorování. Pokračování malby nebylo nalezena ani na stěnách ani na klenbě místnosti.

Fragmenty dekorativních maleb z 19. století

Ve třech místnostech v přízemí a v místnosti rizalitu v 1. patře domu byly nalezeny fragmenty mladší dekorativní výzdoby časově zařaditelné do 19. století. Tato výzdoba byla v přízemí znehodnocena oškrábáním pravděpodobně před nanesením novodobé vrstvy štuky.¹¹⁰

Malba na stropě místnosti v rizalitu je pravděpodobně v zachovalejším stavu než malby v přízemí. Jedná se o lineární dekorativní malbu doplněnou šablonou s rostlinnými motivy, provedenou pravděpodobně klišovými (hlinkovými) barvami. Malba je v současné

---

109 Archiv odboru památkové péče Hradec Králové. Průzkumová zpráva z roku 2007

110 Tamtéž

době zakrytá silnou vrstvou několika sekundárních nátěrů a je zvažováno její odkrytí a případné restaurování nebo rekonstrukce.

Malba z 20. století

Prostor slavnostní síně je klenut klášterní klenbou s lunetami. Ústřední zrcadlo je lemováno štukovým perlovcem a rostlinným dekorem, který lemují také výseče klenby.

Obdélné zrcadlo je vyplněno malbou na plátně, které je nalepeno na štukový strop. Hodnota tohoto díla ze 60. let 20. století je diskutabilní, ale bude pravděpodobně zachováno jako „doklad doby“.

Dům čp. 35 - biskupská rezidence

Budova biskupské rezidence čp. 35 vznikla na parcelách předchozích tří středověkých měšťanských domů, které koupil v roce 1646 hrabě Matyáš Gallas a záhy, v roce 1647, je zdědil jeho syn Antonín. Ve vlastnictví tohoto šlechtického rodu však nezůstaly tyto tři domy příliš dlouho. Již v roce 1662 je odkoupil od hraběte Gallase budoucí biskup Matouš Sobek z Bilenberka, který v té době řešil umístění své rezidence a prostor u chrámu sv. Ducha byl pro tento účel nejvhodnější.¹¹¹

S oficiálním ustanovením Sobka biskupem v roce 1665 byly sice započaty stavební úpravy domů, ale kvůli neshodám mezi městem a biskupstvím pobývali všichni hradečtí biskupové až do počátku 18. století povětšinou na zámku v Chrasti. Teprve pátý biskup Tobiáš Jan Becker dosáhl dohody s městem a v roce 1707 zahájil výstavbu nové rezidence na místě gallasovských domů. V roce 1709 byla vybudována kaple sv. Jana Boromejského a do konce roku 1710 křídlo směrem do náměstí (severní křídlo) s reprezentativním monumentálním průčelím, na kterém můžeme dodnes obdivovat dochované originální vrcholně barokní prvky. Autor této první stavební části není znám, někdy je připisována Giovanni Battistu Alliprandimu, jindy Marcantoniovi Canevalemu. V literatuře se často uvádí jako inspirace pro kompozici průčelí arcibiskupský palác v Praze od Giovanni Battisty Matheye. Tuto domněnku nelze ani dnes vyloučit.¹¹²

V dostavbě rezidence pokračoval v letech 1715-1718 Beckerův nástupce Jan Adam Vratislav z Mitrovic. Tato etapa se soustředila na zadní (jižní) křídlo, které bylo po dohodě s městem posunuto až za linii původního městského opevnění. Během této etapy se také vyřešil přístup z uličky¹¹³ mezi východním křídlem budovy biskupství a domem u Špuláků. Autorem této etapy je prokazatelně architekt Jan Blažej Santini¹¹⁴, který v té době pracoval také na kapli sv. Klimenta a dalších biskupských objektech. Charakteristické santiniovské řešení má také definitivní podoba soukromé biskupské kaple čtvercového půdorysu s nástropními malbami ve štukových rámech, kaple sv. Karla Boromejského.

---

111 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 174-175

112 Tamtéž, str. 175

113 Uličkou původně vedla tzv. Rybářská fortna, kterou od roku 1810 nahradilo schodiště Bono Publico podle projektu ing. Lauera

114 Ivo Kořán v článku *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. *Umění* XIX/1971. str. 144

Také další místnosti v severním křídle přízemí a 1. patra byly pravděpodobně původně malířsky zdobené, poukazují na to dochovaná štuková zrcadla.

V roce 1777 za biskupa Jana Adama hraběte Arco prošla budova celkovou opravou a dostavbou třetího nadzemního podlaží, které se především v průčelní stěně viditelně odlišuje od spodních vrcholně barokních pater. Proběhla také rekonstrukce poškozených krovů a byla provedena nová střecha, jejíž mansardový tvar byl doplněn tehdy módní polovalbou, až do roku 1897 byla pokryta šindelemi, poté břidlicí.¹¹⁵

Z tohoto období pochází také výzdoba interiérů, klasicistní štuková zrcadla v jižním křídle, která byla pravděpodobně původně také vyplněná malbami.

Další větší změny v interiérech i exteriéru proběhly po roce 1881 za biskupa Haise, kdy vznikla novostavba západního křídla a byla upravena jižní fasáda. Modernizace pokračovala také za biskupa Eduarda Brynychy.

Další opravy v letech 1927-1930 probíhaly již pod dozorem památkového úřadu. Od roku 1963 do roku 1989 sídlila v severním křídle rezidence Krajská galerie.

V roce 1990 se stal biskupem Jan Otčenášek a byla zahájena rozsáhlá rekonstrukce budovy, která probíhala až do září roku 1994. Práce probíhaly podle projektu ing. arch. J. Krejčíka za spolupráce ing. arch. L. Tomana a ing. arch. M. Krejčíka.¹¹⁶

Archív NPÚ nemá v současné době žádné dokumentace o restaurování maleb v kapli sv. Karla Boromejského. Pouze L. Domečka zmiňuje bez bližšího upřesnění

ve svém úplném průvodci po Hradci Králové z roku 1910, že byl vnitřek rezidence za biskupa Josefa Doubravy nákladně restaurován v letech 1904-1905.¹¹⁷

---

115 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 177

116 Tamtéž

117 DOMEČKA, Ludvík. *Úplný průvodce po Velkém Hradci Králové*. Hradec Králové, 1910. str. 28

Barokní nástěnné malby v kapli sv. Karla Boromejského

Jedinou místností s dochovanou původní nástěnnou malířskou výzdobou je kaple sv. Karla Boromejského ve východním křídle 1. patra. Prostor této soukromé kaple je čtvercového půdorysu se zaoblenými rohy. Nástěnná malba ve štukovém oválném rámu na stropě svým námětem „Apoteóza sv. Karla Boromejského“ připomíná její zasvěcení, stejně jako oltářní závěsný obraz na barokním oltáři u východní stěny. Na vrcholu oltáře ve zlaceném štukovém rámu ve tvaru věnce je nástěnná malba zobrazující holubici Ducha svatého a hlavičkami dvou andílků. V oválných medailonech na stěnách jsou pravděpodobně stejnou technikou jako nástropní zrcadlo namalována poprsí *latinských církevních Otců*¹¹⁸ a sv. Petra a Pavla (Obr. příloha IV/6-11).

Nástropní malba s Apoteózou sv. Karla Boromejského od neznámého autora zobrazuje tohoto muže s typickými rysy obličeje (orlí nos, vysoké čelo, bez vousů) v kardinálském rouchu klečícího na oblacích, obklopeného anděli a vzhlížejícího k Panně Marii a Ježíši Kristu obklopenými září (Obr. příloha IV/5). Vladimír Hrubý datuje tuto malbu do období kolem roku 1730.¹¹⁹

Karel Boromejský (1538-1584) se stal jednou z nejzobrazovanějších postav v protireformačním umění. Pocházel ze šlechtické rodiny, ve dvaadvaceti letech se stal kardinálem, později arcibiskupem milánským a důrazně prosazoval reformy tridentského koncilu. Byl známý svou péčí o chudé a nemocné, především během moru v Miláně v roce 1576. Svatořečen byl v roce 1610.

Na stěně po pravé straně oltáře je medailon s vyobrazením biskupa sv. Ambrože (340 až 397), jednoho ze čtyř latinských (západních) církevních Otců. Jeho typickým atributem je včelí úl, který odkazuje na roj včel, který se mu podle legendy usadil v ústech, když ležel jako malý v kolébce a symbolizuje jeho výmluvnost.

Po levé straně oltáře je vyobrazena postava dalšího ze čtyř latinských (západních) církevních Otců, papeže Řehoře Velikého (540 – 604). Bílá holubice u pravého ucha je atributem typickým pro světce významné svými spisy, znázorňuje božskou inspiraci.

---

118 Čtyři nejvýznamnější latinští církevní učitelé: sv. Ambrož, Řehoř Veliký, sv. Augustin, sv. Jeroným

119 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 178

Další postava biskupa je v medailonu mezi okny severní stěny. Jedná se o sv. Augustina (354-430), dalšího z církevních Otců. Jeho atributem je planoucí srdce jako symbol náboženské horoucnosti.

V medailonu nade dveřmi v jižní stěně je zobrazen sv. Jeroným, poslední zde vyobrazený církevní Otec, jako čtoucí muž s typickým atributem, lebkou. Jeho neupravené oblečení odkazuje na legendu, podle které pobýval jako poustevník čtyři roky v syrské poušti, kde studoval hebrejštinu.¹²⁰

Postavy církevních Otců doplňují na západní stěně medailony s postavami sv. Petra a sv. Pavla. Jejich společné zobrazování je časté, symbolizují tak společné zakladatele křesťanské církve, Petr židovský živel, Pavel prvek pohanský. Sv. Pavel je zde zobrazen se svými typickými atributy: knihou a mečem, kterým byl sťat. Sv. Petr má dva klíče, které symbolizují klíče království nebeského, otevírající nebeskou a pekelnou bránu.

---

120 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 1991. str. 195

Dům čp. 36 na Velkém náměstí

Tento řadový dvoupatrový dům o značné hloubce zastavění (hloubka 27,84 m, šířka 11m)¹²¹ sousedí východní stěnou s budovou biskupství a z jeho umístění vyplývá, že se jedná o sídlo prestižnější kategorie. Sklep s gotickými architektonickými prvky a zadní komora v prvním patře svědčí o středověkém původu. Průčelí směřované do náměstí si v patrech zachovává vrcholně barokní řešení. Shora je průčelí ukončeno atikovým štítem se dvěma sduženými okny. Přízemí bez zjevné osové vazby na horní část pochází pravděpodobně z pozdější klasicistní úpravy.

Osudy domu jsou známé až od roku 1642, písemné prameny z období před třicetiletou válkou se nedochovaly.

Historie domu je charakteristická poměrně častým střídáním majitelů. Soupis poddaných dle víry z roku 1651 a berní rula (1653) uvádí, že v domě bydlel rytíř Albrecht Ctibor Pecingar z Bydžína, dům byl panský a měl šosovní statut. Po smrti Albrechta Ctibora Pecingara připadl dům městu, od kterého ho v roce 1696 odkoupil hejtman opočenského panství Johann Carl Philippi. Již po roce ho však prodal Antonínu Fridrichovi, po kterém ho zdědil jeho syn, rychtář Jan Fridrich.

Dalším majitelem se v roce 1736 stal výběrčí daní Theodor Schauer, který pravděpodobně inicioval významnější stavební změny v domě. Stavebně historický průzkum uvádí, že ve 30. letech 18. století byla budova zvýšena o barokní patro.¹²² V roce 1741 byl dům prodán kanovníku Melchioru Logdmannovi von Auen, který jej koupil pro svoji matku Evu Logdmannovou. Po její smrti se v domě vystřídalo několik majitelů, stagnující cena domu však svědčí o tom, že do něj nebylo nějak zvláště investováno.

Další, klasicistní úpravy, proběhly v letech 1848 – 1850, kdy se uvádí, že dům nechal nový majitel hostinský Georg Krimmel přestavět pro potřeby svého hotelu U korunního prince. V této době byla také přistavěna zadní část budovy, která svou zadní stranou navazuje až na hradby. Přesnější rozsah zásahů je znám také z dalších úprav v roce 1880 za majitele Zikmunda Basse. V roce 1900 koupila od Basse dům královéhradecká biskupská konzistoř, která provedla lépe zdokumentované rozsáhlé úpravy. Firma Viktora Weinhengsta provedla mimo jiné nové stropy, odstranění shnilých trámů a úpravy na záklopových střepech

---

121 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 36, 1999. str. 23

122 Tamtéž, str. 24

v zadních místnostech, vybourání příčky mezi alkovnou a koupelnou ve druhém nadzemním podlaží.¹²³

V 50. až 80. letech se stav domu postupně zhoršoval, některé byty se dostaly až do neobyvatelného stavu. V roce 1994 ohlásilo biskupství udržovací práce na objektech č. 36 a 37. Byla obnovena fasáda, střecha a dřevěné konstrukce krovu.¹²⁴

Budova je ve všech podlažích rozvržena do dvou příčných traktů, přičemž přední je hlubší než zadní. Také druhé nadzemní podlaží zachovává toto traktování. Všechny obytné místnosti mají rovný strop, v 90. letech bylo zjištěno, že se jedná o dřevěné trémové záklopové stropy, v některých případech malované, které byly zakrývány omítanými podhledy dle tehdejšího protipožárního doporučení (viz poznámka č. 100).

V současné době vlastní dům stále královéhradecké biskupství a v přízemí je umístěno knihkupectví „U katedrály“ specializující se na náboženskou literaturu.

Barokní malby na dřevěných trémových záklopových stropěch

V roce 2001 byly ve dvou obytných místnostech v předním traktu 2. patra restaurovány dva pohledové dřevěné trémové stropy se záklopy a lištami a malovanou dekorativní úpravou, stylizovaným rostlinným dekorem (Obr. příloha IV/2). Restaurátorská zpráva popisuje stropy před zásahem jako silně znečištěné prachovými depozity a zateklinami s uvolněnou a zpráškovatělou barevnou vrstvou na tenkém křídovém podkladě. V jedné místnosti byla malba odkrytá, ve druhé byla zakryta několika vrstvami vápenných a hlínkových přemalob.¹²⁵

Vznik těchto maleb lze připsat období, kdy byla budova zvyšována o barokní patro, tedy do 30. let 18. stol., kdy byl majitelem domu výběrčí daní Theodor Schauer. Dendrochronologická analýza provedená v místnosti 302 datovala mýcení dřeva na záklopová prkna do roku 1680, mýcení dřeva na použitých tréměch až do roku 1851.¹²⁶

V obytné místnosti s alkovnou (m. 301) jsou na křídovém podkladě barvy slonové kosti na záklopech malované stylizované květiny v odstínech červené, oranžové, modré a fialové se zvýrazněnou hnědočernou kresbou. Malba na lištách je jednodušší bílá geometrická

---

123 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 36, 1999. str. 1-5

124 Tamtéž, str. 7-9

125 Archiv NPÚ Josefov, sig. 4397. Restaurátorská zpráva z roku 2001

126 URL:<<http://www.dendrochronologie.cz/databaze?stext=Hradec+Kr%E1lo%E9&kde=1&search=Filtrovat>> [cit. 2009-04-29]

stylizace květů na světlemodrém podkladě. Z původních malovaných trámů se zachoval pouze jediný, zdobený obdobnými prvky jako záklopová prkna. Malba byla konzervována a retušována, chybějící a doplněná místa nebyla rekonstruována, plocha byla pouze opticky scelena. Dle restaurátorské zprávy se jedná o techniku tempéry na křídovém podkladě.

Ve druhé obytné místnosti (m. 302) byla situace složitější, protože původní barokní malba zde byla zakryta několika vrstvami vápenných a hlinkových přemaleb, které bylo nutné odstranit. Dekor malby je shodný jako v předchozí místnosti, malba však byla celkově v méně zachovalém stavu a bylo nutno doplnit některé části dřevěné konstrukce. Byl dodržen stejný postup konzervace a restaurování jako v předchozí místnosti, plocha stropu byla opticky scelena.¹²⁷

---

127 Archiv NPÚ Josefov, sig. 4397. Restaurátorská zpráva z roku 2001

Dům čp. 37 na Velkém náměstí

Dům čp. 37 je postaven na užší a o něco méně hluboké parcele než dům čp. 36, se kterým sousedí svojí východní stěnou. Jedná se o řadový dvoupatrový dům s osudy podobnými svému sousedu. Průčelí směřující do náměstí si v patrech také zachoval vrcholně barokní řešení. Shora je průčelí ukončeno atikovým štítem s jedním oknem. Přízemí pravděpodobně neprošlo tolika úpravami jako u čp. 36, protože tu pravděpodobně nebyl provozován žádný obchod s výlohami.¹²⁸

Prameny jsou na informace o majitelích tohoto domu poměrně skoupé. Prvním dohledaným majitelem byl královský rychtář Ferdinand Částka, v roce 1739 prodal dům Marii Magdaleně z Ullersdorfu, která jej vzápětí odevzdala jako kanovníckou prebendu. Jako kanovnícká rezidence byl dům veden až do roku 1937. V roce 1969 byl objekt stále veden jako majetek katedrální kapituly sv. Ducha v Hradci Králové, byl však ve špatném stavu. V roce 1996 byla opravena fasáda směrem do náměstí, v roce 2003 proběhly rekonstrukční práce v interiérech.¹²⁹

Barokní malby na dřevěných trámových záklopových stropěch

Při stavebních pracích v lednu roku 2003 byly ve 2. patře nalezeny nad tehdejšími dřevěnými podhledy dva pohledové dřevěné trámové záklopové stropy s profilovanými lištami a malovanou dekorativní úpravou. Jeden strop se nalézá v severní místnosti s okny do náměstí a druhý v místnosti jižní s okny do dvora.

Sondážním průzkumem v severní místnosti bylo zjištěno, že dřevěná konstrukce stropu a malby jsou ve velmi špatném stavu. Některé trámy a záklopová prkna zde byly použity druhotně a neodborně, což dokazuje také dendrochronologický průzkum. Dílo zkázy zde dokonal požár, který znehodnotil barokní malířskou úpravu provedenou vodorozpustnými barvami na křídovém podkladě. Z těchto důvodů nedoporučují restaurátoři odkrytí a restaurování tohoto stropu.¹³⁰

---

128 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 36, 1999. str. 8-10

129 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 97

130 Archiv NPÚ Josefov, sig. 4400. Restaurátorská zpráva z roku 2003. str. 2-3

V jižní místnosti byla situace odlišná. Dřevěná konstrukce stropu byla shledána kompletní, nebyly objeveny známky poškození požárem, pouze dřevokaznými houbami. Malba na křídovém podkladě se dochovala v poměrně velkém rozsahu.¹³¹ Rostlinné dekory v modrých, červených a okrových barvách s černými obrysovými linkami mají obdobný charakter jako malby v domě čp. 36. V roce 2003 se ujal restaurování tohoto stropu pan Jiří Laštovička. Dřevěné konstrukce i s malbami byly sejmuty, napenetrovány a uloženy v kostele sv. Bartoloměje v Chodovicích. Pod trámy na zdech byly nalezeny fragmenty nástěnné malby, které byly odborně stransferovány, osazeny na mobilní podložku a uloženy v ateliéru pana Laštovičky v Praze 6.¹³²

Vznik malířské výzdoby trémového stropu a fragmentů vlysu na stěnách byl datován do 1. poloviny 18. stol. Dendrochronologická analýza datovala mýcení dřeva použitého na stropní trámy v jižní místnosti do období po roce 1472, v severní místnosti do náměstí je použito dřevo mýcené po roce 1639 a pravděpodobně druhotně zde bylo použito dřevo mýcené v letech 1372 až 1373.¹³³ Chemicko-technologický průzkum použitých pigmentů nepomohl dataci malby příliš upřesnit, protože se jedná o pigmenty běžně používané od 16. do konce 18. stol.

---

131 Archiv NPÚ Josefov, sig. 4400. Restaurátorská zpráva z roku 2003. str. 3-4

132 Archiv NPÚ Josefov, sig. 3312. Restaurátorská zpráva z roku 2003

133 URL:<<http://www.dendrochronologie.cz/databaze?stext=Hradec+Kr%E1lo%E9&kde=1&search=Filtrovat>> [cit. 2009-04-30]

Dům čp. 46 v Tomanově ulici

Bývalý kanovnický dům, řadový jednopatrový objekt, stojí v části náměstí v lokalitě nazývané „za chrámem sv. Ducha“. Počátky formování domu můžeme dle dr. M. Ebela datovat již do první poloviny 13. století, čemuž nasvědčují dochované gotické architektonické prvky v některých částech domu, především ve sklepech.¹³⁴

Architektonický rozbor objektu z roku 1999 potvrzuje, že dům v dnešní rozloze vznikl spojením dvou domů již v době před požárem v roce 1536. Dispozice objektu je tedy v důsledku stavebního vývoje komplikovaná. Dala by se popsat jako příčný trojtrakt s předloženým útvarem zrušeného loubí v hlavním průčelí. Dle stavebně historického průzkumu byl tento dům zasažen během své existence několika požáry, pravděpodobně v letech 1339, 1407, 1416, 1484, 1509, 1536 a 1680.¹³⁵

Podobně jako u předchozích měšťanských domů se písemné prameny z období před třicetiletou válkou dochovaly značně torzálně. Nejstarším doloženým majitelem domu byla rodina Provázků. Nejstarší dochovaný trhový zápis z roku 1576 uvádí, že dědicové zemřelého Jana Provázky prodali dům Jakobovi Hušpekovi. Poměrně vysoká tržebná cena domu (1400 kop míšeňských grošů) poukazuje na fakt, že se v té době jednalo o luxusní objekt. Zápisy také uvádějí, že se jednalo o solventního kupce, profesí zřejmě soukeníka.¹³⁶

Po smrti Jakuba Hušpeky byla jeho manželka z finančních důvodů nucena dům v roce 1605 prodat. Kupcem byl Gerald Tychler, který jej v roce 1622 prodal Marianě Dobřeňské ze Žlunic za vysokou cenu 2000 kop míšeňských grošů.¹³⁷

Třicetiletá válka části města v blízkosti náměstí proměnila v ruiny a písemné prameny z této doby mizí. V roce 1640 připadl dům opět rodině Tychlerů. Berní rula z roku 1653 uvádí dům jako panský, šosovní a poznamenává, že v domě bydlí jeden hospodář. Roku 1675 byl dům prodán Ferdinandu Rašínovi z Rýsenburku, který jej prodal v roce 1685 Marii Dorotě Salzové rozené Dobřeňské ze Žlunic. Od této chvíle začíná zajímavá linie majitelek – žen urozeného původu. V roce 1706 prodala Marie Dorota dům své sestře Marii Františce z Černé. Roku 1712 koupila dům Anna Barbora Schmerovská rozená Cikánová z Černé, poté

---

134 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 111

135 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 46, 1999. str. 1, 34

136 Tamtéž, str. 2

137 Tamtéž, str. 3

Marie Františka Touboret de Machewille rozená Dewaková z Adlersberku, která jej v roce 1729 prodala své věřitelce, Johaně Trägerové provdané za rytíře Jana Petra z Vlkanova.¹³⁸

Roku 1748 koupil dům tehdejší hradecký biskup Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic z fundace, kterou založil v roce 1737 Jan Řečický z Holohlav pro potřeby založení kanoniátu. Proto je dům často nazýván „kanovnický dům prebendy Jana Řečického“. Od tohoto roku do čtyřicátých let 19. století mizí informace k dějinám domu a jsou známa pouze jména jednotlivých kanovníků.¹³⁹

Z roku 1842 pochází popis stavu domu od inženýra Pavlovského z Rosenfeldu, kde mimo jiné uvádí, že před vchodem je volné renesanční podloubí. O nástěnných ani nástropních malbách se nezmiňuje. Původní barokní patro (2. patro) se štítem získalo nižší polopatrovou formu pravděpodobně během 70. let 19. století, kdy byla odstraněna původní sedlová střecha a sníženo kládí atiky. Tomuto snižování budovy odpovídá také osekání horní části nástěnných maleb a druhotné použití trámů v jižní místnosti 2. patra. Podloubí bylo zrušeno v roce 1882 v rámci novorenesančních úprav průčelí. Další osudový zásah dostala fasáda při rekonstrukci v roce 1990, kdy byla fasáda otlučena až na cihlu.¹⁴⁰

V roce 1916 bylo shledáno, že budova potřebuje generální opravu. Z provedených prací nemáme žádné konkrétní zprávy. Další, především údržbové práce, proběhly v roce 1935 pod vedením ing. Roberta Schmidta. V sedmdesátých letech byla budova stále v majetku kapituly a sídlilo zde loutkové divadlo Drak. V roce 1990 byl konstatován havarijní stav stropních konstrukcí v 1. patře.

V průběhu od 80. let 19. a v průběhu 20. století byl dům několikrát nevhodně rekonstruován a došlo ke znehodnocení mnoha hodnotných architektonických prvků. Nejvíce utrpělo loubí a s ním související renesanční prostor v pravé části předního traktu přízemí, který byl necitlivě přepažen příčkou.

V současné době je vlastníkem objektu firma Omnitra, a. s. Během rekonstrukčních prací v letech 2000 až 2003 byly odstraněny podhledy stropů a byly nalezeny nástěnné malby a malované trámové stropy se záklopy. Na restaurování všech nalezených maleb pracovali v letech 2003-2006 ak. mal. Pavel Kříž a ak. mal. Roman Ševčík.

---

138 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 46, 1999. str. 4-6

139 Tamtéž, str. 6-7

140 Tamtéž, str. 8-19

Renesanční (?) nástěnné malby

V pravé části předního traktu v přízemí se nachází jedna nejhodnotnější částí budovy, síň s renesanční valenou klenbou s nestyčnými trojbokými výsečemi. Na hranách výsečí jsou hřebínky, které ve vrcholu vytváří přetínavý motiv, pozdně gotický prvek. Časově lze tedy klenbu zařadit do období rané renesance v českých zemích (do zaalpských zemí se renesance rozšířila z Itálie počátkem 16. století).

Klenby tohoto a souvisejícího prostoru bývalého loubí byly v minulosti zakryty rovnými podhledy a síň byla přepažena zděnou příčkou. Po odstranění podhledů byly v renesanční síni nalezeny dekorativní nástropní malby vytvořené technikou secco na vápenném nátěru. Rozety v okrových tónech jsou doplněny fragmenty textu. Během restaurátorských prací v roce 2003 byl proveden jejich odkryv, zpevnění a scelující retuš.¹⁴¹

Malby pravděpodobně pokračovaly také na stěnách, kde se však nedochovaly. Renesanční malovaná výzdoba byla původně pravděpodobně také na klenbách bývalého loubí. Zde však byly již při novorenesančních úpravách v roce 1882 odstraněny historické omítky a byla vytvořena nová dekorativní malba klišovými barvami.¹⁴²

Raně barokní malby na dřevěných trámových záklopových střepech

Ve 2. patře domu byly před poslední rekonstrukcí nalezeny a v roce 2003 restaurovány dva pohledové dřevěné trámové stropy se záklopem s okosenými lištami a malovanou dekorativní úpravou. Dřevo konstrukce bylo ve velmi špatném stavu, bylo poškozeno zatýkáním dešťové vody a dřevokaznou houbou. Konstrukce zde byla použita pravděpodobně druhotně, čemuž nasvědčovalo stranové otočení některých trámů o 90° a absence krycích příček a většiny záklopových prken. K tomu došlo pravděpodobně během snižování horního patra budovy v 70. letech 19. století. Na trámu se zelenohnědým dekorem bylo nalezeno datum 1685 a erb s iniciály D. T. D. M. Mohlo by se jednat o erb rodu Dobřenských, tehdejších majitelů a iniciátorů vzniku stropu.

Malba napodobující pravděpodobně mramor (v místnosti s okny do náměstí okrovohnědý, ve druhé hnědozelený) byla vytvořena technikou tempery na křídovém podkladě. Datum 1685 ukazuje na raně barokní sloh.

---

141 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2003

142 Tamtéž

Během restaurátorských prací, které prováděl ak. mal. Roman Ševčík, byly všechny trámy sneseny do ateliéru, vyčištěny a zpevněny. Při opětovném sestavení byly doplněny chybějící a již nepoužitelné části konstrukce. Plocha celého stropu byla vyretušována a chybějící plochy doplněny rekonstrukcí.¹⁴³

Stěny místnosti s okrovohnědě pojednaným stropem jsou pokryty dekorativní nástěnnou malbou, která však s malbou na trámovém stropě pravděpodobně časově nesouvisí.

Klasicistní nástěnné malby

Restaurátorský průzkum z roku 2001 prokázal klasicistní nástěnnou malířskou výzdobu (datovaná do let 1760-1780) ve čtyřech hlavních místnostech 2. patra.¹⁴⁴ V současné době jsou prezentovány malby ve dvou místnostech (Obr. příloha IV/14-15). V jedné s okrovohnědě pojednaným pohledovým trámovým záklopovým stropem a okny do náměstí, druhé v zadním traktu s okny do dvora.

V obou místnostech bylo před restaurováním viditelné poničení (otlučení) horní části maleb, ke kterému došlo pravděpodobně během stavebních úprav budovy v 70. letech 19. století nebo již dříve na konci 18. století při zakrývání dřevěných trámových stropů omítanými podhledy. Omítané podhledy byly pravděpodobně provedeny na základě doporučení o nespálnosti dřevěných konstrukcí.¹⁴⁵ Povrch maleb byl také silně poničen *pekováním*¹⁴⁶.

Malby v místnosti s okny směrem do dvora znázorňují iluzivní architekturu – plochy mramoru v šedém tónu, rámy s rostlinným dekorem vyplněné plošně mramorem v zeleném tónu, nade dveřmi štuky a medailonky. Místnost s oknem do náměstí (s malovaným záklopovým stropem) zdobí iluzivní tapety s pruhy a rostlinný dekorem, ve spodní části stěn iluzivní sokl šedé barvy s barevnými výplněmi.

Zajímavé je, že se jedná o malby vyšší umělecké hodnoty, srovnatelné s výzdobami honosnějších sídel, v měšťanských domech spíše neobvyklé. Ve druhé polovině 18. století pobýval v tomto domě grafik a rytec Ioannes Venuto. Je tedy možné, že mají malby s jeho

---

143 Archiv NPÚ Josefov, sig. 3655. Restaurátorská zpráva z roku 2003

144 Tamtéž

145 Viz poznámka č. 58

146 Pekování – bodové otlučky na starším omítkovém podkladě, které podporují lepší přilnutí nově nahazované omítky.

pobytem nějakou souvislost. Mohl se na jejich vzniku podílet sám nebo si mohl na pozvat nějakého renomovaného dekorativního malíře.¹⁴⁷

19. století

Na stlačených barokních klenbách se styčnými i nestyčnými lunetami v zadním traktu přízemí objektu byla objevena a v roce 2004 restaurována dekorativní nástěnná malba lineárního charakteru, která vznikla pravděpodobně v rámci novorenesančních úprav v roce 1882. Jedná se o malbu provedenou technikou secco hlinkovými barvami pojenými klišem. Na světle modrém podkladě jsou vytaženy okrové a červené linky lemující hrany výsečí. Ve vrcholu každé výseče je rovnoramenný křížek, ve vrcholu klenby je několik rozet se stylizovaným rostlinným dekorem.¹⁴⁸

Další nástěnné malby podobného lineárního charakteru najdeme na stlačených křížových klenbách prostor dnešního obchodu v přízemí, původního renesančního loubí. Také tyto malby vznikly pravděpodobně v roce 1882 v rámci novorenesančních úprav průčelí, kdy bylo loubí zastavěno a byly v něm odstraněny historické omítky. Hranice loubí je zde dodnes dobře patrná, podporuje ji také malířská výzdoba, která je odlišná v předním traktu místnosti obchodu odděleném pasem. V přední části obchodu je malba čistě lineární soustředěná na hřebíncích klenby, v zadní části jsou linie doplněny rostlinným šablonovým dekorem a ornamentálními rozetami ve středech klenebních výsečí (Obr. příloha IV/12).

Velmi zjednodušenou obdobou výzdoby jsou pojednány také klenby chodby a schodiště do druhého patra. Zde se jedná o malované lineární rámování architektonických prvků klenby (Obr. příloha IV/13).

Malby v těchto prostorách restauroval v letech 2004 - 2006 restaurátor ak. mal. Pavel Kříž.

---

147 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorský průzkum čp. 46 z roku 2003

148 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2004

Kaple Sv. Klimenta

Kaple sv. Klimenta je některými kronikáři pokládána za jeden z nejstarších kostelů nejen v Hradci Králové, ale i v Čechách. Také patrocinium¹⁴⁹ poukazuje na raný středověk, ale objevuje se také ve 14. století v době lucemburské, kdy zažívá cyrilometodějská úcta svoji renesanci. Hradecký kronikář P. F. Švenda našel v kronice Johanese Marignoli pověst o založení kaple sv. Klimenta na hradě jménem Gradic. Podle této pověsti nechal kapli postavit kníže Bořivoj, když se vracel se svou manželkou sv. Ludmilou z Moravy, kde byli oba pokřtěni sv. Metodějem. Také Neplachova kronika Opatovického kláštera uvádí, že jediným známým kostelem v Hradci Králové v roce 1134 je právě kostel sv. Klimenta. Hmotné doklady z doby románské nebo předrománské se však podle nejnovějších archeologických průzkumů nedochovaly.¹⁵⁰

Při velkém požáru Hradce v roce 1339 pravděpodobně vyhořel spolu s farou a kostelem Sv. Ducha také kostel sv. Klimenta. K roku 1386 je uvedeno, že kostel sv. Klimenta „zkažený od ohně“ opraven nebyl, ale v jeho blízkosti je klášter Dominikánů, které do Hradce uvedla královna Eliška Rejčka.¹⁵¹ Před polovinou 14. století byl dle výsledků dosavadního pátrání (nejnovější archeologický průzkum M. Richtera a V. Vokolka z roku 1995) kostel sv. Klimenta znovu vystavěn z cihel v gotickém slohu. Dokladem je zbytek obvodové cihlové zdi s opěrným pilířem na jihovýchodě a obvodová zeď na severozápadě tvořící součást dnešní Bílé věže. Klášter Dominikánů, který stál na místě dnešní radnice, byl vypálen za husitských válek. Tehdy byl patrně poškozen i kostel sv. Klimenta, kde se do té doby sloužily mše pro české obyvatelstvo.¹⁵²

Během 16. století se v kapli sv. Klimenta bohoslužby pravděpodobně nekonaly a kaple sloužila jako skladiště soli. V roce 1574 byl jihozápadní roh kaple zbořen a ke kapli byla přistavěna Bílá věž. Vchod do kaple byl a do dnešního dne je přízemím Bílé věže.

---

149 Sv. Kliment byl třetím papežem v pořadí nástupců sv. Petra, vykonával svůj úřad v letech 92-101. Za císaře Trajána byl poslán na Chersónes (Krym) na práci v mramorových lomech, kde nepřestal hlásat křesťanství a byl tak podle legendy odsouzen ke smrti. S kotvou upevněnou na krku byl vhozen do moře. Jeho tělo poté našli a pohřbili křesťané. Podle jiné legendy se moře rozestoupilo a objevil se chrám, ve kterém bylo nalezeno Klimentovo tělo. Konstantin a Metoděj přenesli poté jeho ostatky z Krymu do Říma a na Velkou Moravu.

150 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 160

151 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_kliment/historie_kliment.htm> [cit. 2009-04-25]

152 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 160

Bohoslužby byly obnoveny až v roce 1681 na popud kanovníka Bernarda Sartoriuse, který nechal kapli opravit.¹⁵³

V době morové epidemie v roce 1713 stoupla úcta ke sv. Klimentovy poté, co ho tehdejší biskup Adam hrabě Vratislav z Mitrovic zvolil patronem proti moru. Poslední mše svatá se v gotické stavbě sloužila 9. dubna 1714, hned poté se začala bořit, aby mohla být na objednávku Adama hraběte Vratislava z Mitrovic vystavěna kaple nová, barokní podle návrhu G. Santiniho. První mše v nové kapli se sloužila 23. listopadu 1717.¹⁵⁴

První známé opravy barokní kaple proběhly v letech 1804 a 1854. V archivu můžeme doslova číst: „*Léta páně 1854 byl tento chrám Svatoklimentský nově vydlážděn, vybílen, opraven, plechem nově pokryt, též nově tyára pozlacena a s památným písmem a mnohými podpisy na památku na vrch postavena.*“¹⁵⁵

K roku 1928 je doložena oprava kaple, při níž byly restaurovány závěsné obrazy křížové cesty (restauroval pravděpodobně p. Řezníček – malíř samouk),¹⁵⁶ byla provedena výmalba kaple a nové zasklení oken. Další oprava kaple proběhla po větrné vichřici v roce 1929. V sedmdesátých letech 20. století se stavební stav kaple postupně zhoršoval v důsledku statických poruch. Nepodařilo se však zahájit rekonstrukci a kaple musela být v roce 1979 na dlouhou dobu pro liturgické účely uzavřena. V roce 1983 se podařilo budovu staticky zabezpečit a byla zde umístěna expozice zvonařství a kovářství Krajského muzea východní Čech v Hradci Králové. Teprve v roce 1991, kdy byla budova převedena zpět do vlastnictví Římskokatolické církve, otevřela se znovu otázka generální opravy kaple. Od roku 1995 začala oprava pod vedením ing. arch. J. Krejčíka, která zahrnovala řešení statických poruch, opravu střechy a restaurování interiéru včetně mobiliáře. V roce 1996 byla ke kapli na východní straně přistavěna nová sakristie.¹⁵⁷

V tomto období, v roce 1996 provedl ak. mal. J. Čoban restaurátorský průzkum omítkových vrstev v interiéru, při kterém bylo nalezeno a po transferu znovu osazeno na původní místo na pilastrech 12 malovaných barokních konsekračních křížů.¹⁵⁸

---

153 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 163

154 Tamtéž

155 URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_kliment/historie_kliment.htm> [cit. 2009-04-25]

156 TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928. str. 73

157 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 168

158 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 1996

V roce 1998 byly práce na kapli dokončeny a 22. srpna zde celebroid arcibiskup Karel Otčenášek první mši, při které kapli nově vysvětil.

Barokní nástěnná malba – 12 konsekračních křížů

Původní nástěnná malba, fragmenty 12 konsekračních křížů, byla nalezena během generální opravy kaple v roce 1996. Během průzkumů barevných a omítkových vrstev je objevil ak. mal. Josef Čoban pod vrstvami barevných nátěrů a fragmentů novějších malovaných konsekračních křížů. Původní barokní kříže rámované zeleným listovým věncem byly odkryty v nejjachovalejší podobě (jeden celý a jeden z velké části zachovalý) pod kůrem. Patří pravděpodobně k původní barokní výzdobě stěn interiérů, souvisí s první (nejstarší) nalezenou barevnou vrstvou, která byla kromě konsekračních křížů monochromní.¹⁵⁹ Vznik barokních konsekračních křížů tak můžeme hypoteticky datovat do období kolem roku 1717, kdy byla barokní kaple dostavěna.

Nebyl proveden chemicko technologický průzkum, který by určil, zda se jedná o malbu do vlhké omítky (fresku) nebo na omítku již zatvrdlou (secco), neznáme ani pojivo pigmentů. Lze však vzhledem k viditelnému charakteru a době vzniku malby předpokládat, že se jedná o techniku secco. Špatný stav podkladových omítkových vrstev si však vyžádal její *transfer*¹⁶⁰, znovuosazení na novou omítku a následné restaurování. Méně zachovalé kříže bylo nutné zrekonstruovat¹⁶¹.

Okolní plocha byla vymalována ve studeném béžovém tónu, který by průzkumem určen jako původní barevnost související s malbami konsekračních křížů.¹⁶²

---

159 Ivo Kořán v článku *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. Umění XIX/1971. Popisuje interiér kaple sv. Klimenta jako velmi střízlivý, o výzdobě se nezmiňuje.

160 Transfer malby je přenesení malby z původní podložky na podložku jinou. Provádí se v případě závažného poškození původní podložky.

161 Fotografie v knize: HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 164

162 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 1996

Dům čp. 61 v ulici Rokitanského

Dům, který při pohledu z Velkého náměstí stojí za chrámem sv. Ducha, se dříve nazýval Svatodušní. Jeho dnešní podoba je zásluhou dnešního majitele, Univerzity Hradec Králové, který dům nechal v roce 2004 zrekonstruovat pro potřeby svého rektorátu.

Archeologický průzkum v zadním traktu budovy odkryl pozůstatky nejstaršího hradištního osídlení návrší (zbytky lužické keramiky, zbytky valu, středověká studna). Původně zde pravděpodobně stával středověký dům s hospodářstvím.

Ve 13. století byla vyměřena téměř 11 m široká a 50 m hluboká stavební parcela, která je nejširší v ulici. Nejstarší, pravděpodobně gotickou, dochovanou částí domu je sklep pod průčelím směrem do ulice. Osudy domu v následujících několika staletích je těžké vystopovat, písemné prameny informují o dějinách domu až od roku 1771.¹⁶³

Jisté je, že významnější přestavbou prošel dům až v pozdně barokním období konce 18. století. V roce 1852 zakoupilo dům město a v letech 1854 – 1858 objekt přebudovalo podle plánů mistra Františka Dobrkovského v klasicistním duchu pro potřeby dívčí školy v péči kongregace školských sester de Notre Dame.¹⁶⁴ Koncem 19. století se škola přestěhovala a využití budovy v Rokitanského ulici se změnilo na chudobinec a ubytovnu pro městské strážníky. Od roku 1909 zde byl umístěn ústav pro výchovu problémových chlapců, později Dětský diagnostický ústav a Dětský domov. Stavební úpravy, které zde probíhaly v 60. a 70. letech 20. století, budově srchitektonicky příliš neprospěly. Od 90. let 20. století byl dům bez využití až do roku 2001, kdy jej darem od města získala Univerzita Hradec Králové, která se zasloužila o jeho rekonstrukci v roce 2004 a zřídila zde svůj rektorát.

Z barokního období domu se nedochovalo prakticky nic. Zajímavé a hodnotné jsou rokokové štukové prvky z roku 1857 v interiérech dvou sálů v přízemí. Jejich autorem byla známá štukatérská dílna Phillippa a Johanna Pellegriniových z Prahy.¹⁶⁵

Při rekonstrukčních pracích roku 2004 bylo náhodně objeveno další hodnotné dílo, nástěnná malba na klášterní klenbě s obdélným zrcadlem v místnosti č. 120 v zadním traktu

---

163 Archiv NPÚ Josefov, Stavebně historický průzkum z roku 2003

164 Jedná se vlastně o jednu z nejstarších světských školních novostaveb. Srovnání najdeme především v Praze, kde vzniklo v 1. pol. 19. století několik architektonicky zajímavých škol na Novém Městě (Biskupská 12, arch. Václav Duda; Vodičkova 22, arch. Ignác Ullmann). V 50. letech pak vznikla dívčí škola v péči Sester de Notre Dame v ulici Ječná 27.

165 Archiv NPÚ Josefov, Stavebně historický průzkum z roku 2003

přízemí budovy. Pro nedostatek financí byla odkryta pouze nhrubo, zakonzervována a zakryta. K jejímu restaurování došlo v roce 2006.

Nástěnné malby v Beuronském stylu

Nástěnná malba v místnosti č. 120 byla restaurátory datována do období 1895 až 1914 a připsána tzv. Beuronské umělecké škole¹⁶⁶, jejíž název je odvozen z benediktinského kláštera v Beuronu v Badensku-Württembersku. V době Bismarckova kulturního boje byli z tohoto kláštera benediktini vyhnáni a od roku 1880 žili v Praze v klášteře na Slovanech (Emauzy).

Zakladatel beuronské umělecké školy byl Peter Desiderius Lenz z Hohenzollernu (1832-1928)¹⁶⁷, který v kostele sv. Gabriela pracoval s početným týmem benediktinských umělců (Jan Verkade, Carl Gresnicht, Paul Krebs a další). Lenz vypracoval filozofii a kánon nového uměleckého směru, který byl založen na prvcích umění staroegyptského, řeckého, římského, byzantského a raného křesťanství, obrazy a výjevy měly často hieratické uspořádání. Lenz svými univerzálními uměleckými schopnostmi (byl architekt, malíř, sochař i teoretik) splňoval také požadavky kongregace, která si vytkla mimo jiné za cíl provádět výstavby nebo přestavby klášterů včetně výzdoby vlastními silami.

Beuronské umění je prochnuto duchem reformního benediktýnského hnutí, které stavělo na symbolice, liturgii a mysteriu, oblíbený byl gregoriánský chorál. Umělecký duch tohoto prostředí ovlivnil hraběnku Gabrielu Sweerts-Sporckovou, která darovala na výstavbu nového kláštera pro sestry-benediktinky a kostela sv. Gabriela v Praze na Smíchově jeden milion korun. Se stavbou započali beuronští benediktini roku 1888.¹⁶⁸ Po vzniku Československé republiky odešly sestry benediktinky do rakouském Bertholdsteinu, klášter na Smíchově byl prodán a dnes patří České poště. Také další objekty, na jejichž stavbě nebo výzdobě se podíleli členové beuronské školy dnes již neslouží církevním účelům (kaple v Teplicích je součástí gymnázia, bývalá soukromá biskupská kaple na zámku v Chrasti je součástí sídla Městského úřadu a Městského muzea, kostel sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové slouží jako hudební síň, dům v Rokitanského ulici jako rektorát). Pouze Růžencový

---

166 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2005

167 ČIŽINSKÁ, Helena. *Beuronská umělecká škola v opatství Svatého Gabriela v Praze*. Praha, 1999. str. 12

168 URL: <<http://www.beuron.cz/>> [cit. 2009-04-15]

kostel v Českých Budějovicích dodnes slouží původnímu účelu, kongregaci bratří Nejsvětější svátosti (Petrinů).¹⁶⁹

Malba místnosti č. 120 v domě v ulici Rokitanského v Hradci Králové vznikla pravděpodobně pro potřeby sester de Notre Dame jako místnost pro modlitby a meditace. Tomu nasvědčují verše z liturgických textů z Bible a evangelií v šesti iluzivních lunetových polích na fabionech (Obr. příloha IV/18). Nápisy obsahují pro beuronskou školu typický tvar písmena E („ε“).

Ve čtyřech kápích klenebních výsečí se segmentovým ukončením lemovaných štukovým perlovcem jsou v kulatých malovaných medailonech fragmenty poprsí andělů. Stropní vpadlé obdélné zrcadlo je vyplněno kobaltově modrým podkladem pro rozetu s motivem kříže a beránkem ve středu. Okolní plocha klášterní klenby je vyplněna geometrickými tvary a stylizovanými rostlinnými dekory, největší plochu zaujímají zlacené rozetky a hvězdičky na světležlutém podkladě provedené technikou šablony (Obr. příloha IV/16-17).

Malba byla provedena vodorozpustnými temperovými a *hlinkovými*¹⁷⁰ barvami na vápenné intonako. Mezi intonakem a první barevnou vrstvou je patrné rozhraní, které potvrzuje, že se jedná o techniku *secco*.¹⁷¹ Chemicko-technologický průzkum prokázal také přítomnost syntetického ultramarínu, který se v malířství běžně používal až od poloviny 19. století. V případě zlacení se nejedná o techniku zlacení plátkovým zlatem, nýbrž o nátěr zlatými pigmenty.¹⁷²

Při odkryvu v roce 2004 byly nalezeny fragmenty ještě jedné starší malířské etapy zachycující figury svatých. Podle výsledků chemicko-technologického průzkumu nejsou tyto dvě etapy od sebe příliš časově vzdálené. Vzhledem ke značné fragmentálnosti starší barevné vrstvy bylo přistoupeno k jejímu zakonzervování a zaslepení.¹⁷³ Mohlo by se také jednat o výzdobu kaple, kterou zmiňuje roku 1870 hradecký historik J. J. Solař: „*Pomocí sebraných příspěvků byla roku 1859 zřízena domácí kaple, kterouž dne 30. července t. r. j. excell. pan*

---

169 URL:<<http://www.dekanstvicb.cz/Kostely/Reholni-kostely-ve-farnosti/Kostel-Panny-Marie-Ruzencove>> [cit. 2009-04-15]

170 Hlínka je v podstatě vodnatý křemičitan hlinitý. Vzniká rozpadem různých nerostů, proto je její složení různé. Vysoké procento hlínky obsahují přírodní pigmenty, především okry, sieny a země zelené. Jejich vlastností je značná hygroskopicitá, jsou proto citlivé na vlhkost (míra rozpustnosti závisí na pojidle), v suchém prostředí jsou poměrně stálé. Barevnými hlínkami se maluje od dob předhistorických až dodnes.

171 Při technice *secco* se na rozdíl od fresky maluje na zatvrdlou vápennou omítku pigmenty s vodorozpustným pojivem.

172 Archiv autora, Průzkum barevnosti z roku 2006

173 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2006

*biskup slavně posvětil, načež i první mši svatou v ni téhož dne sloužil. Kaple tato jest zdobena obrazy na obmítce od zdejšího malíře Jana Ludvíka Klemence (zemř. 12. srpna 1866). Bohatě okrášlený oltář její má pěkný obraz Panny Marie s Ježíškem.*¹⁷⁴ O osudech této kaple však doposud nebyly nalezeny žádné pozdější zmínky, nelze ji ani s jistotou lokalizovat.

Při restaurování mladší malby v roce 2006 byly provedeny retuše a rekonstrukce pouze v případech, kdy byly fragmenty dostatečně dochované a podoba rekonstrukce byla nezpochybnitelná. Texty v lunetách, latinské citáty z Bible a Evangelia byly doplněny po konzultacích s prelátem mons. Sochou.

V patě klenby je malba ukončena římsou s půlkulatým profilem a dekorativním malířským zdobením. Podle dochovaných fragmentů v okenních špaletách pravděpodobně malba původně pokračovala i pod touto římsou, ale v těchto partiích ji nebylo možné obnovit, protože při rekonstrukcích v roce 2004 byla stavební firmou odstraněna stará omítka včetně maleb až na cihlu.

Na našem území je památek v tomto stylu poměrně málo, pouze Hradec Králové se může chlubit hned dvěma takto vyzdobenými objekty. Kromě místnosti č. 120 v budově rektorátu jsou vyzdobeny malbami v beuronském stylu také prostory bývalého kostela sv. Jana Nepomuckého.

---

174 Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum z roku 2003

Bývalý kostel Jana Nepomuckého (dnes hudební síň)

Seminární kostel Sv. Jana Nepomuckého byl vystavěn v 18. století na místě středověkého hradu. Jeho stavba probíhala v letech 1710 – 1721 za biskupů Tobiáše Beckera a hraběte Josefa Vratislava. Jako pravděpodobného stavitele označují někteří odborníci architekta Vojtěcha Schneidera.¹⁷⁵

Centrálně řešený kostel s oltářem obráceným k severu má nad středním polem eliptickou kopuli nad pandantivy (kopule 10,9 m dlouhá, 9,6 m široká). Na čtyřech stranách jsou výklenky lemované toskánskými pilastry překlenuté pasy. Na jižní a severní straně jsou menší pole (hluboká pouze 3,45 m) klenutá valenou klenbou s lunetami.¹⁷⁶

V současné době je kostel v majetku města a slouží civilním účelům, je využíván jako městská hudební síň.

Nástěnné malby v beuronském stylu

Jedná se o druhou a svojí rozlohou významnější malbu, kterou v Hradci Králové realizovali umělci tzv. Beuronské školy – benediktýni z Emauzského kláštera. Tato malba je datována do roku 1887.¹⁷⁷ Je tedy pravděpodobné, že také beuronská malba v domě čp. 62 v ulici Rokitanského vznikla v tomto období, tedy o pár let dříve, než byla datována v roce 2004 (restaurátoři ji datovali do let 1895-1914).

Iniciátorem jejího vzniku bylo tehdejší biskupství královéhradecké s tehdejším biskupem Josefem Janem Haisem. Zadání výzdoby kostela umělcům beuronské školy bylo zvoleno pravděpodobně dle tehdejších trendů společenského vývoje církve.¹⁷⁸

---

175 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 181

176 CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu královéhradeckém*. Praha, 1904. str. 74

177 HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994. str. 55

178 Církev se musela vyrovnávat s rozpadem tradičních společenských struktur a se střetem s liberálními a modernistickými tendencemi. Musela vyvinout snahy o udržení tradičních duchovních hodnot pomocí přizpůsobení aktuálním požadavkům společnosti. K tomu bylo vizuální umění vhodným prostředníkem. Pro církevní myšlení té doby je charakteristický odmítavý postoj k liberalismu, víře v neomezený pokrok a také proti některým moderním tendencím ve výtvarném umění. V roce 1875 byla v Praze otevřena Křesťanská akademie, která si vytkla za cíl obnovu, ochranu a povznesení církevního umění v Českých zemích. Také na Akademii výtvarných umění vznikl ateliér změřený na náboženskou a historickou malbu (vedl František Sequens). Za „církevní styl“ byl v té době považován téměř výlučně styl novogotický nebo novorománský, v malířství také tvorba nazarénů. Těmto požadavkům vyhovoval styl beuronské školy.

Také zde se prolínají figurální a dekorativní rostlinné i geometrické motivy s velkým podílem zlacení. Centrálním motivem v oválu kopule je beránek ve středu, kolem kterého jsou soustředěny figury čtyř evangelistů, u okraje oválu osm andělů hrajících na harfy, lem oválu tvoří latinský nápis s využitím pro beuronskou školu tvaru písmena typického E (E).

Na pandantivech jsou zobrazeny figury čtyř církevních otců. Na svislých stěnách (západní a východní) umělci namalovali dva biblické výjevy: Korunování Panny Marie a Smrt svatého Josefa. Členění obrazů na stěně je geometrické, jednotlivá pole jsou oddělena úzkými pásy s geometrickým řetězovým motivem. Po stranách hlavních obdélných obrazů jsou menší obdélná pole s vyobrazením postav *českých zemských patronů*¹⁷⁹. Po stranách obrazu Korunování Panny Marie jsou vyobrazeni sv. Wolfgang, sv. Bonifác, sv. Cyril a Metoděj. Po stranách obrazu Smrt svatého Josefa je vyobrazen sv. Vojtěch, sv. Ivan, sv. Václav a sv. Prokop. Nad oběma obrazy je dekorativní pás – bordura – tvořený horizontálním ornamentem z proplétaných medailonů vyplněných popsími andělů.

Výjimkou mezi zde zobrazenými českými zemskými patrony je postava sv. Bonifáce. Zde se nejedná o českého patrona, ale o apoštola Německa. Tento anglický křesťanský mučedník a benediktinský učenec založil několik škol a klášterů v Německu a stal se arcibiskupem v Mohuči roku 744.¹⁸⁰ Je zobrazován zejména v německém umění, jedná se tedy o postavu blízkou beuronskému prostředí.

Okolní plochy figurálních obrazů vyplňují dekorativní geometrické a rostlinné vzory. Nápadný je vysoký podíl zlacení a jasná barevnost, což odkazuje na inspiraci byzantským a egyptským uměním (Obr. příloha V/1-5).

Podobného rozsahu najdeme beuronské malby v bývalé soukromé biskupské kapli na zámku v Chrastí¹⁸¹, které pocházejí z roku 1891.¹⁸² Je tedy zřejmé, že královéhradečtí

Vývojem náboženského výtvarného umění v 19. a na počátku 20. století se zabývá kniha: kolektiv autorů – Muzeum umění Olomouc a Západočeská galerie v Plzni. *Neklidem k Bohu*. Praha, 2006. str. 63-67.

179 Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění Jamese Halla o českých zemských patronech: „*Ochránci země, diecéze a metropolitního chrámu sv. Víta. Sbor světců rozrůstající se od 10. století. Nejstarší: sv. Vít, od 11. stol. sv. Václav a sv. Vojtěch. Od 13. stol. : Pět svatých bratří (italští a polští mniši-mučedníci: Izák, Benedikt, Jan, Matouš, Kristýn), sv. Ludmila, sv. Prokop. Od 14. stol. : sv. Zikmund. Od 17. stol. : sv. Ivan, bl. Hroznata, sv. Jan Nepomucký, Cyril a Metoděj, bl. Mlada, bl. Vojslava, bl. Zdislava z Lemberka, bl. Anežka Česká, sv. Norbert, sv. Josef. Volně přiřazováni také Kliment, Wolfgang, Kosmas a Damián.*“ str. 100

180 HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 1991. str. 83

181 V roce 1654 bylo oficiálně zřízeno královéhradecké biskupství. Biskupem byl jmenován kardinál Harrach, byl však problém s hmotným zaopatřením biskupství v Hradci Králové (spory s městskou samosprávou), proto biskupové až do roku 1665 sídlili na svých panstvích, nejčastěji na zámku panství v Chrastí. Po roce 1945 přešlo zámecké sídlo do majetku státu. Zrekonstruovaná budova zámku je v současnosti sídlem Městského úřadu a Městského muzea v Chrastí.

182 HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994. str. 19

biskupové Josef Jan Hais (biskupem 1875-1892) a Edvard Jan Brynych (biskupem 1893 až 1902) měli tento výtvarný styl v oblibě.

Malby byly vytvořeny pravděpodobně technikou secco. Techniku by pomohl upřesnit chemicko-technologický průzkum, který by měl být součástí restaurátorské dokumentace, která není v době vzniku této práce dostupná.

Jaký ohlas vyvolávaly ve své době beuronské nástěnné malby můžeme posoudit dle komentáře, který zveřejnil v roce 1904 Antonín Cechner ve svém díle *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*. K výzdobě kostela Jana Nepomuckého se vyjadřuje takto: „*Výprava i výmalba kostela jest nová, pořizená v románském slohu Benediktiny z Emausskeho kláštera v Praze. O sobě pěkná, v barokní tento kostel jest však nepřislušná.*“¹⁸³

---

183 CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*. Praha, 1904. str. 74

Dům čp. 90 v ulici Na Hradě

Dům čp. 90 se nachází v západní části území bývalého hradu, který byl z většiny zničen během husitských válek.¹⁸⁴

V letech 1593 – 1606 byly v západní části hradu (nazýváno „starý hrad“) zřízeny budovy solnice a erárního skladu, jejichž západní obvodová zeď byla shodná se západní obvodovou zdí hradu. Při stavbě byly použity cihly ze zanikajících hradních objektů.¹⁸⁵

Počátkem 18. století byly k solnici ze severní části přistavěny obytné prostory. Mírně lichoběžníkový půdorys této části nasvědčuje tomu, že stavba reagovala na starší situaci. Má dvoutraktovou dispozici, trojdílné dělení se síní a světnicí ve východním traktu a kuchyní, komorami a schodištěm v západním traktu. Blok schodiště je neorganicky přisazen k severnímu štítu solnice. Z roku 1716 pochází plánec ke „starému hradu“, kde jsou námi sledované prostory označeny jako „*budovka náležící k solnici o délce i šířce 20 loktů*“.¹⁸⁶

Z roku 1774 pochází plánec zaměřený pro přípravu budování vojenské pevnostní nemocnice, kde jsou tehdejší námi sledované prostory označeny jako „byt solního úředníka“. Při stavbě bastionové pevnosti nakonec nebyl areál hradu využit.¹⁸⁷

V roce 1829 byl zrušen solní monopol státu a kolem roku 1830 proběhly v budově hradecké solnice stavební úpravy v jednoduchých formách „fortifikačního klasicismu“. V severní části budovy byly zachovány starší konstrukce včetně krovu pro potřeby kanceláří úřadu okresní kamerální důchodkové správy, od roku 1837 kanceláře berního úřadu.¹⁸⁸

V roce 1911 byl dům čp. 90 v majetku Náboženské matice v Praze.¹⁸⁹

Od roku 1956 byl dům v majetku státu a sídlila zde zvláštní škola. Od roku 2000 má budovu v užívání Církevní základní škola zřízená Biskupstvím královéhradeckým. V roce 2009 proběhla adaptace části druhého nadzemního podlaží budovy.

---

184 Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum z roku 2002. Objekty základní církevní školy čp. 90 a 230

185 Tamtéž, str. 40

186 Tamtéž, str. 41

187 Tamtéž, str. 14

188 Tamtéž, str. 14

189 Tamtéž, str. 18

Nálezy nástěnných maleb s dekorativními motivy¹⁹⁰

Během adaptačních stavebních prací v roce 2009 byly při restaurátorském průzkumu ve třech místnostech severní části 1. patra nalezeny fragmenty několika samostatných vrstev dekorativních nástěnných maleb. Vznik jednotlivých vrstev maleb se pravděpodobně časově kryje se stavebními zásahy prováděnými v budově od jejího vzniku po počátek 20. století.

Nejhodnotnější dekorativní nástěnná malba byla nalezena na první nejstarší omítkové vrstvě, která vznikla pravděpodobně krátce po výstavbě této části budovy v první polovině 18. stol. Jedná se o dekorativní malbu štětcového charakteru provedenou technikou secco na bílém vápenném nátěru, který je nanesen na hrubší, neuhlazené omítce. Provedené sondy prokázaly její přítomnost na všech stěnách místnosti používané dnes jako herna a místnosti používané jako ložnice MŠ. V místnosti dnešní herny tvoří malba pravděpodobně rámování s rostlinným dekorem ve střední části stěn, v dolní části byl zachycen sokl. V místnosti dnešní ložnice byl použit pravděpodobně motiv iluzivního tapetování (svislé pruhy s rostlinným dekorem), také zde byl v dolní části zaznamenán iluzivní sokl. Malba v obou místnostech se však dochovala pouze do výšky cca 230 cm od země a celý její povrch byl před nanesením následné vrstvy hustě pekován. Motiv těchto maleb i jejich druhotné poškození nápadně připomíná klasicistní malby v domě čp. 46 na Velkém náměstí. Horní část byla pravděpodobně poškozena při dalších svavební úpravě v první polovině 19. století (1830 zrušení solnice), která byla provedena ve stylu „fortifikačního klasicismu“.

Z tohoto druhého zásadního stavebního zásahu pravděpodobně pochází druhá vrstva dekorativní nástěnné malby oddělená od první malby velmi silnou dvouvrstvou omítkou. Tato barevná vrstva s dekorativní malířskou úpravou byla nalezena ve stejných místnostech jako předchozí malba. Také technika provedení této mladší malby je obdobná, liší se barevností provedení a použitím šablonového rostlinného motivu. V místnosti dnešní herny MŠ opakuje malba motiv rámování stěn a soklů, nade dveřmi jsou fragmenty malovaných zátiší s hudebními nástroji. V místnosti ložnice jsou vyobrazeny iluzivní zrcadlové rámy na zeleném pozadí. Ve středech těchto iluzivních zrcadel barevná vrstva chybí, byly zde pravděpodobně přilepeny plastické doplňky (štukové reliéfy nebo závěsné obrazy), zelené plochy jsou lemovány bílou bordurou s šablonovým dekorem růží. Z provedených sond vyplývá, že tato barevná vrstva pokrývá všechny stěny obou místností včetně okenních špalet a stropu.

---

190 Archiv autora. Průzkumová zpráva z roku 2009

Nejnovější hodnotná malířská výzdoba, provedená pravděpodobně na počátku 20. stol., byla objevena v sondách místnosti dnešní ložnice MŠ a chodby. V ložnici opakuje motiv předchozí barevné vrstvy, avšak ve velmi sytých tónech. V chodbě se jedná o pás šablonového dekoru v secesním stylu v horní části stěn.

Rozsah a motiv všech nalezených barevných vrstev by bylo možné upřesnit pouze po odkrytí. V současné době jsou všechny tyto vrstvy zakryty silnou vrstvou nové štukové vrstvy. Pouze v případě secesního dekoru v chodbě byla provedena jeho obnova na nový povrch.

Dům čp. 177 v Tomkově ulici (dnes Okresní knihovna)

Novobaroční dvoupodlažní budova na nároží Tomkovy a Klicperovy ulice byla postavena v letech 1903-1904 na místě dvou zbořených domů s loubím. Budovu projektoval pražský stavitel V. Nekvasil¹⁹¹ pro Záložní úvěrní ústav, tomu odpovídá také vnější i vnitřní výzdoba. Později zde sídlila Průmyslová banka, berní úřad a berní správa. V roce 1939 sem byla přestěhována městská knihovna. Během druhé světové války byla budova poničena, byla poškozena také štukatérská a malířská výzdoba.¹⁹²

Novobaroční fasáda budovy zaujme především vstupním portálem, který je replikou Braunova portálu Thunovského paláce v Nerudově ulici v Praze z roku 1725.¹⁹³ Vnitřní prostory jsou bohatě zdobené štuky a nástěnnými malbami, které symbolizují vlastnosti blízké původním bankovním účelům. Nástěnné malby pokrývají stěny a klenbu dnešního přednáškového sálu v 1. patře (obr. příloha VI/1-3), strop vedlejší místnosti (dnešní ředitelna, obr. příloha VI/4) a stropy a stěny chodeb v přízemí i v 1. patře (obr. příloha VI/5).

V letech 1982 – 1987 byla provedena celková rekonstrukce Krajským podnikem pro opravu a údržbu památek se sídlem v Opočně, interiér restauroval Český fond výtvarných umělců – Dílo.¹⁹⁴

Secesní nástěnné malby

Malby se stylizovanými rostlinnými dekory, se štukovými prvky a zlacením pokrývají klenbu předsíně u vchodu, stropy chodeb v přízemí i v 1. patře a klenbu a stěny sálu v 1. patře. Dekorativní malba v secesním stylu zdobící valenou klenbu s trojbokými stoupajícími výsečemi a pasy doplňují na stěnách sálu dvě pole s figurálními alegorickými výjevy symbolizujícími bohatství (výjev v čele sálu) a spořivost (levá stěna). Figurální malba s motivy andálků pokrývá také strop sousední místnosti sálu, dnešní ředitelny. Autorem těchto nástěnných maleb provedených technikou *mastné tempery*,¹⁹⁵ které vznikly záhy po dostavění

---

191 Originály plánů fa Nekvasil jsou v současné době uloženy v archivu okresní knihovny.

192 Archiv Okresní knihovny. Restaurátorská zpráva. 1987

193 PĚTA, Jan. *Sto let okresní knihovny v Hradci Králové 1894-1994*. Litomyšl, 1994. str. 12

194 Archiv Okresní knihovny. Restaurátorská zpráva. 1987

195 Mastná tempera – technika, při které se k běžným temperovým barvám přidává olej, aby se docílilo zpomalení schnutí a získání některých vlastností olejomalby. Technika používaná již ve starověku, znovu oblíbená v 19. století.

budovy, je akademický malíř Josef Douba (1866-1928), který ve své době maloval žánrové obrazy z Chodska, což se zde projevilo na fresce symbolizující spořivost.¹⁹⁶

Malby byly restaurovány v roce 1985 a dle paměti bývalého ředitele knihovny pana Pěty se speciálně malby v sále restaurátorům „nepovedly“ a z rozhodnutí komise je museli přepracovat.

---

196 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2004

Radnice

Dvoupatrová čtyřkřídlá budova s nádvořím byla postavená již kolem roku 1418 a rozšiřovaná v roce 1540. Ze středověké doby se však dochovaly pouze sklepy a několik fragmentů gotického zdiva, svorníku a profilovaných žeber.¹⁹⁷ K dalšímu vývoji budovy radnice chybí prameny. Pravděpodobně v roce 1588 dostala radnice renesanční podobu. O tom svědčí nápis na kamenné desce zazděný v zadním traktu radnice s nápisem „Poděláno podruhý 1588“.¹⁹⁸

Jak zasáhla radnici třicetiletá válka a švédská okupace není známo. Nevíme ani, jaký měla budova vzhled. V roce 1625 byli na radnici svoláni obyvatelé obce a předměstí, aby byli přesvědčováni na katolickou víru. Kdo odporoval, byl údajně na radnici uvězněn, takže celá budova byla brzy plná vězňů.¹⁹⁹

Teprve z roku 1742 pochází informace o plánované přestavbě a rozšíření radnice v barokním stylu, pravděpodobně pod vedením tehdejšího hradeckého stavitele Františka Kermera. Zda a v jakém rozsahu k této přestavbě ve skutečnosti opravdu došlo, nevíme, protože přišla sedmiletá válka s Pruskem (1756 – 1763) a poté snahy přebudovat radnici spolu s okolními domy na sídlo pevnostního velitele.²⁰⁰

Dokladem barokního období v budově mohou jsou dva štukové reliéfy hradeckého znaku na klášterních klenbách dvou místností v 1. patře, jejichž vznik můžeme datovat do roku 1742. V roce 1756 došlo k prvnímu číslování domů v Hradci Králové. Kostely a radnice však čísla nedostaly, radnici bylo přiděleno čp. 1 až při druhém číslování v roce 1776.²⁰¹

Přestavba radniční budovy byla odkládána až do roku 1786. V letech 1786 – 1789 byly přistavěny dvě věže a v letech 1850 – 1852 přestavěna přední část v pozdně empírovém stylu, během těchto úprav byla budova zvýšena o druhé patro.²⁰²

---

197 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 223

198 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 19

199 DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1937. str. 8

200 HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 224-225

201 DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1937. str. 10-14

202 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech I*. Academia, 1977. str. 445

V devadesátých letech 18. století sloužila budova kromě účelu úřadu radnice také jako civilní vězení. Z balkonu nad vchodem se údajně vyhlášovaly rozsudky smrti, naposledy se tak stalo v roce 1841. Do roku 1850 zde byly kromě úřadů radnice umístěny také okresní a krajský soud, státní návladnictví, okresní hejtmanství a berní úřad.²⁰³

V roce 1850 byla budova ve velmi špatném technickém stavu a bylo dokonce uvažováno o její demolici. Nakonec byla zadána její přestavba staviteli Františku Dobrkovskému. Ten ponechal budově její dispozice, zvýšil ji o jedno patro a vtiskl jí klasicistní podobu. V roce 1855 dalo město vymalovat několik místností včetně jednoho sálu sloužící zemskému soudu malířem Matějem Žákem.²⁰⁴ O povaze této výmalby však nemáme žádné písemné zprávy.

Fragmenty dekorativních nástěnných maleb z 19. století

Nedatovaný restaurátorský průzkum omítkových vrstev (pravděpodobně z 80. let 20. století) nepotvrdil žádnou významnou dekorativní malířskou výzdobu, nejstarší malířské vrstvy (renesanční a barokní) byly pravděpodobně monochromní. Ani výmalba z mladších období nebyla nijak bohatě dekorovaná, byly nalezeny pouze fragmenty různě barevných linek lemujících monochromní plochy, které jsou datovány do poloviny 19. století. Tyto hlínkové malby byly pravděpodobně v některých místnostech doplněny šablonovými dekory, které byly v té době oblíbené.²⁰⁵ Tato dekorativní malířská výzdoba se pravděpodobně časově shoduje s výše uváděnou blíže nespecifikovanou výmalbou od Matěje Žáka.

V současné době jsou jediným malířsky pojednaným prvkem v celé budově dva polychromované štukové reliéfy městského znaku (lev s korunkou držící v tlapách písmeno „G“) ve štukovém rámu a kartuši na klášterních klenbách dvou místností, dnes i v minulosti sloužících jako jednací síně, v průčelním křídle druhého nadzemního podlaží. Polychromie byla v minulosti několikrát obnovována ve stejné heraldické podobě – pole červené, lev šedý, písmeno „G“ zlacené nebo natřené okrem.

---

203 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 20

204 Tamtéž, str. 21

205 Archiv NPÚ Josefov. Sig. 1897. Restaurátorská zpráva. nedatováno

Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech

Kostelík sv. Mikuláše je roubený dřevěný objekt, který byl postaven počátkem 16. století v obci Habura na východním Slovensku. Původně byl pravoslavný, zasvěcený Sv. Michaelu - archandělu. V letech 1744 – 1745 byl převezen do obce Malé Polany a zasvěcen sv. Mikuláši. Za první světové války, v roce 1915, byl silně poničen a byly zničeny jeho záznamy o historii. V tomto stavu ho odkoupilo v roce 1934 město Hradec Králové.²⁰⁶ Byl zrekonstruován poté, co byl v roce 1934 rozebrán, přepraven po železnici do Hradce Králové a umístěn v Jiráskových sadech. Slavnostně byl předán hradeckému starostovi Josefu Pilnáčkovi v roce 1935.

Po 1. světové válce, převážně ve 30. letech, bylo z oblastí Podkarpatské Rusi a východního Slovenska převezeno na naše území několik starobylých roubených objektů. Tyto akce byly důsledkem průniku tehdejších romantických tendencí v našich zemích a praktických ekonomických důvodů ze strany prodávajícího. Staré roubené stavby byly v té době na území svého původu hojně nahrazovány sakrálními stavbami zděnými. Bylo tedy výhodnější dřevěný kostelík prodat než ho spálit. Obyvatelé Malé Polany se s kostelíkem slavnostně rozloučili a byli vděční za jeho záchranu, jak uvádí dobový tisk *Rozhledy*.²⁰⁷

Kostelík umístěný v Jiráskových sadech stojí na kamenné podezdívce. Areál k němu náležící je obehnan nízkou roubenou ohradou, vstup do areálu vede skrz zastřešenou bránu s cibulovitou bání a vyřezávanými vrátky. Půdorys kostela je v podstatě podélného typu, ale má tři části centrálního čtvercového tvaru, zakončené třemi věžičkami, z nichž každá je ozdobena malou cibulovitou bání, což svědčí o inspiraci byzantským stylem. Věžičky se kaskádově snižují směrem k zadní (východní) části stavby, kněžišti, ve kterém je umístěn oltář. Podle tohoto uspořádání věží, kdy nejvyšší je nad tzv. *Babincem*²⁰⁸, je tento kostel řazen mezi kostely lemkovského typu.²⁰⁹

---

206 *Rozhledy*, č. 24/1935, str. 3

207 *Rozhledy* č. 16/1935, str. 3

208 *Babinec* – vstupní část kostela, kde při obřadech zůstávají ženy, oddělené od mužů – zpěváků, kteří jsou během obřadu ve střední části kostela (nazývaná nef nebo loď)

209 Typy dřevěných kostelů z oblasti Podkarpatské Rusi a východního Slovenska: *huculský, bojkovský a lemkovský*. Charakteristické rysy jednotlivých typů popisuje Jiří Havel v knize *Dřevěné kostelíky na Podkarpatské Rusi*. Typy bojkovský a lemkovský jsou si podobné, liší se především konstrukcí věže nad *babincem* – *lemkovský typ* má hlavní svislé trámy věže ukotvené do země uvnitř nebo vně *babince*, bojkovský typ má věž postavenou na až na horních trámech *babince*. Lemkovské věže se také často zužují směrem nahoru a často je v nich umístěn zvon (u bojkovských oba tyto jevy jen výjimečně).

Roubení je provedeno z hraněných tesaných trámů, z venkovní strany stavby zcela zakrytých šindelovým obložením. Dle zbarvení soudě je část trámů zjevně novějších a pravděpodobně nahrazují trámy zničené či ztracené z původní konstrukce. Nárožní spojení je jednoduché, v trámech jsou výžlabky pro vzájemné dosednutí a ponechaná přesahující záhlaví.

Předsunutí stěny, které se nachází pod ochozem, opticky a konstrukčně rozděluje hlavní místnost (lodě) kostela na dvě části. Přední (západní) část má vlastní trámový strop, hlavní síň je zastropena podstatně výše, ve věži. Ve stropě je otvor pro ovládání zvonu, který se však nedochoval.

Ve věžích nad lodí a nad kněžištěm jsou dřevěné prkenné stropy. V lodi s otvorem pro ovládání zvonu, nad oltářem s barevnou malbou, která zobrazuje Slunce a Měsíc. V západní části síně je strop pohledový trámový. Tento se skládá ze tří nosných příčných hraněných trámů a deskového záklopu.

Pouze věž nad předsíní je tvořena složitější dřevěnou konstrukcí z tesaných trámů. Čtyři opěrné trámy v rozích věže podpírají čtyři obvodové vazné trámy (konstrukce typická pro tzv. lemkovský typ, viz poznámka č. 209), na kterých leží dva na sebe kolmé ondřejské kříže vodorovných vzpěr vynášející krokv cibulové bání. Vodorovné vzpěry jsou propojeny se šikmými pomocí osmi pásků, které tvoří hrany osmiboké věžičky na vrcholu. Dolní část věže je vyztužena několika vodorovnými obvodovými rozpěrami. Tato konstrukce je viditelná pouze z předsínky, ze které vedou dveře do síně, nad kterou je trámový strop.

Goticky tvarované pásové závěsy vstupních dveří i dveří z předsíně do síně potvrzují domněnky o vzniku této stavby v období pozdní gotiky na počátku 16. století. Barokní kované prvky (klika dveří, madlo a svlaky okenic) mohly být do stavby dodány až v letech 1744 – 1745, kdy byl kostel převezen do obce Malé Polany, novodobé pak po převozu do Hradce Králové.

V kostelíku je zachovaný bohatý ikonostas s původními bohatě vyřezávanými carskými dveřmi.

Přestože se k této stavbě nedochovaly žádné prameny dokládající datum vzniku, některé dochované konstrukční prvky potvrzují domněnky, že kostel vznikl na počátku 16. století. Svědčí o tom zejména kované goticky tvarované pásové závěsy obou dveří a zářez po goticky tvarovaném zámku na dveřích z předsíně do síně. Také použité nárožní spojení a pohledový trámový záklopu strop je záležitostí používanou v pozdní gotice. Bibliografický

průvodce po stavebních uměleckých památkách z roku 1977²¹⁰ rovněž uvádí dataci vzniku stavby do let 1505 až 1510, přestože článek v periodiku *Rozhledy* z roku 1935 datuje stavbu do roku 1759²¹¹.

Datace stáří roubených dřevěných kostelů z Podkarpatské Rusi je v současné době poměrně problematická, protože jim doposud nebyla věnována důkladná odborná pozornost. Přestože tyto objekty vykazují zřetelné prvky gotických, renesančních a barokních slohů, nelze podle nich s jistotou určovat stáří staveb. Stavební slohy se totiž do oblastí vzniku těchto staveb dostávaly často se zpožděním, vliv gotiky může být zřetelný ještě na konci 18.století.²¹²

Pozdně gotické (?) malby na trámech a stropěch

Trámy tvořící stěny síně jsou v interiéru dekorovány malbami, které tvoří pásy v šířce jednotlivých trámů. Jedná se v podstatě o kolorovanou kresbu, figurální výjevy ze života Ježíše Krista jsou provedené černou barvou, původně kolorované (Obr. příloha VII/1). Barevné pojetí se dochovalo pouze na stropě nad oltářem, zobrazuje Slunce a Měsíc (Obr. příloha VII/2). Při stavbě kostela po převozu (nevíme, zda při prvním nebo druhém) došlo k záměně pořadí a umístění některých trámů, což má za následek změny pořadí maleb.

Vzhledem k faktu, že výjevy tvoří pásy a zobrazují příběh, sloužily pravděpodobně jako „Bible pro chudé a negramotné“. Tento způsob tvorby je charakteristický pro středověké sakrální výzdoby interiérů. Jak bylo výše popsáno, v kostelíku jsou dochované dřevěné konstrukční prvky používané v pozdní gotice, mezi které patří i trámy pojednané malbami. Nabízí se tedy otázka, zda nejsou také malby pozdně gotického původu. Tomu by nasvědčoval i výtvarný styl vycházející z byzantských vzorů, určitá strnulost a symboličnost postav. Je také pravděpodobné, že byla kresba v minulosti amatérsky opravována, nahrubo obtažena černou barvou.

Přestože se v Hradci traduje, že malby na trámech v kostele sv. Mikuláše jsou barokní, nelze ani tuto domněnku potvrdit. Zatím tedy k původu maleb můžeme říci, že se jedná o lidovou tvorbu inspirovanou východním uměním (byzantské vlivy), která je časově těžko zařaditelná. Dataci maleb by bylo možné přesněji určit laboratorní analýzou pigmentů a

---

210 MALINA, Jiří. *Hradec Králové. Bibliografický průvodce po stavebních uměleckých a technických památkách*. Hradec Králové. 1977. str. 51

211 *Rozhledy*. č. 16/1935. str. 3

212 HAVEL, Jiří. *Dřevěné kostelíky na Podkarpatské Rusi*. Praha, 2004. str. 19

dendrochronologickou analýzou dřeva trámů. Žádné restaurátorské průzkumy a laboratorní analýzy na těchto malbách ani trámech doposud prováděny nebyly.

Lze říci, že tyto malby jsou v roubených sakrálních stavbách tohoto druhu ojedinělou záležitostí. Běžně dostupná literatura zabývající se touto problematikou neuvádí podobné malířské pojednání trámů v dochovaných stavbách.

Okresní dům

Dvoupatrová budova okresního domu na labském nábřeží byla jednou z prvních zakázek architekta Jana Kotěry v Hradci Králové. K vypracování projektu ho vyzval v roce 1901 tehdejší starosta města JUDr. František Ulrich, milovník moderní architektury. Projekt měl dle zadání slučovat prostory luxusního hotelu s restauračním zařízením a úřednickými prostory v patře. Stavba proběhla v letech 1903-1904, což dokládá nápis na průčelní fasádě.

Průčelí domu vyřešil Kotěra na svou dobu netradičně – je a není symetrické. Půdorys prostoru restaurace s kavárnou v prvním nadzemním podlaží (přízemí) je řešen ve tvaru písmene T. Klenba je částečně valená s pasy, ve střední části „vrcholu písmene T“ zaklenuta křížově, v zadní části je zakončena apsidou s konchou jejíž okenní otvory vyplňují skleněné vitráže. Klenba je zdobena barevně pojednanými štukovými prvky, lunety a oblouky nad okny jsou lemovány šablonovým dekorem s prvky zlacení.

Ústřední dekorací prostoru restaurace je figurální malba vyplňující lunetový prostor severní stěny. Původně zde bylo zavěšeno plátno od Jana Preislera (z roku 1904), které vyplňovalo prostor nad vstupními dveřmi. V roce 1932 byl tento vchod zazděn a plátno bylo nahrazeno kopií malovanou přímo na omítku neznámým autorem.

Od roku 1910 byl majitelem hotelu Josef Urban, který se rozhodl hotel rozšířit o sousední, v té době barokní nárožní dům. Přestavbu domu svěřil opět architektu Janu Kotěrovi. Uliční fasáda tohoto dvoupatrového domu s hotelovými pokoji je zdobena maskami od J. Štursy, autorem výzdoby interiérů byl František Kysela.

V roce 1933 byl již majitelem celého komplexu hoteliér J. Chloupek, který nechal udělat některé úpravy v interiéru. V období po druhé světové válce až do osmdesátých let 20. století plnil objekt svůj původní účel pod vlastnictvím státu, od konce osmdesátých let chátral. V roce 2004 získali komplex obou budov do vlastnictví noví majitelé a bylo započato s rekonstrukcí. První byl dokončen bývalý Okresní dům, o dva roky později Grandhotel.

Secesní nástěnná malba - dekorativní výzdoba restaurace

Stěny, klenba restaurace v přízemí a stěny nad schodištěm do patra bývalého okresního domu (později hotel Bystrica, dnes Hotel Okresní dům) byla vyzdobena secesní geometrickou dekorativní šablonovou malbou s prvky zlacení záhy po dokončení stavby (Obr. příloha

VIII/1-2). Šablonový dekor zde opticky podporuje architektonické prvky klenby – oblouky, hrany pasů a lunety, obdobné barevné tóny použité v dekoru podtrhují také plastičnost štukových prvků na stěnách. Nejedná se tedy pouze o „povrchní dekoraci prázdné plochy“.

Prostory divadelního sálu a sklepní vinárny sousedního Grandhotelu byly v roce 1911 vyzdobeny dekorativními nástěnnými malbami, jejichž autorem byl František Kysela, oblíbený spolupracovník Kotěřův.²¹³ Můžeme tedy vyslovit domněnku, že je také autorem výzdoby restaurace a stěn nad schodištěm v budově Okresního domu. Nasvědčují tomu také geometrické tvary charakteristické pro jeho tvorbu.

V roce 1933 nechal nový majitel J. Chloupek vytvořit novou výzdobu interiérů. Malířské práce byly svěřeny uměleckému závodu pro dekorativní malbu Rudolfa Zeisla z Hradce Králové.²¹⁴

Původní podobu výzdoby restaurace v přízemí a schodiště do pater Okresního domu se podařilo v roce 2006 obnovit podle dochovaných fotografií²¹⁵ a nálezů pod několika vrstvami přemaleb. Podařilo se také najít několik částí původního mobiliáře včetně dřevěného obložení stěn, které zůstalo v osmdesátých letech uloženo u restaurátorů, a kované brány uložené v Muzeu východních Čech.

Ve vedlejším Grandhotelu se mobiliář nepodařilo zachránit, ani malby nebylo možné zrekonstruovat či obnovit.

Nástěnná malba – kopie obrazu „Jaro“ od J. Preislera

Původní součástí výzdoby restaurace Okresního domu byl závěsný obraz „Jaro“, který svým lunetovým tvarem vyplňoval horní část severní stěny místnosti (Obr. příloha VIII/3). Obraz namaloval na zakázku pro jídelnu Grandhotelu Urban významný český malíř Jan Preisler.²¹⁶ Do třicátých let minulého století byl ve stěně pod obrazem hlavní vchod, který do obrazu zasahoval a proto musel být do obrazu vystřižen otvor.

Na přelomu dvacátých a třicátých let nechal majitel obraz odvézt do své pražské kavárny a při té příležitosti nechal doplnit vystřižené místo. Závěsný obraz byl také opatřen novým dřevěným rámem. Doplněný kus plátna byl ovšem domalován v době, kdy obraz nebyl

---

213 *Ratibor* č. 41. Ročník 1911. str. 6

214 Příloha časopisu *Osvěta lidu* č. 91. Ročník 1933. str. 7-8

215 Fotografie v knize *Jan Kotěra 1871-1923, zakladatel moderní české architektury*. str. 275. Zde je fotografie pravděpodobně špatně datovaná do roku 1903. V tomto roce teprve probíhala samotná výstavba objektu.

216 *Noviny Mladá fronta*. 15. března 2007. str. C3

zcela čistý (ztmavnutí závěrečného laku v důsledku působení cigaretového kouře s mastných výparů z jídelny), a tak po důkladném restaurování v 90. letech došlo po čištění k poměrně výraznému odlišení tohoto doplňku, který je tmavší. To vysvětluje také fakt, že kopie obrazu namalovaná v restauraci přímo na omítku, je i po vyčištění během restaurátorských prací v roce 2007 výrazně tmavší než originál. Byla pravděpodobně již původně malována podle ztmavlého obrazu (Obr. příloha VIII/4).

V pravém dolním rohu malby se nachází drobná signatura provedená červenou barvou, která je ovšem čitelná jen zčásti: „PREISLERA KOPÍROVAL V. LAR...S 19.. 3“.

Původní vchod v restauraci byl tedy kolem roku 1923 (?) nebo 1933 (v rámci nové výzdoby, kterou nechal vytvořit nový majitel J. Chloupek?) zazděn a na doplněnou zeď byla namalována kopie Preislerova obrazu přímo na zatvrdlou jednovrstvou cca 1 cm silnou omítku, použitou technikou byla pravděpodobně mastná tempera.²¹⁷

Téma obrazu navazuje na Preislerovy typické obrazy série „Černých jezer“.²¹⁸ Zaujme pro autora typickou poetickou melancholickou náladou. V popředí se holčička opírá o rameno sedící ženy, nad nimi mladík trhá jablko ze stromu. Ve druhém plánu stojí druhý mladík s bílým koněm poblíž ženy sedící na stráni. Kopie obrazu malovaná přímo na omítku je poměrně zdařilá, ale ubylo expresionismu, který se na originálu projevil razantními tahy štětce.

Během rekonstrukce budovy v roce 2006 až 2007 byl obnoven původní boční vchod do restaurace a na základě povolení památkového úřadu byl v zrestaurované kopii obrazu opět vytvořen dveřní otvor.

---

217 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva. 1997

218 Jan Preisler (1872-1918) -český malíř a vysokoškolský profesor. V roce 1887 nastoupil jako žák Františka Ženíška na Umělecko-průmyslovou školu v Praze. Ottův slovník naučný o autorovi píše (srv. OSN XX, str. 621) : „*Dekoratívni sklon ovládal spíše linii, nálada si hledala ventil v barvě. Linie byla nejprve nositelem dobové stylisace, příbuzné s německým Jugendstylem a vídeňskou secesí a v druhé době, kdy přišla generace Skupiny s otázkami komposice, stala se osnovou dekorativního klasicismu (malby v Obecním domě z r. 1912). Barva byla expresivnějším živlem, hned na počátku ho postavila do oposice proti realismu a impresionismu vlastní generace, připravila setkání s Munchem a napomáhala vytvářet symbol. Z odstupu se ukazuje, že jsou obě vlastnosti, nálada i dekorativnost slupkou, často velmi dobovým mimikri, a teprve za nimi nutno hledat vlastního Preislera, jak se projevil v časném Obraze z většího cyklu nebo v pozdním díle Milosrdný samaritán. V těchto nejvlastnějších polohách ztrácí barva ornamentálnost a dekorativní linie se rozplývá ve volném rukopisu štětce, který poutalo ve stylisovanějších dílech dosti mechanické šrafování. Zde je Preislerovi obraz vnitřní melodií, symbolem, lyrickým vyznáním.*“
Série „Černých jezer“ vznikala v závěru jeho tvorby. Toto expresivní téma vyniká poetickými metaforami hlubin lidské duše, charakteristickou postavou je melancholicky vyhlížející mladík v bílé košili s bílým koněm u černého jezera.

Původní závěsný obraz Jana Preislera se po několika letech uložení v Moravské galerii v Brně v rámci restitucí opět vrátil k potomkům majitele a ti ho nabídli k prodeji. V současné době je uložen v Galerii moderního umění.²¹⁹

---

219 Noviny *Mladá fronta*. 15. března 2007. str C3

Muzeum

Budova dnešního Muzea východních Čech je další významnou zakázkou architekta Jana Kotěry v Hradci Králové. Byla postavena v letech 1909-1912 za podpory F. Ulricha.²²⁰

Projekt vznikl v letech 1907 až 1908 a jeho konečná verze představovala architekturu nejen slavnostně reprezentativní, ale také účelnou, vytvářející i nezbytné podmínky pro provozní potřeby muzea.²²¹ Kotěra zde pokračoval ve své zálibě v asymetričnosti, která se promítla do řešení půdorysu budovy. Půdorys založil na schématu latinského kříže, přičemž pravé (jižní) křídlo s přednáškovým sálem oproti ose severního křídla o několik metrů posunul. Na vnějším vzhledu muzea je jasně patrná myšlenka o oživení raně gotické tradice rezného zdiva v hradecké architektuře.

Samotná výstavba budovy probíhala velmi rychle. Na počátku května 1909 byly zahájeny výkopy, 22. srpna 1910 již bylo hotovo třetí patro, práce na kopuli se podařilo ukončit 13. září 1910. Na jaře 1911 sochy dvou alegorických figur sedících žen, představujících Umění (Historii) a Průmysl (ta drží bronzovou postavu muže symbolizujícího město Hradec Králové), obě podle návrhu Stanislava Suchardy.

V roce 1912 probíhaly drobnější řemeslné práce v interiérech, mimo jiné skleněné vitráže do oken ve vestibulech a na schodišti a dekorativní pojednání stěn podle návrhu Františka Kysely²²².

Další práce na výzdobě a zařízení interiérů, převážně podle návrhů Jana Kotěry (včetně čítárny a přednáškového sálu), pokračovaly po I. světové válce. Mezi tyto patří také realizace mozaikové výzdoby, které provedl podle pastelových kreseb Jana Preislera malíř Josef Novák v létě roku 1931. Vyvrcholením a zakončením projektu byla instalace velké fontány (autorem návrhu rovněž Jan Kotěra) před budovou muzea v roce 1934.

Muzejní budova byla v roce 1995 prohlášena za národní kulturní památku a prošla v letech 1999-2002 rozsáhlou vnitřní rekonstrukcí.²²³

---

220 *Ratibor* č. 47. Ročník 1905. str. 786

221 URL:<<http://www.muzeumhk.cz/historie-stavby.html>>[cit. 2010-03-15]

222 MALINA, Jiří. *Bibliografický průvodce po stavebních, uměleckých a technických památkách*. Hradec Králové 1977. str. 45

223 URL:<<http://www.muzeumhk.cz/historie-stavby.html>>[cit. 2010-03-15]

Secesní nástěnné malby

V severním křídle přízemí blízko vstupní haly je umístěna místnost původní ředitelny. Jako ředitelna byla používána do roku 1999, po rekonstrukci v letech 1999-2002 byla ponechána jako součást prohlídky muzea přístupné veřejnosti (viz. obr. příloha IV/19).

Stěny místnosti jsou nad dobovým obložením (obložení do výšky cca 2,5 m nad zemí) dekorovány nástěnnou malbou s motivem lva – znaku města Hradec Králové. Jedná se o obnovu původního dekoru, vytvořeného pomocí šablony, kterou navrhl v roce 1912 František Kysela. Z jeho ateliéru pochází také návrh na veškeré štukové dekorativní obložení v ostatních interierech budovy. Reliéf štukového obložení, který je střídmě doplněn zlacením, mezi nástěnné malby zahrnut není.

Literatura zmiňuje také Kyselovu malířskou výzdobu čítárny tehdejšího muzea z roku 1911. Její podoba však není blíže specifikována.²²⁴ Nálezy „*fragmentů dekorů ve velkých sálech*“ uvádí ve své restaurátorské zprávě z roku 1999 bez bližšího popisu také Hana Vítová.²²⁵

V současné době je dekor hradeckého lva jedinou prezentovanou nástěnnou malbou v budově muzea.

---

224 POCHE, Emanuel – MAREŠOVÁ, Sylva. *František Kysela*. Praha, 1956. str. 9

225 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská průzkumová zpráva z roku 1999

Dům čp. 264 v ulici Komenského (Komenium)

Činžovní dům čp. 264, nárožní třípodlažní objekt palácového typu na Komenského třídě, nechal v roce 1885 pro sebe postavit fotograf a zlatník Karel Bitterlich. Později dům koupil pekař Riedl, dalším majitelem byl mlynář Morávek z Opatovic. V roce 1912 ho vlastnil soudní rada Dr. Vinklář. Před první světovou válkou tu bylo založeno a po 7 let umístěno Komenium, pensionát pro studenty. Bydlela zde i baronka Mac Enis, rodem hraběnka z Valdštiny s dcerami. V 1. patře domu měla pí Bitterlichová svoji osobní kapli.²²⁶

Dr. Vinklář přišel o dům při znárodnění. Po revoluci získali dům restituenti, kteří jej nechali několik let chátrat. Od roku 1996 je majitelem Róbert Nemeček, který je velkým fandou umění a architektury 19. století. V letech 2007-2008 nechal dům kompletně opravit.

Secesní nástěnné malby

Během rekonstrukce objektu v roce 2008 byly také restaurovány a rekonstruovány dochované dekorativní nástěnné malby ve foyeru. Míra hypotetických rekonstrukcí byla pravděpodobně poměrně vysoká. V některých dalších prostorech byly vytvořeny malby zcela nové podle vzorníku dobových dekorů a návrhů restaurátora.

Z historických souvislostí lze očekávat malířskou výzdobu v prostoru osobní kaple pí Bitterlichové. Průzkumové zprávy ani webové stránky objektu²²⁷ však žádné nálezy neuvádějí.

Restaurátorka Soňa Hájková se domnívá, že většina vestibulů okolních činžovních domů byla původně také pojednána malířskou dekorativní výzdobou.²²⁸

---

226 TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928. str. 130

227 <http://www.palackomenium.cz/>

228 *Radnice* č. 17/2009. 5. května 2009. str 2

Dům čp. 311 na Pospíšilově třídě

Původně jednopatrový činžovní dům byl postaven v roce 1898 dle stavebních plánů zednického mistra Františka Černého podepsaných tehdejším starostou JUDr. Františkem Ulrichem. Přední fasáda jednopatrového domu je na plánech zakresleno v pseudoklasicistní podobě. V soukromém archivu současné majitelky domu – paní Petránkové – je uložen také původní plán z roku 1902 na „*změnu fasády novostavby na čísle parcely 13, majitel pan František Černý v Hradci Králové*“. Autorem tohoto nového návrhu fasády v secesním stylu byl rovněž zednický mistr František Černý²²⁹. Zřejmě měl zájem narychlo změnit právě probíhající práce na fasádě v tou dobou již přežitým a nmoderním pseudoklasicistním stylu. Změna dle návrhu z roku 1902 však nebyla nikdy uskutečněna.

Vše nasvědčuje tomu, že fasáda jednopatrového domu byla provedena podle prvních návrhů z roku 1898. Jména prvních majitelů domu nejsou známa, text plánů z roku 1902 nasvědčuje, že majitelem domu byl sám zednický mistr František Černý. Jisté je, že v roce 1906 koupil dům dědeček pí Petránkové, Richard Šimáček²³⁰, který provozoval knihařství v odděleném zadním domě.

V roce 1936 byl dům zvýšen o jedno patro a průčelní fasáda získala současnou strohou podobu bez dekorativních prvků. Objekt sloužil vždy jako obytný dům, od roku 1939 dodnes je v prvním patře provozována lékařská ordinace.

Původní štuková pseudoklasicistní dekorativní výzdoba se v dnešní době uplatňuje nejvýznamněji v prostoru vstupního vestibulu.

Stejně jako následující dům, nepatří tento blok domů do městské památkové zóny, ale nachází se v ochranném pásmu městské památkové rezervace.

Nástěnné malby z roku 1898

Malby jsou umístěny v přízemí na stěnách místnosti vstupního vestibulu mezi pilastry s bohatými štukovými kompozitními hlavicemi v šesti polích rámovaných slepými arkádami. Klášterní klenba místnosti malířsky pojednána není.

---

229 Archiv současné majitelky domu – p. Petránkové. Plány výstavby objektu z roku 1898 a 1902.

230 TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928. str. 141

Výjevy na pravé stěně zobrazují (pohled od vchodových dveří) : pohled na hrad – zříceninu; pohled na skálu s kamzíkem – motiv Karlovy Vary; pohled na blíže neurčené město s věží. Symetricky na levé stěně jsou další tři malovaná pole: Karlštějn, panna na skále – *Loreley nad Rýnem*²³¹; pohled na hrad (Obr. příloha VIX/4-6).

Z ústních pramenů současné majitelky paní Petránkové se dozvídáme, že malby vytvořil na objednávku jejího dědečka nejmenovaný malíř pokojů. Postava panny na skále byla původně vytvořena jako akt. Teprve na přání dědečka postavu malíř „oblékl“.

Dataci těchto maleb nelze s jistotou určit, díla nejsou signována ani datována. Víme, že malby existovaly v roce 1906. Zde se nabízí otázka, zda se investor i malíř neinspirovali výzdobou průchodu nedalekého domu čp. 407 v ulici Bratří Čapků.

Výtvarná úroveň těchto maleb je však spíše naivního charakteru.²³² Jejich opravu prováděl po konzultacích s odborníky sám pan Petránek. Jeho zásah spočíval v čištění povrchu chlebem a závěrečném lakování.

---

231 *Loreley nad Rýnem* – Loreley je skála na východním břehu Rýna v pohoří Taunus u Sankt Goarshausenu v německém spolkové zemi Porýní-Falc. Je to nejužší místo Rýna, proud je zde prudký a spolu se skalisky pod hladinou komplikuje vodní dopravu — v historii zde došlo k mnoha nehodám lodí. Stejně jméno jako skála má i vodní víla, která podle legendy láká svým zpěvem plavce k záhubě podobně jako Sirény z řecké mytologie.

URL:<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Loreley>>[cit. 2010-04-16]

232 Naivní umění je termín pro umělecká díla autodidaktů, nepředpokládá u autora absolvování akademie. Vyznačuje se především jednoduchým, bezstarostným, vymyšleným výběrem motivů. Malba je také často velmi jednoduchá, například bez stínů, s deformovaným prostorem a perspektivou a se zjednodušenou reprezentací života. V průběhu doby se naivní umění stalo společensky přijatelným stylem.

Dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků

Třípodlažní činžovní dům byl postaven v městské části označované jako Slezské Předměstí v letech 1904 – 1905, v období vzniku moderní architektury v Hradci Králové z iniciativy tehdejšího starosty města JUDr. Františka Ulricha.

Dům patřil Růžičkovi, obchodníku z Černilova.²³³

Tento objekt patří k raným hradeckým dílům architekta Josefa Gočára, který byl v té době Kotěrovým žákem na pražské uměleckoprůmyslové škole. Gočár projektoval také dva vedlejší domy, jeden z nich s dominantním arkýřem na nároží ulice Bratří Čapků a Pospíšilovy třídy. Fasáda těchto domů je zdobena sgrafity se secesními prvky, stejně jako vstupní dveře a zábradlí balkónů.²³⁴

V současné době nepatří tento blok domů do městské památkové zóny, ale nachází se v ochranném pásmu městské památkové rezervace. Přesto jsou domy v současné době ve velmi špatném technickém stavu.

Nástěnné malby z počátku 20. stol.

Nástěnné malby na stěnách a v zrcadlech klášterní klenby vstupního vestibulu v přízemí secesního domu byly malovány v romantickém stylu pravděpodobně záhy po výstavbě domu, tedy kolem roku 1905.

Jedno ze šesti polí ve vstupní chodbě domu zachycuje krajinu s pohledem na starý Hradec (Obr. IX/7), věže chrámu sv. Ducha jsou zde již po regotizaci dle projektu L. Láblera (proběhlo v roce 1901). Další z polí zachycuje pravděpodobně pohled na kapli sv. Klimenta a Bílou věž (Obr. IX/10). Tento pohled není zcela realistický, kopule kaple je značně rozměrově naddimenzovaná. V prvním plánu obrazu je vyvýšený terén s lavičkou, který v té době nemohl existovat, v úvahu by připadal jedině vyvýšený terén dnešního Nového Hradce, který je však od starého náměstí značně vzdálen. Jedná se zřejmě o autorovu romantickou fantazii.

Ostatní pole vyplňují motivy romantických přírodních zákoutí, pravděpodobně se také částečně vztahují k tehdejší podobě města. Na klenbě jsou tři menší obdélná pole se štukovým rámováním, ve kterých jsou malovány vlašťovky na modrém pozadí. Neznámý malíř maloval

---

233 TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928. str. 149

234 BARTOŠ, Štěpán, - LUKEŠ, Zdeněk - PANOCH, Pavel. *Ve víru modernosti*. Helios, 2008. str. 16

pravděpodobně technikou masné tempery. Použitou techniku by upřesnil případný chemicko-technologický průzkum.

Podobný způsob výzdoby vestibulu byl použit i v nedalekém domě čp. 311. Výtvarná úroveň maleb v tomto domě je však vyšší než v domě čp. 311. Přestože dílo není signováno a neznáme jméno autora, nese rukopis školeného výtvarníka.

Malby byly již v minulosti restaurovány. Podrobnosti o tomto zásahu nejsou známy, viditelné jsou pouze již nefunkční tmely a retuše. V současné době jsou malby ve špatném stavu stejně jako omítka fasády domu.

Dům čp. 297 v ulici Chelčického

Bytový třípodlažní dům se strohým průčelím na Pražském předměstí byl postaven na počátku 20. století. V současné době patří manželům Šurovým, kteří v jeho přízemí chtějí zřídit obchod.

Dům se nachází v oblasti mimo ochranné pásmo městské památkové rezervace.

Secesní nástěnné malby

Během stavebních úprav v roce 2008 byly nalezeny fragmenty nástěnných maleb ve všech velkých místnostech 1. patra. K restaurování však byly doporučeny pouze dvě místnosti, ve kterých se dochoval dekor v takové míře, aby bylo možné jej rekonstruovat. Jelikož tento objekt nespadá pod městskou památkovou zónu ani není kulturní památkou, byly tyto restaurátorské práce provedeny z iniciativy a zcela na náklady majitelů domu. V místnostech byl proveden odborný odkryv, nalezené fragmenty dekoru byly vyretušovány a chybějící části poté doplněny.

Jedná se o dekorativní šablonovou malbu datovanou do roku 1910.²³⁵ Rostlinné stylizované dekory vytvořené hlinkovými barvami tvoří horní borduru stěn a borduru neckového stropu.

V místnosti s okny do ulice jsou dekory laděny v zeleno-modro-bílých tónech na světlezelené výmalbě stěn a bílé výmalbě stropu. Na stropě tvoří šablona bohatou borduru po celém obvodu (Obr. X/1-2).

V místnosti s okny do dvora je výmalba stěn růžová, pod samotnou šablonovou bordurou stěn i stropu je podklad bílý. Dekory jsou zde laděny v červeno-zeleno-modrých tónech. Na neckovém stropě tvoří šablona jednoduchou vnější borduru vpadlého obdélného zrcadla (Obr. X/3-4).

---

235 Archiv restaurátora BcA. Lukáše Hryndy. Restaurátorská zpráva z roku 2008

Zaniklé nebo neprezentované nástěnné malby

Jak již bylo v některých výše uvedených kapitolách zmíněno, byly interiéry některých hradeckých architektonických objektů v minulosti prokazatelně pojednány malířskou výzdobou, která je v současné době zakryta monochromním nátěrem (viz katalog, položky označené „v současné době není prezentováno“) nebo již zanikla. O podobě některých z těchto výtvarných děl si můžeme udělat představu na základě dochované literatury, pramenů, dobových fotografií a restaurátorských zpráv, případně článků z regionálního dobového tisku²³⁶.

Díla ze starších slohových období často zanikla v důsledku přestaveb a obnov objektů. Takový osud měly v Hradci Králové nejstarší Reichelovy, a posléze také Handkeho, nástěnné malby v kostele Nanebevzetí Panny Marie. Některá díla byla však v podstatě (pravděpodobně neúmyslně) zakonzervována vrstvami nových omítek. O mnohých z nich se dozvídáme především díky nálezům během rekonstrukcí objektů.

Mezi důvody zániku nástěnných maleb z konce 19. a počátku 20. století patří také tehdejší přístup k ochraně památek, kdy některé z nich neprošly kritérii tehdejších názorů (*puristický přístup*²³⁷). Dalším z důvodů jejich zániku byl pravděpodobně často také jejich špatný fyzický stav. Byly často vytvořeny technikami *secco* používajícími hlinkové barvy, které mají sklon k rychlé degradaci (práškovatění, ztráta soudržnosti s podkladem, tmavnutí pojiva...).

V předchozí kapitole již byla zmíněna malířská výzdoba interiéru katedrály sv. Ducha dle Schmoranzova návrhu z roku 1898. Z období 19. století pocházejí také nalezené fragmenty novorenesančních maleb v interierech Nového Adalbertina, v interierech domu čp. 90 v ulici Na Hradě a v budově radnice.

Poměrně rozsáhlou malířskou výzdobu popisují prameny v zaniklé původní budově Klicperova divadla, která byla postavena v letech 1884-1885 podle návrhu architekta Viktora Weinhengsta.²³⁸

Výzdobu stropu divadla komentují tehdejší Polabské noviny, ve své práci z roku 1918 je cituje J. V. Tolman: „*Výteční akademičtí malíři bratři Nejedlí z Nového Bydžova dostali*

---

236 Např. Obnova, Osvěta lidu, Pochodeň, Polabské noviny, Ratibor, Rozhledy, Štít, Kraj královéhradecký

237 *Puristický přístup* - přísné lpění na tzv. „čistém slohu“, které se projevovalo odstraňováním veškerých pozdějších úprav.

238 DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. str. 189

*uloženo mistrnými tahy svých štětců vymalovat na účet jednoty ochotníků strop. Strop vyzdoben malbou rázu renesančního, uprostřed otvor pro lustr, kolem na krásné půdě vypínají se 4 pole, v nichž vymalovány alegorické figury označující tragedii, lyriku, dějiny, hudbu. Mezi těmi idealisovanými figurami znázorněn v mnohých reliefech bachantický průvod dětí a mezi ostatními ornamenty nanešeno 8 andělků co alegorie umění jako malířství, sochařství, hudby, architektury, hvězdářství atd. Křížem protínají 4 ventilační stropní otvory ozdobené zlaceným plechem, kolem pak stropu vine se bohatá obruba (Frys) s květinovými festony, závěrka stropu se stěnami označena obrubou s festony bílými. Místo nad lustrem označeno polemi, v nichž dle plánu malířů Nejedlých znázorněn bachantický rej. Plafond je skvostnou pochoutkou i oku laika, a myšlénce i štětci patří vavřín.*²³⁹

O tom, že tato výzdoba byla velmi rozsáhlá, svědčí odborný výklad tehdejších znalců umění, který byl na vyžádání veřejnosti později zveřejněn v tehdejších novinách.²⁴⁰ Do současného jazyka převedeno, byl výklad takovýto: malba hlediště byla provedena v pseudorenesančním slohu. V hlavním zrcadle stropu, jehož základním tón byl teplý (jemně žlutý), jsou vyobrazeny figury na jasném blankytném pozadí ve čtyřech křížem proti sobě ležících a ku středu se sbíhajících polích. Figury znázorňovaly půvabné dcery antických bohů Jova a Mnemosyny, Euterpe - múza hudby, Erato – múza básnictví, Melpomené – múza tragedie a Kleió – múza dějepisu. Po stranách každé múzy seděly alegorické figury umění, sochařství, malířství, řečnictví, zpěvu, vědy, spisovatelství a osvěty. Mezi těmito pak nymfy a satyrové, nad nimiž se pnuly čtyři plastické (štukové?) řetězy na modrém pozadí. V rozích stropu byly namalované čtyři vázy, ke kterým se soustředili přilétající ptáci. Uprostřed stropu byla ventilace v podobě zlaté rozety obepnuté štukaturou.

Již v roce 1886 se vyskytly statické poruchy budovy, část stavby směrem k parku²⁴¹ se údajně dokonce zřítla. J. Tolman ve své studii uvádí, že byla provedena rekonstrukce na náklady architekta Weinhengsta, při níž byla vyměněna část zdiva a strop hlediště byl opatřen železnou konstrukcí. Z těchto zpráv vyplývá, že původní výmalba stropu byla v lepším případě značně poškozena, v horším zcela zničena. Stejný zdroj uvádí, že po rekonstrukci darovala Spořitelna 900 zl. na pořízení dekorace a divadlo bylo poté ještě lepší než po prvním otevření.²⁴²

---

239 TOLMAN, Jan. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové (1868-1918)*. Hradec Králové, 1918. str. 33

240 Tamtéž, str. 38

241 TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928. str. 81

242 TOLMAN, Jan. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové (1868-1918)*. Hradec Králové, 1918. s. 39-42

Další změny v interiéru i exteriéru budovy nastaly v roce 1910 u příležitosti 60. výročí Klicperovy smrti a také díky zavedení elektřiny. Původní výmalbu stropu jeviště nahradila secesní výzdoba dekorátéra Františka Kysely, na kterou bylo vynaloženo 3. 000, -K.²⁴³ Vzhled této výzdoby popisuje velmi stručně monografie o práci F. Kysely. „*Na poměrně tmavou, hladkou výmalbu stěn rozhodil jednoduchý ornament, ještě téměř secesní.*“²⁴⁴

Ani tato výzdoba však neměla dlouhého trvání. V roce 1927 došlo k přestavbě divadla podle návrhů Oldřicha Lisky, v roce 1949 znovu podle návrhu Dr. Ing. Jana Reichla a prostor byl navržen bez malířské výzdoby.²⁴⁵

Prameny nasvědčují tomu, že dekorativní malířskou výzdobou byly v roce 1911 opatřeny i některé interiéry budovy Muzea na Eliščině nábřeží. Malířskou výzdobu ředitelny a čítárny tehdejšího muzea z roku 1911 zmiňuje také monografie o práci F. Kysely. Zde však není dekor blíže specifikován.²⁴⁶ Velmi stručná zpráva z restaurátorského průzkumu, který provedla v roce 1999 Hana Vítová, uvádí nálezy „*fragmentů dekorů ve velkých sálech.*“²⁴⁷ Dále restaurátorský průzkum popisuje nálezy šablonového dekoru s motivem lva v místnosti historické ředitelny muzea, který byl obnoven během rekonstrukcí budova v letech 1999 až 2002.

Novinový článek z roku 1910 zmiňuje nástěnnou malbu ve sladovně pivovaru: „*V bývalé sladovně pivovaru, která se právě bourá, jest dosti dovedně na stěně namalován v barokním rámcí odraz sv. Floriána a pod ním Kozí branka a kostel sv. Ducha, za nimž šlehají k nebi plameny. Malba tato provedena byla v upomínku na velký požár, který roku 1814 zničil velkou část města. Při něm vyhořely též tři domy vedle sladovny a spáleniště po nich koupilo roku 1839 Právovarní měšťanstvo pro nový pivovar, který v l. 1844-1846 byl vystavěn.*“²⁴⁸

Přehled zaniklých a neprezentovaných nástěnných maleb nemůže být úplný, jelikož mnohé případné prameny vedoucí k odkazu na jejich existenci zůstávají prozatím neobjevené. Jak bylo v úvodu zmíněno, objevení těchto památek je záležitostí restaurátorského průzkumu, ale často také náhodným nálezem při rekonstrukci budov. Proto mnoho z nich stále čeká ukryto pod vrstvami druhotných nátěrů nebo stropních podhledů.

---

243 Tamtéž, str. 111

244 POCHE, Emanuel – MAREŠOVÁ, Sylva. *František Kysela*. Praha, 1956. str. 9

245 JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích (I. Díl)*. Praha, 1949. str. 63

246 POCHE, Emanuel – MAREŠOVÁ, Sylva. *František Kysela*. Praha, 1956. str. 9

247 Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská průzkumová zpráva z roku 1999

248 *Kraj královéhradecký*. Ročník 1910/11. str. 3

Závěr

V době psaní této diplomové práce bylo na území města Hradec Králové zaznamenáno celkem 22 budov, ve kterých je v současné době prezentováno 22 nástěnných maleb a 7 dřevěných záklopových stropů s malířskou dekorativní povrchovou úpravou nebo v nich byla prokázána existence nástěnné malby během průzkumových prací.

Nejvíce výtvarných děl tohoto druhu, v podstatě průřez téměř všemi historickými uměleckými slohy, je prezentován v katedrále sv. Ducha a v bývalém kanovníckém domě čp. 46 v Tomanově ulici. V obou objektech můžeme sledovat malby z období od 1. poloviny 14. stol. (gotické malby v katedrále), přes pravděpodobně renesanční dekorativní výzdobu (dům čp. 46) až do období baroka, klasicismu a díla z 19. a 20. století. Také interiéry nedaleko stojících domů čp. 34 (dům U Špuláků), čp. 35 (Biskupská rezidence), čp. 36 a čp. 37 byly v období baroka vybaveny nástěnnými malbami a malovanou dekorativní výzdobou (pohledové trámové záklopové stropy). To dokládá fakt, že domy v lokalitě „za chrámem sv. Ducha“ byly po staletí považovány za reprezentativní.

Z období gotiky, rozkvětu bohatství města druhé poloviny 13. a počátku 14. století, se dochoval pouze zlomek katedrální výzdoby interiéru sv. Ducha. V té době byla architektura jejího interiéru pojednána pravděpodobně velmi barevně. Původní barevnost omítek ani fragmenty tehdejší malované výzdoby v hlavním prostoru chrámu se však nedochovala. Nedochovaly se ani tehdejší nadzemní části gotických domů v okolí, proto nevíme, zda vznikaly také nějaké gotické nástěnné malby v měšťanských domech nebo zda se například měšťané katedrální výzdobou při výzdobě svých obydlí neinspirovali.

Do 14. století byly nadzemní části městských domů dřevěné a tyto konstrukce se nedochovaly, ustoupily pozdějším přestavbám. Městské domy měly již v době předhusitské v přízemní části zděnou síň (mázhaus) sloužící k výkonu řemesel a obchodu. Vyšší patra byla až do pozdního středověku dřevěná a byla často obětí požárů.

Mezi další inspirační zdroje především od doby renesance patřil trend výzdoby interiérů i exteriérů italských palácových domů. Ve stejném období, kdy spekulujeme o inspiraci sakrální výzdobou, byla již v renesanční Itálii bohatá výzdoba (jak malířská tak i vlastní vybavení) doménou bohaté vrstvy obyvatel, která tak prezentovala své majetky. Ve vztahu ke střední Evropě hrála důležitou roli v přenosu nových myšlenek a trendů severní

Itálie. Lze předpokládat, že bohatí čeští obchodníci měli s těmito lokalitami osobní kontakty a importovali tyto trendy také do Českých zemí.

V Hradci Králové však nebyla doposud nalezena žádná nástěnná malba, o které bychom mohli s jistotou říci, že pochází z období renesance. Období husitství církevnímu umění příliš nepřálo, proto díla tohoto slohu v katedrále sv. Ducha chybí. V období 14. a 15. století bylo město poškozeno požáry, z nichž nejzávažnější byl v roce 1407. Většina dochovaných nadzemních částí měšťanských domů byla vystavěna po polovině 16. století.

Pouze v případě malby na klenbě prvního nadzemního podlaží (bývalého mázhausu) domu čp. 46 lze o tak staré malbě uvažovat. Přesnější potvrzení datace by však bylo možné teprve po důkladném chemicko-technologickém průzkumu. Také povrchy stěn a stropů dalších prostor bývalých mázhausů v okolních domech mohly být ve své době dekorativně malířsky pojednány. Dosavadní restaurátorské průzkumy však tak staré nástěnné malby neprokázaly. V těchto prostorech byly nalezeny dekorativní malby novorenesanční (19. stol), které se mohly předchozí renesanční výzdobou inspirovat.

Až do smrti Rudolfa II. (1612) byli v českých zemích podporovateli umělecké tvorby především bohatí měšťané a panovníci se svými dvory. V období baroka převzaly tuto roli především církevní instituce a rody vysoké šlechty.

Přestože v Hradci Králové nevznikly tak honosné palácové domy jako v Praze, přinesla na počátku 18. století tento nový reprezentativní typ architektury budova biskupské rezidence. V době vzniku biskupské rezidence přešly do majetku kanovníků také domy v lokalitě „za chrámem sv. Ducha“. Nelze však s jistotou říci, že malované trámové záklopové stropy v domě čp. 37 vznikly z iniciativy tehdejšího kanovníka. Současná datace ukazuje spíše na předchozího majitele jako v případě malovaných záklopových stropů v domech čp. 36 a čp. 11 na Malém náměstí, jejichž majitelé v té době patřili k bohatým měšťanům, v obou případech se jednalo o úředníky. Také barokní malované trámové stropy s datací 1685 v bývalém kanovníckém domě čp. 46 vznikly z iniciativy tehdejší majitelky, šlechtičny Marie Doroty Salzové rozené Dobřeňské ze Žlunic.

Vše tedy naznačuje, že malované trámové záklopové stropy byly oblíbené spíše u majetných hradeckých měšťanů. Používání těchto dřevěných pohledových konstrukcí v Hradci Králové postupně mizí v průběhu 18. století. Nové pohledové trámové stropy ve 2. polovině 18. století již nevznikaly a stávající byly zakryty omítanými podhledy.

Tato situace pravděpodobně odráží působení požárních řádů, které se začaly uplatňovat ve městech již počátkem 17. století. Tyto řády s lokální platností (přísnější pro velká města) věnovaly v prvních desetiletích pozornost především prevenci požáru a organizaci hašení. Až do poloviny 18. století neexistovaly v Čechách žádné všeobecně platné předpisy zabývající se stavebnictvím v souvislosti s požární ochranou. První požární řád – patent Marie Terezie, platný pro celé Čechy – vznikl v roce 1755. Tento dokument obsahoval nařízení určitých preventivních opatření proti vzniku ohně včetně stavebních úprav, především stavby požárních zdí. Zde začal pozvolný tlak na omezení užívání dřevěných konstrukcí staveb, který se nejdříve zaměřil především na odstranění dřevěných komínů a omezování dřevěných střešních krytin.²⁴⁹

Teprve dokument týkající se rozpočtů veřejných zakázek staveb vydaný za panování Josefa II. z roku 1788 obsahuje doporučení o používání nespalných konstrukcí. Nespalné konstrukce však nebyly prosazovány za každou cenu, důraz byl kladen i na ekonomičnost stavby.²⁵⁰ Klenby a omítnuté rákosové podhledy byly vyžadovány především v místnostech, kde byly provozovány dílenské práce, provozovny se silným ohněm, kuchyně a stáje. Určitou dobu panoval spor, zda musí být zaklenuty i všechny místnosti v přízemí. Nakonec zaklenutí celého přízemí nikdy nařízeno nebylo.

Stavební řád z roku 1833 předepisoval zaklenutí všech sklepů, prostorů pod schody, udírny a veškeré typy dílen a kuchyně. Stavební řády ze druhé poloviny 19. století od povinných kleneb částečně ustupují, nechávají rozhodnutí o použití zaklenutí na stavebníkovi. Vjezdy a vchody domů měly být vždy zaklenuty, zaklenutí bylo i nadále doporučováno u sklepů a dílen.²⁵¹

V žádných požárních a stavebních předpisech však nebylo výslovně zakázáno používání pohledových dřevěných trémových konstrukcí v obytných prostorech, které nespadají mezi výše zmiňované „povinně nespalně zaklenuté“ místnosti. Proto je možné, že zakrývání dřevěných konstrukcí omítanými podhledy mělo také jiné důvody. Pravděpodobně došlo také ke změnám dobového vkusu a majetní hradečtí měšťané chtěli jít s novými stavebními módními trendy.

---

249 EBEL, Martin. *Dějiny českého stavebního práva*. ABF, Praha 2007. str. 32 - 36

250 Tamtéž, str. 39

251 Tamtéž, str. 158-159

Již v 16. století se začíná v českých zemích objevovat nový trend, omítané podhledy dřevěných trámových stropů, který přinesli zedníci a štukatéři z jižních alpských končin.²⁵² Tyto italské trendy se nejdříve prosazovaly v sídlech vyšších sociálních vrstev a staly se ideálem pro měšťany. To mohl být také případ dvou obytných místností ve 2. patře domu čp. 46, kde byly malované pohledové zákloповé stropy zakryty omítanými podhledy a místnosti byly pojednány dobovou klasicistní malířskou výzdobou. Ve druhé polovině 18. století pobýval v tomto domě grafik a rytec Ioannes Venuto, který měl pravděpodobně kontakty na italské umělce a štukatéry a tehdejší majitel domu byl movitý člověk, který podporoval umění.

Církevní hodnostáři upřednostňovali především malířské pojednání stěn a omítnutých stropních konstrukcí a kleneb, zobrazované motivy byly především náboženské. To dokládá barokní malířská výzdoba kaple sv. Michala v katedrále sv. Ducha, kaple Karla Boromejského v biskupské rezidenci a prostoru v kostele Nanebevzetí Panny Marie.

Kanovníci začali obývat domy za chrámem sv. Ducha přibližně od poloviny 18. století. Do 60. až 80. let 18. století jsou datovány umělecky hodnotné klasicistní malby pokrývající stěny dvou obytných místností v domě čp. 46. Přestože jeho majitelem byl v té době některý z kanovníků, je pravděpodobné, že malby vznikly z iniciativy v té době tamějšího ubytovaného grafika a rytce Ioannese Venuta. Tomu nasvědčuje také jejich světský námět, který je charakteristický spíše pro výzdobu zámeckých interiérů než prostor církevních. Je možné, že jejich neznámý autor zanechal svá díla i v dalších domech v okolí. Fragменты maleb nalezené v budově bývalé solnice čp. 90 jeho styl nápadně připomínají.

Během 19. století začalo nástěnné malířství pronikat mezi běžné obyvatele, přesto bylo obvyklé stále spíše u bohatších vrstev a nadšenců pro umění. S tím, jak rostla obliba dekorativního malířského pojednávání stěn, klesala mnohdy technologická úroveň použitých materiálů. Pro urychlení práce byly stále více používány šablony (počátkem 20. stol. došlo k maximálnímu zjednodušení v podobě malířských válečků). Fresková a jiné tradiční techniky se staly výjimkou, používány byly nejčastěji levné hlinkové pigmenty pojené klišem. Právě používané klišové barvy, které rychle degradují, jsou příčinou toho, že se mnoho maleb z tohoto období nedochovalo. Dle průzkumových zpráv byly v té době dekorativní malířskou výzdobou pojednány místnosti mnoha městských domů nejen v Hradci Králové. Fragменты dekorů bývají nalezeny v obytných i komerčních prostorech.

---

252 ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Argo, 2003. str. 99

V první polovině 19. století malířská tvorba tohoto druhu mezi nálezy z nejasných důvodů chybí. Lze vycházet z faktu, že v letech 1830-1860 sloužila lokalita starého města jako vojenská pevnost. Lidé z vojenského prostředí pravděpodobně neměli zálibu v přílišném zútulňování svých obydlí, protože často měnili místa svého pobytu. Dalším důvodem absence dochované malířské výzdoby z tohoto období může být právě špatná technologická úroveň používaných materiálů a tudíž fakt, že se tyto výtvořky pouze nedochovaly. V katalogu je uvedena pouze jedna malba pocházející pravděpodobně z tohoto období a to v domě čp. 90 (druhé patro severní části bývalé solnice) v ulici Na Hradě.

Zdá se, že nástěnné malířství zažívá jakousi „renesanci“ v Hradci na konci 19. století. Většina zde nalezených a datovaných maleb z tohoto století vznikla v jeho druhé polovině, převážně v 80. a 90. letech.

V sakrální architektuře je tento rozvoj nástěnného malířství spojen s dynamickým děním v římskokatolické církvi ve druhé polovině 19. století. Církev se musela vyrovnávat s rozpadem tradičních společenských struktur a se střetem s liberálními a modernistickými tendencemi. Musela vyvinout snahy o udržení tradičních duchovních hodnot pomocí přizpůsobení aktuálním požadavkům společnosti. K tomu bylo vizuální umění vhodným prostředníkem. Pro církevní myšlení té doby je charakteristický odmítavý postoj k liberalismu, víře v neomezený pokrok a také proti některým moderním tendencím ve výtvarném umění. V roce 1875 byla v Praze otevřena Křesťanská akademie, která si vytkla za cíl obnovu, ochranu a povznesení církevního umění v Českých zemích. Také na Akademii výtvarných umění vznikl ateliér změřený na náboženskou a historickou malbu (vedl František Sequens). Za „církevní styl“ byl v té době považován téměř výlučně styl novogotický nebo novorománský, v malířství také tvorba nazarénů. Těmto požadavkům vyhovoval styl beuronské školy, který našel uplatnění také v hradeckém kostele Jana Nepomuckého. Ve spojení s národním programem vznikla v té době malířská výzdoba kostela Cyrila a Metoděje v Praze – Karlíně, která klade důraz na kult zemských patronů. Zemští patroni se objevují také na beuronských malbách v kostele Jana Nepomuckého.

Z období konce 19. století pochází také Schmoranzova malířská výzdoba interiéru katedrály sv. Ducha, která zahrnovala kromě figurálních výjevů od J. Heřmana a jeho spolupracovníků K. Špillara a V. Preissiga nebo J. Preislera, také nedochovanou bohatou dekorativní výmalbu stěn a klenby. Jejich tvorba v katedrále sv. Ducha také obsahuje prvek

zemských patronů (v horní části stěn hlavní lodi), ale styl jejich malby je viditelně akademičtější než výtvarný styl umělců beuronské školy.

V sakrálních stavbách lze na konci 19. století sledovat dva trendy nástěnného malířství, oba však splňují tehdejší požadavky římskokatolické církve. Jeden proud je spojen s tvorbou beuronské školy a umělci vycházejícími z Křesťanské akademie. Tento výtvarný styl byl zaměřen především na styl novogotický nebo novorománský, evidentní jsou vlivy německé kultury (viz. zařazení německého apoštola mezi české zemské patrony na malbách v kostele Jana Nepomuckého). Již komise vybírající umělce pro výzdobu kostela Cyrila a Metoděje v Praze – Karlíně zamítá umělce z beuronské školy pro jejich „přísnost“, důvodem byla pravděpodobně také otázka nacionální. Umělci druhého proudu vychází z ateliérů pražské Akademie výtvarných umělců, jejich tvorba není pouze nábožensky zaměřená a směřuje k tehdy novému stylu – symbolismu a secesi. Oba tyto proudy jsou v Hradci Králové zastoupeny: první v bývalém kostele Jana Nepomuckého a domě čp. 61 v ulici Rokitanského, druhý v chrámu sv. Ducha.

Nástěnné malby našly na přelomu 19. a 20. století uplatnění také v městských domech a světských objektech. To pravděpodobně souvisí s pozitivní náladou po zrušení pevnosti a později bezpochyby také bohatým stavebním a kulturním rozvojem, který propukl ve městě v roce 1895, kdy byl starostou zvolen JUDr. František Ulrich. Zasloužil se také o výstavbu Klicperova divadla, jehož bohatá malířská výzdoba hlediště se bohužel nedochovala.

Na přelomu 19. a 20. století vzniklo také mnoho budov na předměstích, některé z nich byly projektovány architekty z Vídně a Prahy vyznávajícími zásady moderní architektury a uznávajícími malířskou výzdobu jako její nezbytnou součást. To dokládají dochované nástěnné figurální výjevy v objektech navrhovaných především Janem Kotěrou a jeho žákem Josefem Gočárem (dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků, Okresní dům), ale též ze stejné doby pocházející výzdoba v činžovních domech (čp. 311 na Pospíšilově třídě, Komenium). V letech 1910 – 1911 působil v Hradci Králové a okolí výtvarník František Kysela, který byl oblíbeným „dodavatelem“ dekorativní výzdoby architekta Jana Kotěry. Kyselovy secesní dekory doplňovaly architekturu interiérů vinárny Grandhotelu, tehdejšího Klicperova divadla, muzea a pravděpodobně také Okresního domu.

Ve 20. a 30. letech 20. století byly podle ústních pramenů v měšťanských bytech oblíbené dekory, které pamětníci popisují jako „žudrové“²⁵³. Jednalo se údajně o dekorativní malby (malované nebo vytvořené pomocí šablony) lemující v borduře horní části stěn, případně dekorující strop kolem lustru.²⁵⁴ Tento trend mohl být reakcí na situaci, která se projevila nejdříve v samotné architektuře, kdy byl dožívajícímu kubistickému slohu vytýkán „nedostatek slovanství“. V důsledku těchto výtek začali architekti na své práce „roubovat“ formy předstírající ryzí národní původ. Tento trend prosazovali i slavné osobnosti tohoto období jako architekti Janák, Gočár, malíř a grafik František Kysela²⁵⁵ a historik umění V. Štech. Použití *žuder* bylo jednou z inspirací lidovou slovanskou tvorbou. Kritici však těmto formám vytýkali jakousi povrchnost, protože tyto se nerodí z vnitřních souvislostí budovy, ale žijí vlastním životem.²⁵⁶ To platí také o „žudrových“ malířských výzdobách stěn. Pro běžné obyvatele moderních budov byla taková výzdoba jakýmsi romantickým návratem, zútulněním jejich obydlí (vysoké stropy se výzdobou opticky snížily). Obvyklými motivy byla dle vyprávění pamětníků granátová jablka a vinná réva. V Hradci nejsou v současné době známy dochované dekorativní malby tohoto druhu, dozvídáme se o nich pouze z vyprávění našich babiček.

Za romantický počín lze považovat také import dřevěného roubeného kostela Sv. Mikuláše z východního Slovenska (z obce Habura) v roce 1934. Tento objekt nemá s územím města Hradce Králové žádnou předchozí historickou souvislost.

V úvodu byla položena otázka, zda nástěnné malby vznikají pro konkrétní prostor a zadavatele nebo zda by stejné motivy mohly být namalovány v jakémkoliv objektu. Lze říci, že s výjimkou čistě dekorativních šablonových a „válečkových“ maleb 20. století, byla tato tvorba s konkrétním prostorem a zadavatelem velmi úzce spjata. Již samotný rozměr a tvar malířsky pojednávaného prostoru vyžaduje samostatný konkrétní návrh. Jak působí nástěnná malba druhotně v jiném prostoru můžeme pozorovat na případných transferech adjustovaných

---

253 *Žudro* neboli žebračka, je klenutý přístavek používaný u vchodů do domů v lidovém stavitelství Moravského Slovácka a části Slovenska. Jeho boční strany tvoří oblé nebo hranolovité pilíře nesoucí nad sebou obloukovité překlenutí, které bývá shora pokryté střešními taškami nebo jinou ochranou proti povětrnostním podmínkám. Jeho účelem je ochrana vstupu do domu před nepříznivým počasím. Obvykle bývá zdobeno barevnými malovanými ornamenty s rostlinnými a lidovými motivy
URL:<<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDudro>> [cit. 2009-04-29]

254 EDGAR, Emil. *Moderní byt. Výklady, rady a pokyny k jeho zařizení a úpravě*. Praha, 1920. str. 25

255 Nástěnné malby s lidovými motivy v interiérech zámku v Novém Městě nad Metují, zámku v Náchodě nebo ve vile továrníka Sochora ve Dvoře Králové – fotografie viz. POCHE, Emanuel – MAREŠOVÁ, Sylva. František Kysela. Praha, 1956. str. 17

256 HEROUT, Jaroslav. *Století kolem nás*. 5. vydání. Paseka 2002. str. 279

jako závěsný obraz. Po tomto zákroku a přenosu obvykle dílo ztrácí na autentičnosti a často vzniká problém „kam s ním?“

Teprve počátkem 20. století vznikají jakési „univerzální“ dekorativní malby v podobě dekoračních malířských válečků, jejich dekory a oblība podléhá módním trendům a kvalita provedení je často podprůměrná.²⁵⁷ Stále však vedle tohoto „univerzálního dekorativního prvku“ existují originální autorská umělecká díla malovaná přímo na zakázku investora do konkrétního prostoru. V současné době jsou velkoplošné nástěnné malby stále oblíbené pro výzdobu obytných, veřejných i komerčních prostor (v Hradci Králové např. Nástěnná malba „Evoluce forem“ ve druhém patře studovny Vědecké knihovny. Také v církevních objektech se obecně můžeme stále setkat s nástěnnými malbami (v Hradci Králové nelze uvést příklad). Pro tyto je stále charakteristický náboženský obsah, jsou však vytvářeny v soudobém výtvarném stylu.

Je pravděpodobné, že několik historických nástěnných maleb zůstává stále skryto pod vrstvami druhotných nátěrů a podhledových stropních konstrukcí.

---

257 EDGAR, Emil. *Moderní byt. Výklady, rady a pokyny k jeho zařízení a úpravě*. Praha, 1920. str. 23: „Na stěny se šablonují vzory takřka mechanicky, bez jemnějšího smyslu pro lineární krásu...“ str. 30: „Od malířů pokojů žádejte vytrvale nejdříve vzorník barevných tónů. Je důležitější než kilogram předloh (ornamentální smetí prodává se na kila).“

Resumé

This document is focused to use of specific art technique – wall painting – in architecture of historic buildings in the city of Hradec Králové. The aim is to provide a comprehensive overview of currently presented wall paintings in the town. These are art works from different stylistic periods, which are part of the interiors of buildings in the city. For clarity the form of catalog is chosen. Individual paintings are in the catalogue associated with the style and artistic period. Paintings on the wooden structures of buildings (flap ceilings, timbered walls) are also included, because they are "nontransferable part" of architecture.

At the time of writing this thesis was on the city of Hradec Kralove recorded a total of 22 buildings in which is presented 20 wall paintings and 7 wooden ceilings painted with decorative art, or there have been proved the existence of wall paintings by the work of the examiners.

Most creative works of this kind, in fact almost all the historical cross-section of artistic styles, is presented in the St. Spirit and the former canon's house at number 46 in Tomanova street. Also, the interiors of several other houses in the locality "near the Church of the St. Spirit", which was for centuries considered representative, equipped with wall paintings in Baroque and Classicism and painted ornamental decoration on wooden structures.

Other significant period of wall paintings in Hradec Kralove falls within the late 19th and early 20th century, when the wall paintings applied in sacred architecture, burgher houses and public buildings. Paintings on wooden beams of timbered church of St. Nicholas are referred too. This is a specific phenomenon – the construction imported to Hradec Kralove in 1934 from the east-slovakian village Habura. This object has with the territory of the city no previous historical context, its presence is the result of contemporary romantic tendencies.

For better orientation in historical context and the techniques of wall paintings a brief overview of techniques, history and urban development of Hradec Kralove is also included in the beginning. Information about the implementation of arts and paintings dating are taken from research and restoration documentations available in the archives of the National Heritage Institute (branch in Josefov) and Monuments Care Department in Hradec Králové.

Seznam použité literatury

- BARTOŠ, Štěpán, - LUKEŠ, Zdeněk - PANOCH, Pavel. *Ve víru modernosti*. Helios, 2008. ISBN 80-85211-23-8
- BRANDI, Cesare. *Teorie restaurování*. Kutná Hora, 2000. ISBN 80-86359-03-4
- CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese královéhradeckém*. Praha, 1904.
- ČIŽINSKÁ, Helena. *Beuronská umělecká škola v opatství Svatého Gabriela v Praze*. Praha, 1999. ISBN 80-902381-4-9
- DOMEČKA, Ludvík. *Úplný průvodce po Velkém Hradci Králové*. Hradec Králové, 1910.
- DOMEČKA, Ludvík. *Stará radnice v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1937.
- DOSKOČIL, Jan. *Kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Hradec Králové, 2007. ISBN 978-80-87009-41-3
- DOUBEK, Zdeněk – REZKOVÁ, Helena. *Starý Hradec Králové dům od domu*. Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-904448-0-5
- EBEL, Martin. *Dějiny českého stavebního práva*. ABF, Praha 2007. ISBN 978-80-86905-21-1
- EDGAR, Emil. *Moderní byt. Výklady, rady a pokyny k jeho zařízení a úpravě*. 3. vydání. Praha, 1920.
- HALL, James. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha, 1991. ISBN 80-204-0205-5
- HAVEL, Jiří. *Dřevěné kostelíky na Podkarpatské Rusi*. Praha, 2004. ISBN 80-85281-72-4
- HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*. 5. vydání. Paseka, 2002. ISBN 80-7185-389-5
- HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. ISBN 978-80-86472-38-6
- HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994.
- JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích (I. Díl)*. Praha, 1949.
- Kolektiv autorů - ústav dějin umění AV ČR. *Dějiny českého výtvarného umění IV (1890-1938)*. Academia, 2000. ISBN 80-200-0587-0
- Kolektiv autorů – Muzeum umění Olomouc a Západočeská galerie v Plzni. *Neklidem k Bohu*. Praha, 2006. ISBN 80-85227-82-5
- Kolektiv autorů. *Jan Preisler 1872-1918*. Praha, 2003. ISBN 80-86339-19-X
- KOTALÍK, Jiří. *Jan Preisler*. Praha, 1968. ISBN 01-516-68

- KRÁTKÝ, Jiří. *Urbanistická kompozice Hradce Králové*. Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1990. ISBN 80-7041-204-6
- KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezku II*. Libri, 1997. ISBN 80-85983-14-1
- LÍBAL, Dobroslav. *Stavebněhistorický průzkum historického jádra*. 1956. Archiv odboru památkové péče Hradec Králové.
- MALINA, Jiří. *Hradec Králové. Bibliografický průvodce po stavebních uměleckých a technických památkách*. Hradec Králové. 1977.
- MIKAN, Jaroslav. *Kolejní chrám Nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové*. Hradec Králové, 1940.
- PĚTA, Jan. *Sto let okresní knihovny v Hradci Králové 1894-1994*. Litomyšl, 1994.
- POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech 1*. Academia, 1977.
- POCHE, Emanuel – MAREŠOVÁ, Sylva. *František Kysela*. Praha, 1956.
- POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové - architektura a urbanismus 1895-2009*. Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-86472-42-3
- Sborník referátů. *Roubené skvosty z Podkarpatské Rusi a východního Slovenska*. Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě, 2006. ISBN 80-239-7517-X
- SECHTLOVI, Marie a Josef. *Hradec Králové*. Kruh, 1976. ISBN 70-016-76
- SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby díl I*. 2. vydání. Paseka v Praze a Litomyšli, 2003. ISBN 80-7185-610-X
- ŠKABRADA, Jiří. *Konstrukce historických staveb*. Argo, 2003. ISBN 80-7203-548-7
- ŠLAPETA, Vladimír. *Jan Kotěra 1871-1923, zakladatel moderní české architektury*. Praha, 2001. ISBN 80-86339-08-4
- TOLMAN, Jiří Vladimír. *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*. Hradec Králové, 1928.
- TOLMAN, Jan. *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové (1868-1918)*. Hradec Králové, 1918.
- VANĚČEK, Ivan. *Nástěnné malby*. Praha, STOP 2000.
- VLČKOVÁ, Lucie. *Vojtěch Preissig-pro republiku!* Praha, 2008. ISBN 978-80-86239-16-3
- ZELINGER, Jiří – KUBIČKA, Roman. *Výkladový slovník malířství, grafiky a restaurování*. Grada, 2004. ISBN 80-247-9046-7

Seznam použitých pramenů

Kostel Nanebevzetí Panny Marie:

Archiv NPÚ Josefov, sig. 1016, Restaurátorská zpráva z roku 1988

Archiv NPÚ Josefov, sig. 4353/a, Restaurátorská zpráva z roku 1989

Brožura *Kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Nucleus HK, 2007. ISBN 978-80-87009-41-3

KOŘÁN, Ivo. *Umění a umělci baroka v Hradci Králové I-II*. Umění XIX/1971. Str. 41

HAMÁKOVÁ, Kamila. *Rekonstrukce techniky barokní nástěnné malby v refektáři bývalé piaristické koleje v Litomyšli secco od neznámého autora*. Bakalářská závěrečná práce. Litomyšl, 2005.

Nové Adalbertinum (bývalá jezuitská kolej) :

Archiv NPÚ. Restaurátorské zprávy z roku 1995 a 1999

Archiv NPÚ. Sig. 2101/a. Restaurátorská zpráva z roku 1996

Zprávy památkové péče 2/1997. Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 1997.

Zprávy památkové péče 2/1998. Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 1998.

Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebně historický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 (EBEL-VLČEK) z roku 1992.

Dům čp. 11 Na Velkém náměstí:

Archiv NPÚ Josefov, sig. 3752. Restaurátorská zpráva z roku 2003

Dům čp. 34 „U Špuláků“ na Velkém náměstí:

Archiv odboru památkové péče v Hradci Králové. Průzkumová zpráva z roku 2007

Archiv odboru památkové péče v Hradci Králové. Průzkumová zpráva z roku 2010

Dům čp. 36 na Velkém náměstí:

Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 36, 1999.

Archiv NPÚ Josefov, sig. 4397. Restaurátorská zpráva z roku 2001.

Zprávy památkové péče 2/2003. Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 2003.

Dům čp. 37 na Velkém náměstí:

Archiv NPÚ Josefov, sig. 3312. Restaurátorská zpráva z roku 2003.

Archiv NPÚ Josefov, sig. 4400. Restaurátorská zpráva z roku 2003.

webové stránky: www.dendrochronologie.cz

Dům čp. 46 v ulici Tomanova:

Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 46, 1999.

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2003.

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorský průzkum čp. 46 z roku 2003.

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2004.

Zprávy památkové péče 2/2003. Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 2003.

Kaple sv. Klimenta:

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 1996

webové stránky královéhradecké diecéze: www.diecezchk.cz

Zprávy památkové péče 4/2000. Přehled restaurátorských prací realizovaných v České republice v roce 2000.

Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebně historický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 (EBEL-VLČEK) z roku 1992.

Dům čp. 61 v ulici Rokitanského:

Archiv NPÚ Josefov, Stavebně historický průzkum čp. 61 z roku 2003.

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva z roku 2005.

webové stránky: www.beuron.cz

Dům čp. 90 v ulici Na Hradě:

Archiv autora. Průzkumová zpráva z roku 2009

Dům čp. 177 v Tomkově ulici:

Archiv Okresní knihovny. Restaurátorská zpráva. 1987.

Radnice:

Archiv NPÚ Josefov. Sig. 1897. Restaurátorská zpráva. Nedatováno.

Okresní dům a Grandhotel:

Archiv NPÚ Josefov. Průzkumová zpráva z roku 2005.

Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva. 1997

Ratibor č. 41. Ročník 1911.

Osvěta lidu č. 91. Ročník 1933.

Noviny *Mladá fronta*. 15. března 2007.

Muzeum:

webové stránky: URL: < www.muzeumhk.cz > [cit. 2010-02-25]

Archiv NPÚ Josefov. Průzkumová zpráva z roku 1999.

Ratibor č. 47. Ročník 1905.

Dům čp. 297 v ulici Chelčického:

Archiv restaurátora BcA. Lukáše Hryndy. Restaurátorská zpráva z roku 2008.

Komenium:

Radnice č. 17/2009. 5. května 2009.

webové stránky: <http://www.palackomenium.cz/>

Kostel sv. Mikuláše:

Rozhledy. č. 16/1935.

Rozhledy. č. 24/1935.

Zaniklé a neprezentované nástěnné malby:

Kraj královéhradecký. Ročník 1910/11. str. 3

Ročenka *Technologia artis 4*. Akademie výtvarných umění v Praze. Dostupné na webových stránkách: <http://www.technologiaartis.org/>

Použité a upravené mapy a plány z následujících zdrojů:

Katedrála sv. Ducha:

HRUBÝ, Vladimír - NĚMEČEK, Jiří. *Chrám Svatého Ducha v životě města a proměnách času*. Hradec Králové, 2008. str. 141. ISBN 978-80-86472-38-6

Kostel Nanebevzetí Panny Marie:

Brožura *Kostel Nanebevzetí Panny Marie*. Nucleus HK, 2007. ISBN 978-80-87009-41-3

Nové Adalbertinum (bývalá jezuitská kolej, čp. 32) :

Archiv Stavebního úřadu Hradec Králové. Plán výstavby účelového zařízení OV Svazarmu Hradec Králové.

Archiv biskupství královéhradeckého. Stavebněhistorický průzkum bývalé jezuitské koleje čp. 32 z roku 1992 (autoři EBEL- VLČEK).

Dům čp. 11 na Malém náměstí:

Archiv Stavebního úřadu Hradec Králové. Plán rekonstrukce objektu z roku 1994.

Dům čp. 27 na Velkém náměstí:

Archiv majitele objektu. Plán rekonstrukce objektu z roku 2003?

Dům čp. 34 „U Špuláků“:

Archiv odboru památkové péče v Hradci Králové. Stavebně historický průzkum domu čp. 34 z roku 2006

Dům čp. 35 – biskupská rezidence:

Archiv Stavebního úřadu Hradec Králové. Plán rekonstrukce objektu z roku 1994.

Dům čp. 36 na Velkém náměstí:

Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 36, 1999.

Dům čp. 37 na Velkém náměstí:

Archiv NPÚ Josefov, sig. 3312. Restaurátorská zpráva z roku 2003.

Dům čp. 46 v ulici Tomanova:

Archiv NPÚ Josefov. Stavebně historický průzkum Velké náměstí čp. 46, 1999.

kaple sv. Klimenta:

webové stránky královéhradecké diecéze:

URL: <http://www.dekanstvihk.cz/historie/historie_kliment/kliment_interier_plan.htm>

[cit. 2009-04-25]

Dům čp. 61 v ulici Rokitanského:

Archiv NPÚ Josefov, Stavebně historický průzkum čp. 61 z roku 2003.

Bývalý kostel Jana Nepomuckého:

CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu královéhradeckém*. Praha, 1904. str. 74

Dům čp. 90 v ulici Na Hradě:

Archiv biskupství královéhradeckého. Plán rekonstrukce objektu z roku 2009.

Dům čp. 177 v Tomkově ulici:

Archiv Okresní knihovny. Plány výstavby objektu z roku 1903 - originály plánů fa Nekvasil.

Radnice:

Archiv NPÚ Josefov. Sig. 1897. Restaurátorská zpráva. Nedatováno.

Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech:

půdorys kostela – BcA. Kamila Hamáková

Okresní dům:

Archiv NPÚ Josefov. Průzkumová zpráva z roku 2005.

Muzeum východních Čech:

webové stránky: URL: < www.muzeumhk.cz > [cit. 2010-02-25]

Komenium:

webové stránky:

URL: < <http://www.palackomenium.cz/galerie/pudorys-prizemi.pdf> > [cit. 2009-10-25]

Dům čp. 311 na Pospíšilově třídě:

Archiv Stavebního úřadu Hradec Králové. Plán výstavby objektu z roku 1898.

Dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků:

Archiv Stavebního úřadu Hradec Králové. Plán výstavby objektu z roku 1909.

Dům čp. 297 v ulici Chelčického:

Archiv restaurátora BcA. Lukáše Hryndy. Restaurátorská zpráva z roku 2008.

Použité fotografie v obrazové příloze z těchto zdrojů:

Fotografie v příloze I - II: autorské fotografie Robert R. Šimek

Fotografie v příloze III: Archiv NPÚ. Restaurátorské zprávy z roku 1995, 1996 a 1999

Fotografie v příloze IV:

Obr. IV/1: Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva čp. 11 z roku 2003

Obr. IV/2: Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva čp. 36 z roku 2003

Obr. IV/3: webové stránky restaurace Bedna

Obr. IV/4: autorská fotografie Robert R. Šimek

Obr. IV/5 – IV/11: autorská fotografie BcA. Kamila Hamáková

Obr. IV/12, IV/13: Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva čp. 46 z roku 2004.

Obr. IV/14, IV/15: Archiv NPÚ Josefov. Restaurátorská zpráva čp. 46 z roku 2004.

Obr. IV/16-19: autorská fotografie BcA. Kamila Hamáková

Fotografie v příloze V: HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994.

Fotografie v příloze VI-VII: autorské fotografie BcA. Kamila Hamáková

Fotografie v příloze VIII: autorské fotografie BcA. Kamila Hamáková

Fotografie v příloze IX: autorské fotografie Robert R. Šimek

Fotografie v příloze X: Archiv restaurátora BcA. Lukáše Hryndy. Restaurátorská zpráva z roku 2008.

Obrazová příloha I: Chrám sv. Ducha

Obr. I/1: gotické nástěnné malby v děkanské sakristii – severní stěna, „Korunování Panny Marie se sv. Vavřincem a sv. Štěpánem“

Obr. I/2: gotické nást. malby v děkanské sakristii – výjev s možnou interpretací „Vzkříšení Lazara“

Obr. I/3 (vpravo): meziokenní pilíř jižní stěny – fragment motivu „Sv. Václav“

Obr. I/4: kaple sv. Michala - malba v ústředním zrcadle

Obr. I/5: kaple sv. Michala – JV koutová výseč

Obr. I/6: kaple sv. Michala – SV koutová výseč

Obr. I/7: kaple sv. Michala – SZ koutová výseč

Obr. I/8: kaple sv. Michala - JZ koutová výseč

Obr. I/9: fragmentální poprsí sv. Aloise pod kručtou

Obr. I/10 – 13: presbytář - Zvěstování (vlevo nahoře), Nanebevstoupení (vpravo nahoře), Klanění tří králů (vlevo dole) a Zmrtvýchvstání (vpravo dole)

Obr. I/13 – 17: malovaná poprsí v horní části stěn hlavní lodi - sv. Vavřinec, sv. Eduard, sv. Kliment, sv. Vít

Obr. I/14: malované symboly na kruhových svornících

Obr. I/15: iluzivní pamětní deska na západní stěně severní lodi s nápisem připomínajícím opravy chrámu v letech 1985 – 1988 a další v letech 2006 – 2008

Obrazová příloha II: kostel Nanebevzetí Panny Marie

Obr. II/1: nástropní vstupní předsíň - scéna „Narození Panny Marie“

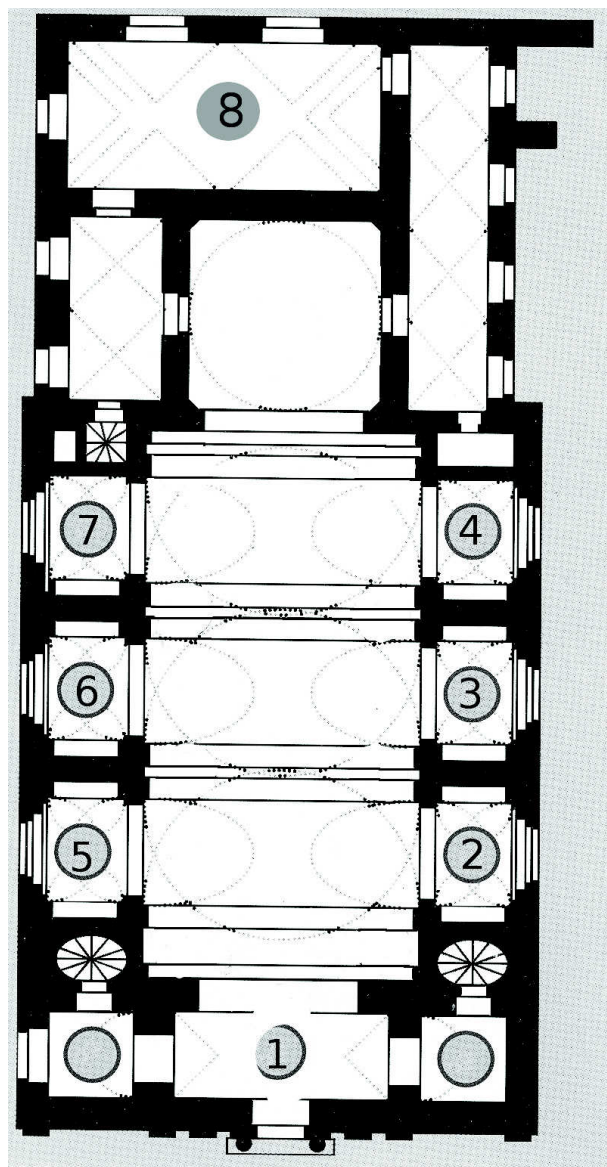
Obr. II/2: nástropní malba v kapli sv. Anny – Panna Maria jako zachránkyně města před morovou epidemií s vyobrazením města Hradce Králové

Obr. II/3: nástropní malba v kapli sv. Jana Nepomuckého - motiv „Svatá Dorotea posílá ovoce Theofilovi“

Obr. II/4: nástropní malba v kapli sv. Ignáce - scéna „Sv. Ignác vidí Krista s Křížem“ od malíře K. Reichelta

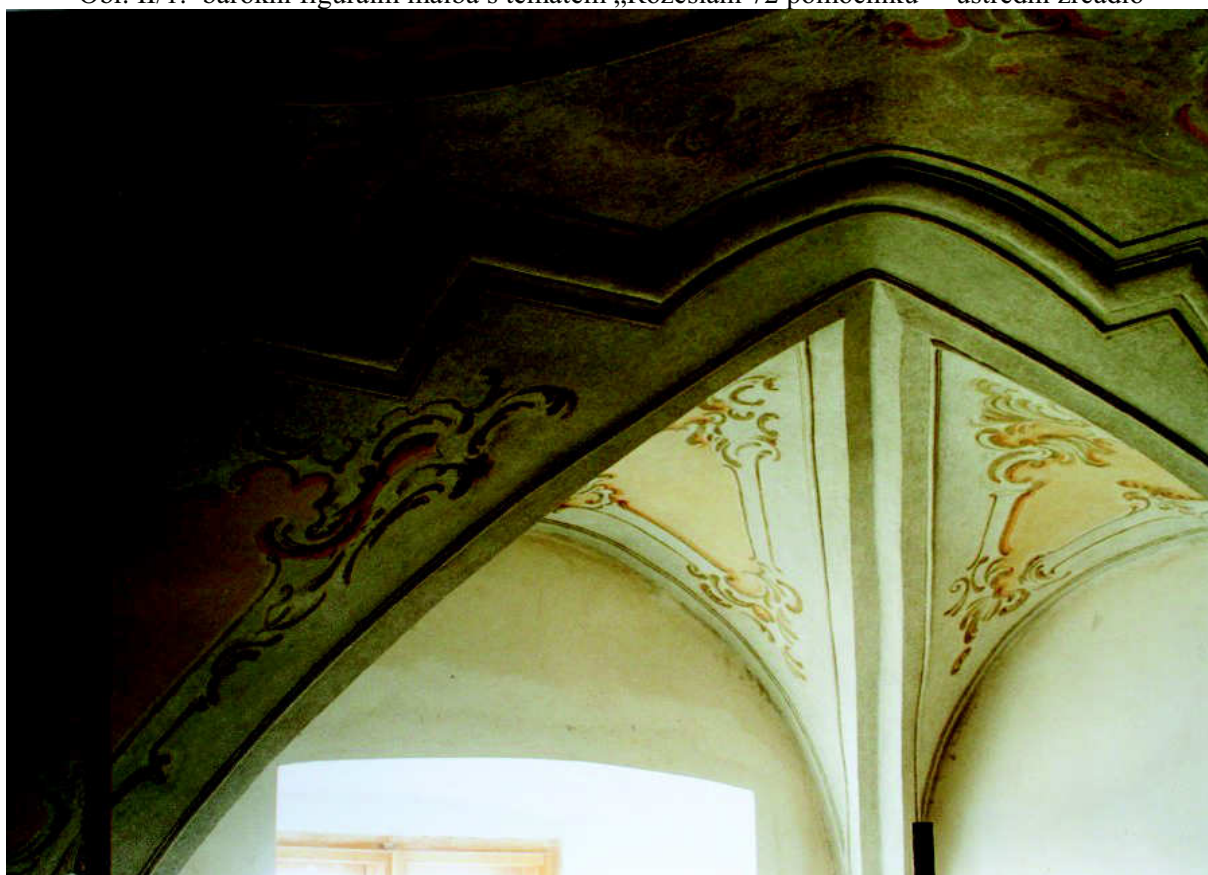
Obr. II/5: půdorys kostela s vyznačením kaplí

- 1 – vstupní předsíň
- 2 - Kaple sv. Kříže
- 3 - kaple sv. Jana Nepomuckého
- 4 - kaple sv. Františka Xaverského
- 5 - kaple sv. Barbory
- 6 - kaple sv. Anny
- 7 - kaple sv. Ignáce
- 8 - kaple sv. Josefa

Obrazová příloha III: Nové Adalbertinum

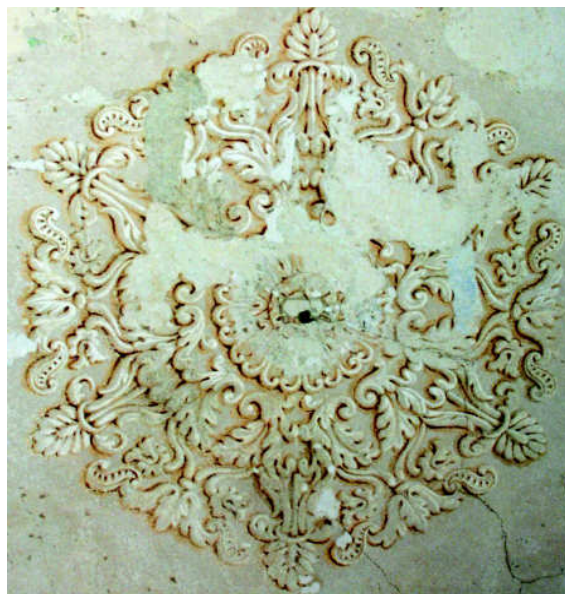
Obr. II/1: barokní figurální malba s tématem „Rozeslání 72 pomocníků“ - ústřední zrcadlo

Obr. III/2: dekorativní malba náležící k ústřednímu zrcadlu „Rozeslání 72 pomocníků“

Obr. III/3: sonda s nálezem novorenesanční nástěnné malby v místnosti č. 115 ve 2. NP

Obr. III/4-5: dvě rozety nalezené ve velkém sále 2. NP, proveden transfer

Obrazová příloha IV: domy na Malém a Velkém náměstí

Obr. IV/1: dům čp. 11 - druhý pohledový dřevěný trámový strop s překládaným deskovým záklopem s malovanou dekorativní úpravou

Obr. IV/2: dům čp. 36 - druhý pohledový dřevěný trámový strop se záklopy a lištami a malovanou dekorativní úpravou, stylizovaným rostlinným dekorem

Obr. IV/3: dům čp. 27 - prostor současné restaurace Bedna

Obr. IV/4: dům čp. 27 - fragmenty malířské dekorativní výzdoby

Obr. IV/5: biskupská rezidence - nástropní zrcadlo vyplněné malbou s motivem Apoteóza sv. Karla Boromejského

Obr. IV/6-7: biskupská rezidence - malby v medailonech na východní stěně vedle oltáře - Řehoř Veliký a sv. Ambrož

Obr. IV/8-9: biskupská rezidence - malby v medailonech – sv. Augustýn, sv. Jeroným

Obr. IV/10-11: malby v medailonech – sv. Pavel, sv. Petr

Obr. IV/12: dům čp. 46 – novorenesanční výzdoba klenby bývalého loubí v přízemí domu

Obr IV/13: dům čp. 46 - lineární rámování na klenbě chodby a schodiště

Obr. IV/14: dům čp. 46 – klasicistní nástěnná malířská výzdoba ve 2. patře

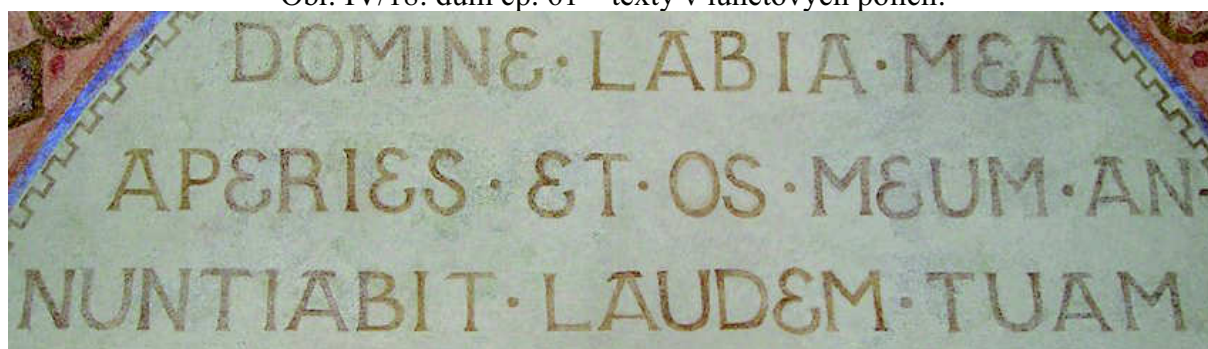
Obr. IV/15: dům čp. 46 – klasicistní nástěnná malířská výzdoba ve 2. patře

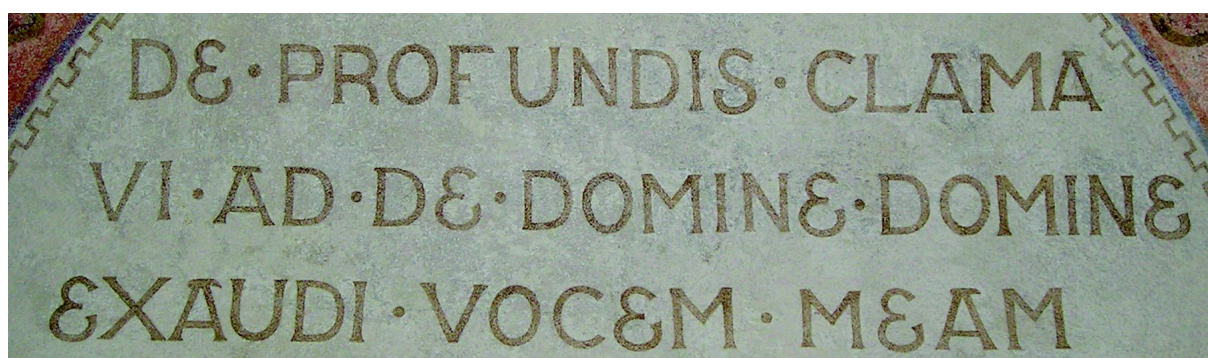
Obr. IV/16-17: dům čp. 61 – beuronská nástěnná malba

Obr. IV/18: dům čp. 61 – texty v lunetových polích:

Pane, otevři mé rty, ať má ústa hlásají tvou chválu.
Žalm 51

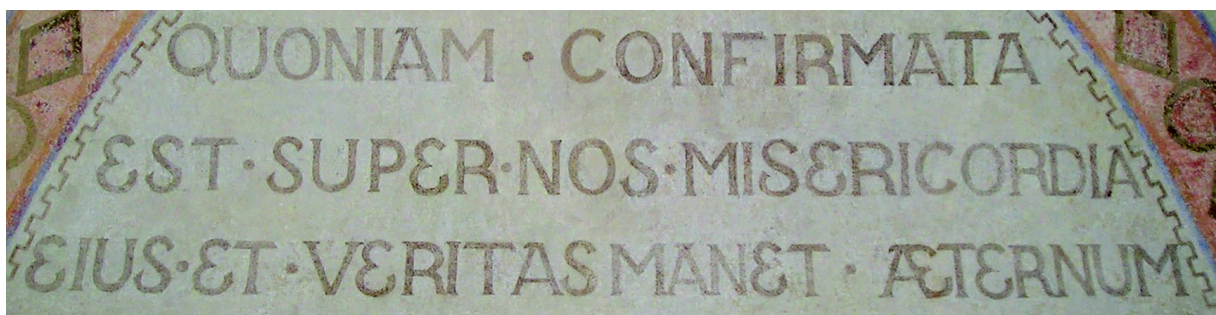
Z hlubin volám k tobě, Hospodine, * Pane, vyslyš můj hlas!
Žalm 130 (129)

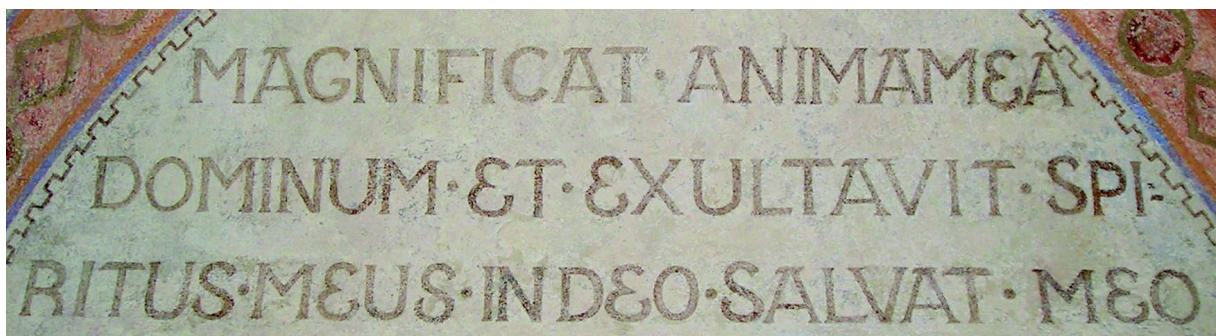
Tvůj sluch ať je nakloněn * k mé snažné prosbě.
Žalm 130 (129)

Chvalte Hospodina, všichni lidé, oslavujte ho všechny národy.
Žalm 117 (116)

Neboť mocně vládne nad námi jeho milosrdenství a Hospodinova věrnost trvá
navěky.
Žalm 117 (116)

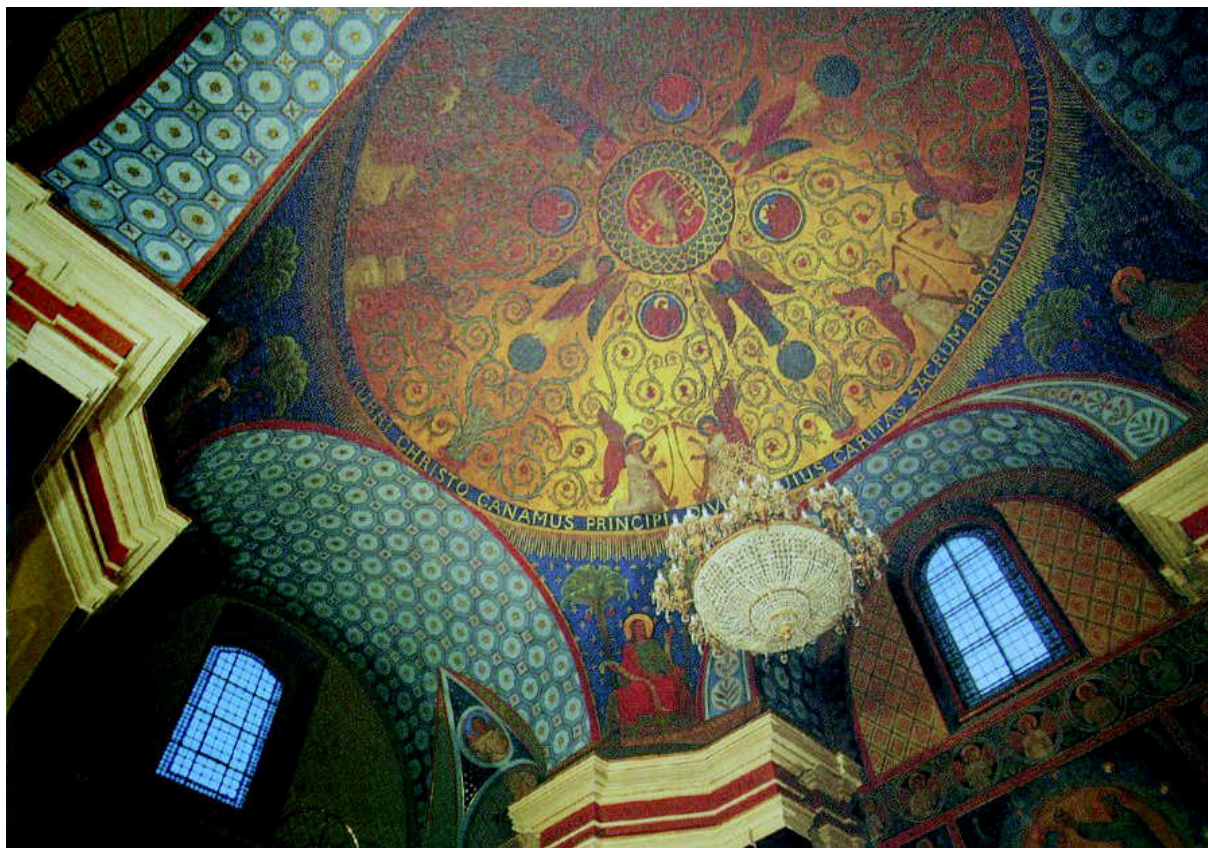

Velebí má duše Hospodina a můj duch jásá v Bohu, mém spasiteli.
L, 1, 46 – 55

Obr. IV/19: Muzeum východních Čech – místnost původní ředitelny

Obrazová příloha V: bývalý kostel Jana Nepomuckého

Obr V/1-2: pohled do interiéru bývalého kostela sv. Jana Nepomuckého, detail výzdoby

Obr V/3: bývalý kostel sv. Jana Nepomuckého – detail výjevu „Korunování Panny Marie“

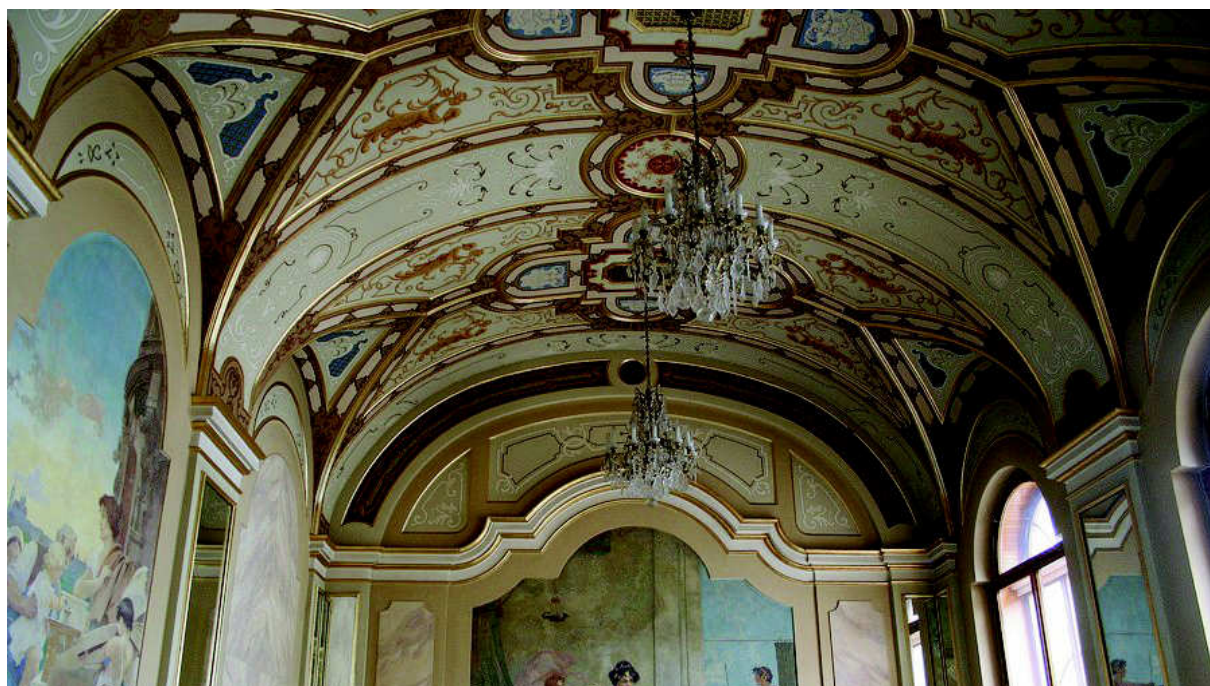

Obr V/4: bývalý kostel sv. Jana Nepomuckého – detail výjevu „Smrt sv. Josefa“

Obr V/5: bývalý kostel sv. Jana Nepomuckého – detail výjevu „Korunování Panny Marie“

Obrazová příloha VI: okresní knihovna (čp. 177)

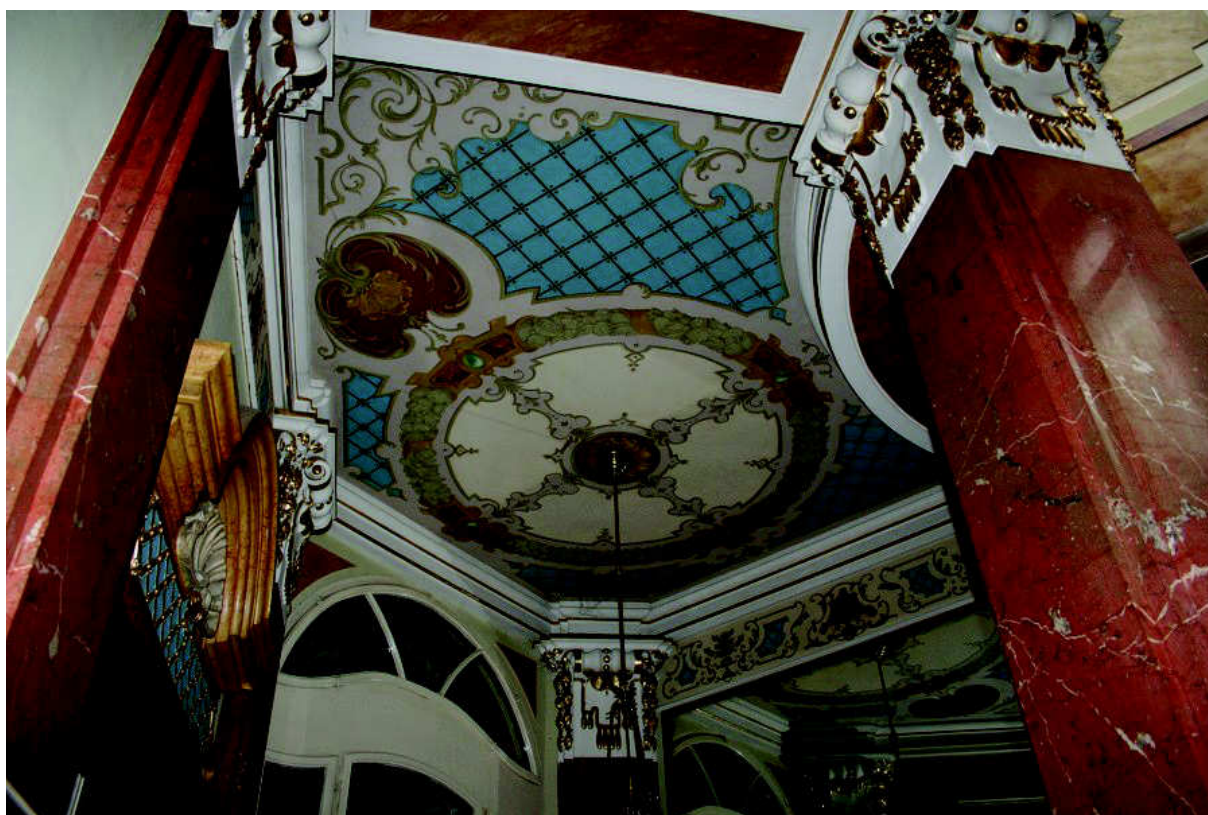

Obr. VI/1-3: okresní knihovna - přednáškový sál v prvním patře, vpravo výjev „Bohatství“, vlevo „Spořivost“

Obr. VI/4: okresní knihovna – strop místnosti současné ředitelny

Obr. VI/5: okresní knihovna – strop chodby v přízemí

Obrazová příloha VII: kostel sv. Mikuláše

Obr. VII/1: figurální výjevy na trámech stěn

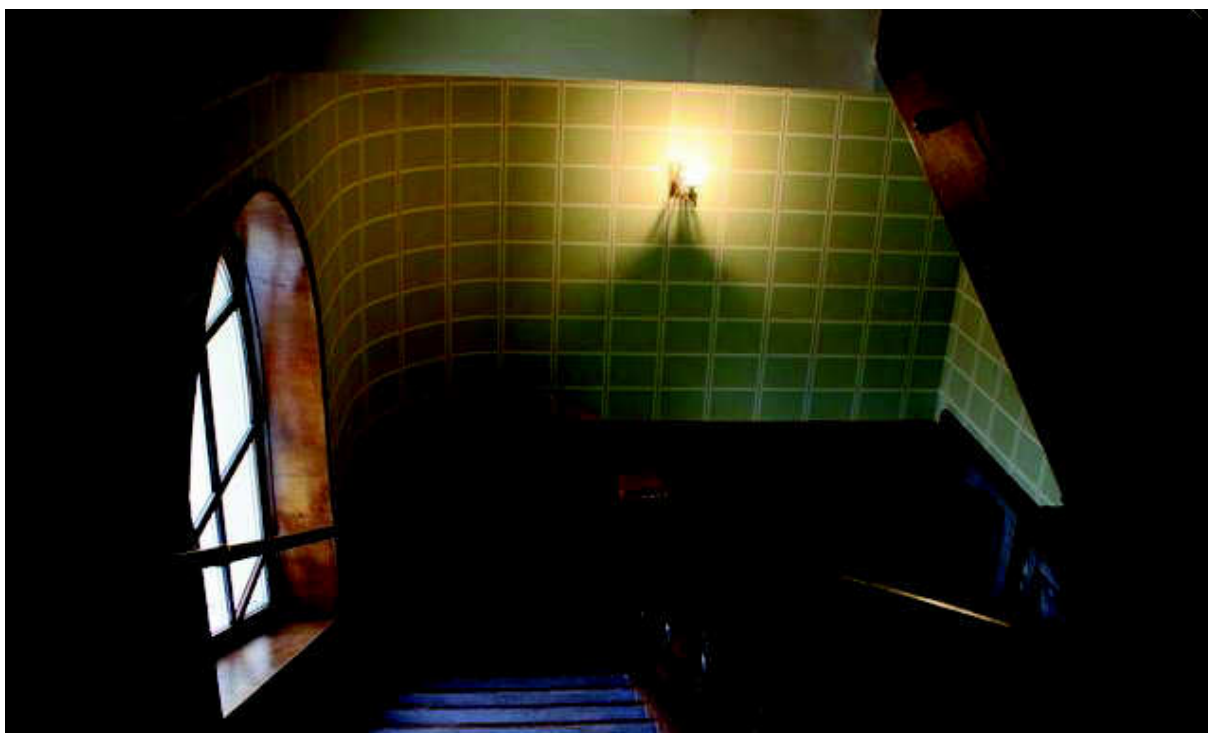

Obr. VII/2: malba na prkenném stropě nad oltářem – „Slunce a měsíc“

Obrazová příloha VIII: Okresní dům

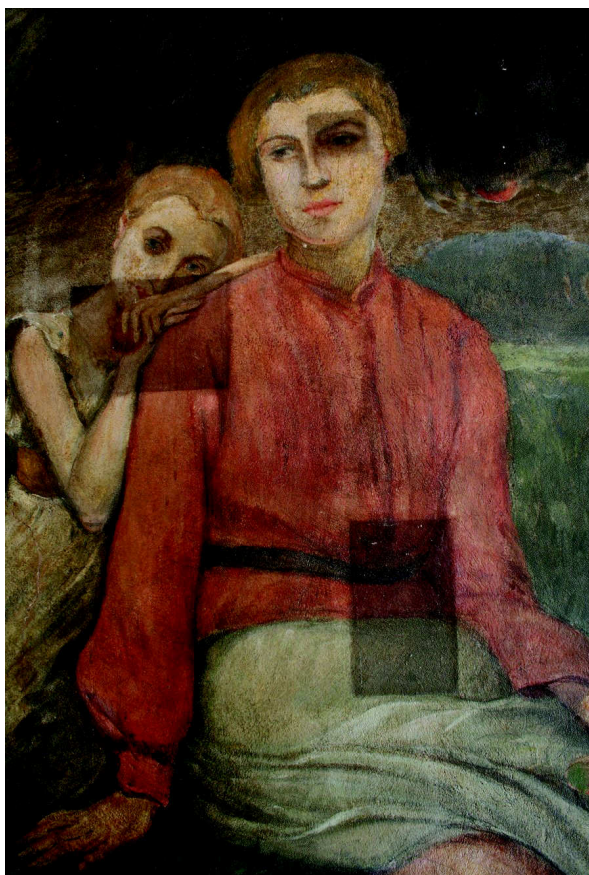
Obr. VIII/1: Okresní dům - šablonová dekorativní malba na stěnách schodiště

Obr. VIII/2: Okresní dům - šablonová dekorativní malba na stěnách schodiště (do 3. patra)

Obr. VIII/3: Okresní dům – kopie Preislerova obrazu „Jaro“ na severní stěně restaurace

Obr. VIII/4: Okresní dům – porovnání ztmavlého povrchu v sondách s povrchem po čištění

Obrazová příloha IX: domy na Pospíšilově třídě a v ulici Bratří Čapků

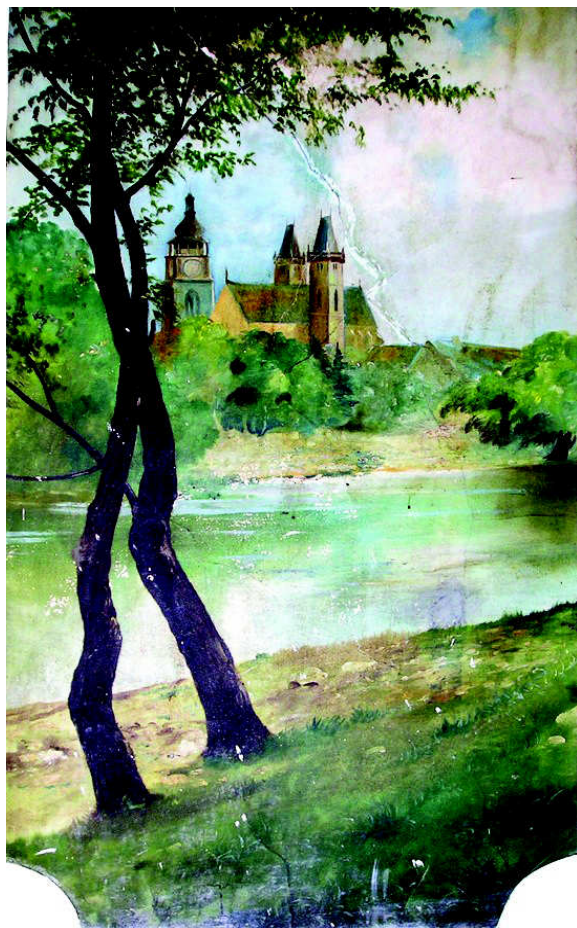

Obr. IX/1-3: čp. 311 na Pospíšilově třídě - výjevy na levé stěně (Karlštejn, Loreley, hrad ?)

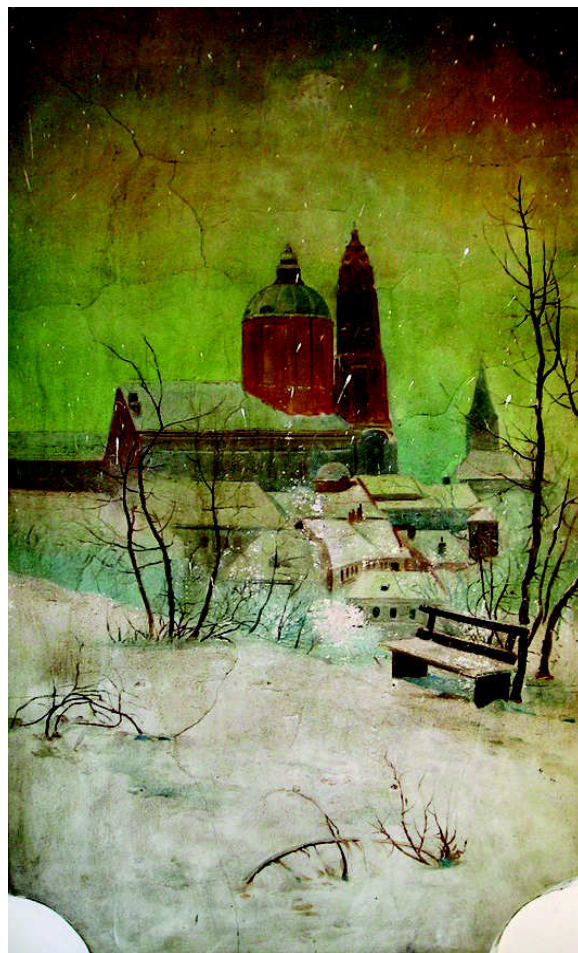
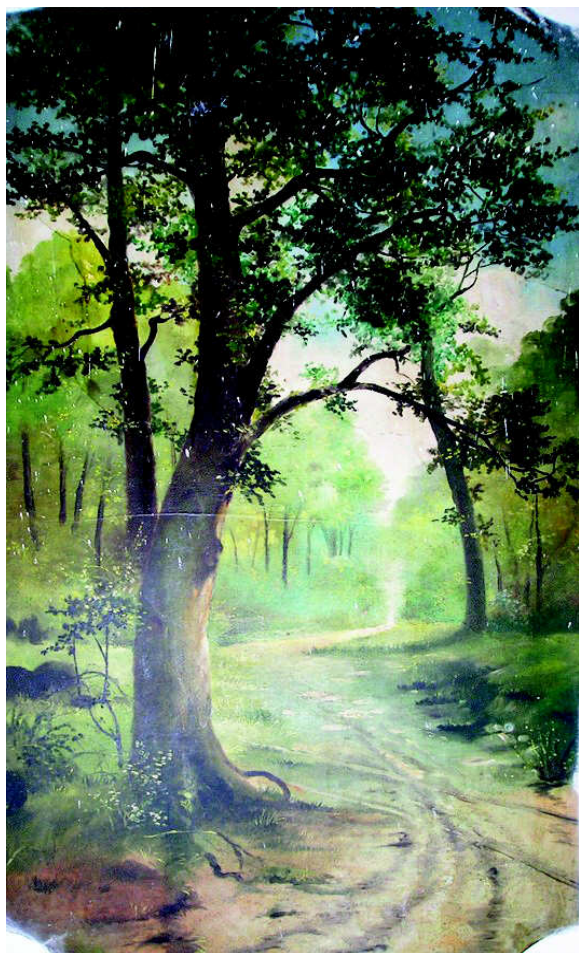
ýjev
ěsto

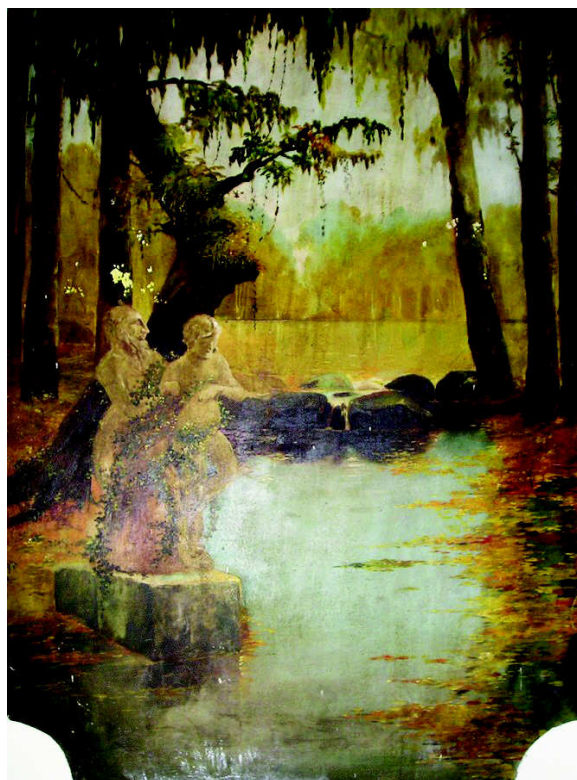

Obr. IX/7-9: čp. 407 v ulici Bratři Čapků – malby ve vstupním vestibulu

Obr. IX/10-12: čp. 407 v ulici Bratří Čapků – malby ve vstupním vestibulu

Obrazová příloha X: dům čp. 297 v ulici Chelčického

Obr. X/1-2: dům čp. 297 – místnost s okny do ulice

Obr. X/3-4: dům čp. 297 – místnost s okny do dvora

Obrazová příloha XI: Seznam historických budov s nástěnnými malbami a malovanými dřevěnými záklopovými stropy na území města Hradce Králové dle ochranného pásma

I. Městská památková rezervace (stanoveno 1962)

v mapě značena vnější hranice

1. chrám sv. Ducha
2. kaple sv. Klimenta
3. kostel Nanebevzetí Panny Marie
4. bývalý kostel Jana Nepomuckého
5. Nové Adalbertinum (bývalá Jezuitská kolej, čp. 32)
6. Radnice
7. dům čp. 11 na Malém náměstí
8. dům čp. 27 na Velkém náměstí (restaurace Bedna)
9. „U Špuláků“ na Velkém náměstí (čp. 34)
10. Biskupská rezidence (čp. 35)
11. dům čp. 36 v ulici Tomanově
12. dům čp. 37 v ulici Tomanově
13. dům čp. 46 v ulici Tomanově
14. dům čp. 62 v ulici Rokitanského
15. dům čp. 177 v ulici Tomkově (Okresní knihovna)
16. dům čp. 90 v ulici Na Hradě

II. Městská památková zóna (stanoveno 1987)

v mapě značena vnější hranice

17. Okresní dům
18. Muzeum východních Čech
19. kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech
20. dům čp. 264 v ulici Komenského (Komenium)

III. Ochranné pásmo městské památkové rezervace (stanoveno 1990)

v mapě značena vnější hranice

21. dům čp. 311 na Pospíšilově třídě
22. dům čp. 407 v ulici Bratři Čapků

IV. Mimo ochranná pásma

23. dům v ulici Chelčického čp. 297

Textová příloha I. : Stručný přehled – tabulka

Název budovy	Umístění malby v dispozici budovy	sloh/datace/technika	Iniciátor vzniku/investor/důvody vzniku	Sociální status investora
Katedrála sv. Ducha	děkanská sakristie	gotika/1. polovina 14. století/freska	neznámí donátoři/královna Eliška Rejčka?	šlechta?
	kaple sv. Michala	baroko/1736/ secco	kapitulní děkan Michal Sardagnan	církevní hodnostář
	presbytář	symbolismus/1898/ secco	biskup Karel Boromejský Hanl/200 let výročí založení biskupství v HK	biskup
	presbytář + loď	1940-2008	biskup Mořic Pícha, biskup Karel Otčenášek / výročí zal. katedrály	biskupové
Kostel Nanebevzetí Panny Marie	boční kaple, vstup, oltář	baroko/1765/ fresco buono, fresco-secco	jezuitský řád	jezuité
Jezuitská kolej (Nové Adalbertinum)	reprez. místnosti v přízemí a v 1. patře	baroko, rokoko/pol. 18. stol. /fresco-secco	jezuitský řád	jezuité
Kaple sv. Klimenta	hlavní prostor	baroko/1717/secco	Jan Adam Vratislav z Mitrovic	biskup
Bývalý kostel Jana Nepomuckého	hlavní prostor	Beuronský styl/kolem 1887/secco	Josef Jan Hais	biskup
Dům čp. 61 v ul. Rokitanského	místnost-kaple v zadním traktu přízemí	secese/před 1900/šablonová hlinka	sestry de Notre Dame	benediktinky
Dům čp. 27 na Velkém náměstí	klenba bývalého obchodu	klasicismus?/pol. 19. stol. /hlinka	rodina Kemlinkových	obchodníci
Dům čp. 34 „U Špuláků“ na Velkém náměstí	místnost 3 v předním traktu přízemí, trémový zákl. strop v 1. patře	rané baroko/17. stol.	Jan Kloffl	řemeslník, voskař
	místnosti 1, 3 a 4 v předním traktu přízemí, obytná	dekorativní výzdoba/19. stol.	Jan Špulák	řemeslník

Název budovy	Umístění malby v dispozici budovy	sloh/datace/technika	Iniciátor vzniku/investor/d ůvody vzniku	Sociální status investora
	místnost ve věži			
	slavnostní síň v přízemí	realismus?/ 60. léta 20. stol. /olej na plátně	Městský národní výbor	Státní instituce
Dům čp. 35 Biskupská rezidence	kaple sv. Karla Boromejského v 1. patře	baroko/kolem 1730/ freska?	Jan Adam Vratislav z Mitrovic	biskup
Dům čp. 36 na Velkém náměstí	obytné místnosti ve 2. patře, trámové záklop. stropy	baroko/pol. 18. stol./tempera na křídovém podkladě	výběrčí daní Theodor Schauer	výběrčí daní
Dům čp. 37 na Velkém náměstí	obytné místnosti ve 2. patře, trámové záklop. stropy	baroko/pol. 18. stol./tempera na křídovém podkladě	Ferdinand Částka	Královský rychtář
Dům čp. 11 na Malém náměstí	obytné místnosti v 1. patře, trámové záklop. Stropy, špalety	baroko/1. pol. 18. stol. /klihová malba/kvaš	Jan Fišer	Městský písař
Dům čp. 46 v Tomanově ulici	obytné místnosti ve 2 patře, trámové záklop. stropy	baroko/1685/tempera na křídovém podkladě	Marie Dorota Salzová rozená Dobřeňská ze Žlunic	Šlechtična
	klenba mázhauzu, bývalého loubí a nad schodištěm	novorenesance/1882/ klihová malba	Josef Jan Hais/během novorenesančních úprav domu	biskup
	klenba v přízemí	renesance/secco	rodina Provázkových	měšťan
	stěny obytných místností ve 2. patře	klasicismus/1760-1780/secco	některý z královéhradeckých biskupů n. kanovníků n. grafik a rytec Ioannes Venuto	Biskup nebo kanovník nebo umělec
Dům čp. 177 v Tomkově ulici	stropy chodeb v přízemí a v 1. patře, sál a ředitelna v 1. patře	secese/1903-1904/mastná tempera	Záložní úvěrový ústav	banka
Dům čp. 90 v ulici Na Hradě	obytné místnosti v 1. patře	pozdní baroko/1. pol. 18. stol. /secco	byt správce solnice (?)	měšťan
	obytné místnosti v 1. patře	klasicismus/1. pol. 19. stol. /secco	neznámý	neznámý

Název budovy	Umístění malby v dispozici budovy	sloh/datace/technika	Iniciátor vzniku/investor/důvody vzniku	Sociální status investora
	obytná místnost a chodba v 1. patře	secese/art-deco/poč. 20. stol. /obnova akryl	neznámý	neznámý
Radnice	jednací síň 1. patra	baroko(?)/18. stol (?)/ polychromie	město	město
Kostel sv. Mikuláše v Jiráskových sadech	hlavní síň	gotika(?)/16. stol. ?	B. Pilnáček/město	starosta města/město
Okresní dům a Grandhotel	sál restaurace	secese/1904-5/obnova akryl	Josef Urban	majitel restaurace
	sál restaurace	symbolismus /1923/ mastná tempera	Josef Urban	majitel restaurace
Muzeum východních Čech	ředitelna	secese/1912/obnova akryl	F. Ulrich	starosta města/město
Dům čp. 311 na pospíšilově třídě	vestibul	symbolismus(?)/1898/ mastná tempera?	neznámý	majitel domu
Dům čp. 407 v ulici Bratří Čapků	vestibul	romantismus(?)/1904-1905/mastná tempera?	neznámý	majitel domu
Dům čp. 297 v ulici Chelčického	obytné místnosti v přízemí	secese /1910 /šablono-ová hlinka	neznámý	majitel domu
Dům čp. 264 v ulici Komenského (Komenium)	vestibul, obytné místnosti	secese/kolem 1900/hlinka (?)	Karel Bitterlich	zlatník